T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
PSİKOLOJİ BİLİM DALI

DIŞ GRUP KAYIRMACILIĞINA ALTERNATİF BİR YAKLAŞIM: PAYLAŞILAN GERÇEKLİK ALGISININ ROLÜ ÜZERİNE DENEYSEL BİR ÇALIŞMA

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Ömer TOPUZ

BURSA - 2023

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
PSİKOLOJİ BİLİM DALI

DIŞ GRUP KAYIRMACILIĞINA ALTERNATİF BİR YAKLAŞIM: PAYLAŞILAN GERÇEKLİK ALGISININ ROLÜ ÜZERİNE DENEYSEL BİR ÇALIŞMA

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

ÖMER TOPUZ

Danışman:
Doç. Dr. Fatih Özdemir
İkinci Danışman:
Doç. Dr. Ahmet Çoymak

BURSA – 2023

TEZ ONAY FORMU

T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Psikoloji Anabilim Dalı, Psikoloji Bilim Dalı'nda 702045006 numaralı Ömer TOPUZ' un hazırladığı "Dış Grup Kayırmacılığına Alternatif Bir Yaklaşım: Paylaşılan Gerçeklik Algısının Rolü Üzerine Deneysel Bir Çalışma" başlıklı yüksek lisans tezi ile ilgili savunma sınavı, 01/08/2023 günü 13.00 – 15.00 saatleri arasında yapılmıştır. Alınan cevaplar sonunda adayın …… (başarılı/başarısız) olduğuna ……..…….. (oybirliği / oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı)
Doç. Dr. Fatih ÖZDEMİR
Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye
Prof. Dr. Türker ÖZKAN
Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Üye
Prof. Dr. Leman Pınar TOSUN
Bursa Uludağ Üniversitesi

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Dış Grup Kayırmacılığına Alternatif Bir Yaklaşım: Paylaşılan Gerçeklik Algısının Rolü Üzerine Deneysel Bir Çalışma” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veyaparagraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Tarih ve İmza

01.08.2023

Adı Soyadı: Ömer TOPUZ
Öğrenci No: 702045006
Anabilim Dalı: Psikoloji
Programı: Psikoloji Tezli Yüksek Lisans
Tezin Türü: Yüksek Lisans / ☒ Doktora / ☐ Sanatta Yeterlilik/ ☐

İNTİHAL RAPORU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 11/07/2023

Tez Başlığı / Konusu: İç/Dış Grup Yanlılığı ve İç Grupla Özdeşleşme Fenomenlerinin Sosyal Kimlik Kuramı, Sistemi Meşrulaştırma Kuramı ve Paylaşılan Gerçeklik Kuramı Bağlamında İncelenmesi

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 57 sayfalık kısmına ilişkin, 11/07/2023 tarihinde şahsım tarafından *Turnitin* adlı intihal tespit programından (Turnitin)* aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 4'tür.

Uygulanan filtrelemeler:
1- Kaynakça hariç
2- Alıntılar hariç
3- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza
11/07/2023

Adı Soyadı:	Ömer Topuz
Öğrenci No:	702045006
Anabilim Dalı:	Psikoloji
Programı:	
Statüsü:	X Y.Lisans ☐ Doktora

Danışman
Doç. Dr. Fatih ÖZDEMİR
11/07/2023

*** Turnitin programına Bursa Uludağ Üniversitesi Kütüphane web sayfasından ulaşılabilir.**

ÖZET

Yazar adı soyadı: Ömer TOPUZ
Üniversite: Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı: Psikoloji
Bilim Dalı: Psikoloji
Tezin Niteliği: Yüksek Lisans Tezi
Mezuniyet Tarihi: 01.08.2023
Tez Danışmanları: Doç. Dr. Fatih ÖZDEMİR, Doç. Dr. Ahmet ÇOYMAK

DIŞ GRUP KAYIRMACILIĞINA ALTERNATİF BİR YAKLAŞIM: PAYLAŞILAN GERÇEKLİK ALGISININ ROLÜ ÜZERİNE DENEYSEL BİR ÇALIŞMA

Bu tez çalışması insanların neden dış grupları kayırdıklarının (*out-group favoritism*) altında yatan psikolojik mekanizmaları incelemektedir. Bu nedenle bu tezde bir taraftan dış grup kayırmacılığına yönelik bireyin benlik saygısını sürdürme (Sosyal Kimlik Kuramı) ve sistemi meşrulaştırma (Sistemi Meşrulaştırma Kuramı) motivasyonları gibi yazında başat açıklamaların ne ölçüde geçerli oldukları incelenirken diğer taraftan insanların diğerleriyle ortak bir gerçeklik paylaşma motivasyonunun (Paylaşılan Gerçeklik Kuramı) dış grup kayırmacılığının belirleyicilerinden olup olmadığını sorusu irdelenmiştir. Bu doğrultuda ileri sürülen hipotezlerin ötesinde, bu çalışmada aynı zamanda temel varsayımlara alternatif olarak bireyin iç grup üyeleriyle paylaştığı gerçekliğin dış gruplara ilişkin olumlu değerlendirmeler içerdiği durumda birey yüksek düzeyde iç grup özdeşleşmesi gösterse dahi dış grup kayırmacılığı sergileyebileceği hipotezi ileri sürülmektedir. Minimal Grup Paradigması kullanılarak tasarlanan deneye yaş aralığı 18-37 (*Ort*. = 20.93, *SS* = 2.53) olan 80 kadın ve 40 erkek olmak üzere toplam 120 lisans öğrencisi katılmıştır. İşbirlikçi yoluyla manipüle edilen katılımcılara olumlu dış grup geribildirimi sunularak katılımcıların paylaşılan gerçeklik algısı oluşturulmuş ve dış grup kayırmacılığı eğilimleri ölçülmüştür. Kontrol grubunda yer alan katılımcılardan da yalnızca dış grup kayırmacılığı ölçümleri alınmıştır. Yapılan analizler sonucunda yazındaki temel varsayımların doğrulanmadığı gözlemlenmiştir. Dahası, paylaşılan gerçeklik motivasyonu manipüle edilen katılımcıların kontrol grubunda yer alan katılımcılardan daha çok dış grup kayırmacılığına başvurduğu görülmüştür. Ancak paylaşın gerçeklik motivasyonu nedeniyle iç grupla yüksek özdeşleşme durumunda dahi dış grup kayırmacılığı sergileyebileceği hipotezinin de doğrulanmadığı görülmüştür. Bu tez çalışması paylaşılan gerçeklik olgusunun insanların dış grupları kayırmasını açıklayan temel bir psikolojik mekanizma olarak ele alınabileceğini ve bu olgunun gruplar arası ilişkileri konu edinen gelecek çalışmalara ışık tutabileceğini göstermiştir.

Anahtar Sözcükler:

Dış Grup Kayırmacılığı, Sistemi Meşrulaştırma, Paylaşılan Gerçeklik Algısı, İç grupla Özdeşleşme

ABSTRACT

Name & surname: Ömer TOPUZ
University: Bursa Uludağ University
Institute: Institute of Social Sciences
Field: Psychology
Subfield: Psychology
Degree awarded: Master
Date of degree awarded: 01.08.2023
Supervisor: Doç. Dr. Fatih ÖZDEMİR
Co-Advisor: Doç. Dr. Ahmet ÇOYMAK

AN ALTERNATIVE APPROACH TO OUT-GROUP FAVORITISM: AN EXPERIMENTAL STUDY OF SHARED REALITY

This thesis examines the psychological underpinning of why people show out-group favoritism. On the one hand, in this thesis, the fundamental motives, explained by the Social Identity Theory and System Justification Theory, on out-group favoritism, such as maintaining self-esteem and legitimizing the system, are examined. On the other hand, I also examined whether shared reality motivation with others can be one of the main psychological underpinnings to explain out-group favoritism. Beyond the last long hypothesis that a low-level identification with the group leads individuals to out-group favoritism, I also claimed that when people perceive the shared reality within their group, including a positive evaluation of the out-group, they will exhibit out-group favoritism regardless of their level of in-group identification. Using the Minimal Group Paradigm, the experiment consisted of 80 female and 40 male undergraduate students aged 18 to 37 (M = 20.93, SD = 2.53). Participants were manipulated to the shared reality by presenting positive out-group feedback through a confederate. Then, their tendencies toward out-group favoritism were measured, yet only out-group favoritism was measured in the control group without manipulation. Analyses showed that the literature's basic assumptions of out-group favoritism were not confirmed. Furthermore, the participants whose shared reality motivation was manipulated were found to show greater out-group favoritism than participants in the control group. However, the hypothesis that shared reality may have a fundamental motivation to out-group favoritism, even in the case of high identification with the in-group, was not confirmed. Overall, this thesis has shown that the shared reality phenomenon can be considered a basic psychological underpinning explaining people's out-group favoritism. This phenomenon can shed light on future studies on intergroup relations.

Keywords:

Out-Group Favoritism, System Justification, Shared Reality Perception, In-group Identification

ÖNSÖZ

Tez çalışmam süresince bilgi, deneyim ve desteklerini esirgemeyen, sistemli ve disiplinli bir çalışma tarzını içselleştirmeme ışık tutan, tez danışmanım Bursa Uludağ Üniversitesi Psikoloji Bölümü öğretim üyesi Doç. Dr. Fatih ÖZDEMİR' e teşekkürü bir borç bilirim.

İkinci tez danışmanlığımı kabul ederek zaman ve emeğini benimle paylaşmaktan geri durmayan, zihnimdeki soruların bir bütün haline ulaşması için bana rehberlik eden, yazdığım metinlere yönelik sunduğu yapıcı geri bildirimlerle mesafe kat etmemi sağlayan Abdullah Gül Üniversitesi Psikoloji Bölümü öğretim üyesi Doç. Dr. Ahmet ÇOYMAK' a teşekkürlerimi sunarım.

Tez jürimde yer almayı kabul ederek kıymetli katkılarını benimle paylaşan değerli hocalarım Prof. Dr. Leman Pınar TOSUN ve Prof. Dr. Türker ÖZKAN' a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans sürecimde geri bildirimleriyle katkı sunmaktan geri durmayan Dr. Banu CİNGÖZ-ULU ve Dr. Leman KORKMAZ-KARAOĞLU' na kıymetli katkıları için teşekkür ediyorum.

Abdullah Gül Üniversitesi Psikoloji Bölümünün pek kıymetli araştırma görevlilerine çok teşekkür ederim.

Veri toplama süreçlerinde bana yoldaşlık eden, tez çalışmam sürecinde yaşadığım zorluklarda her zaman yanımda olan değerli dostlarım Mehmet Ali SEVİM' e ve Muhlis EROĞLU' na çok teşekkür ederim.

Bugünlere gelmemde maddi ve manevi sonsuz emekleri olan, hayatımın her döneminde koşulsuz yanımda duran annem ve babama çok teşekkür ederim.

Son olarak kıymetli yoldaşım canım Büşra'ya karşılaştığım bütün zorluklarda olduğu gibi tez sürecinde de her daim yanımda olduğu ve gösterdiği anlayıştan ötürü sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY FORMU.....

YEMİN METNİ.....

İNTİHAL RAPORU ..... *i*

ÖZET.....*ii*

ABSTRACT.....*iii*

ÖNSÖZ.....*iv*

İÇİNDEKİLER.....*v*

TABLOLAR.....*vii*

GİRİŞ *1*

I. BİRİNCİ BÖLÜM *3*

1. KURAMSAL ÇERÇEVE *3*

1.1. SOSYAL KİMLİK KURAMI VE DIŞ GRUP KAYIRMACILIĞI.....**3**

1.2. SİSTEMİ MEŞRULAŞTIRMA KURAMI VE DIŞ GRUP KAYIRMACILIĞI.....**8**

1.3. PAYLAŞILAN GERÇEKLİK KURAMI VE DIŞ GRUP KAYIRMACILIĞI.....**14**

1.3.1 Paylaşılan Gerçekliğin Öncülleri 17

1.3.2 Paylaşılan Gerçeklik İnşasında Grup Dinamikleri 20

1.4. MEVCUT ÇALIŞMA.....**22**

II. İKİNCİ BÖLÜM *26*

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....*26*

2.1. ÖRNEKLEM.....**26**

2.2. ÖLÇÜM ARAÇLARI **29**

2.2.1 Minimal Grup Stratejileri Formu 29

2.2.2 Manipülasyon Kontrol Formu 29

2.2.3 İç Grupla Özdeşleşme Formu 29

2.2.4 Demografik Bilgi Formu 30

2.3. ARAŞTIRMANIN DESENİ.....**30**

2.4. İŞLEM **32**

2.5. ANALİZ STRATEJİLERİ **34**

III. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM ***37***

3. BULGULAR ***37***

3.1. TANIMLAYICI İSTATİSTİKLER **37**

3.2. İÇ GRUPLA ÖZDEŞLEŞME DÜZEYİNE GÖRE DIŞ GRUP KAYIRMACILIĞI PUANLARI İÇİN YÜRÜTÜLEN t TESTİ **38**

3.3. PAYLAŞILAN GERÇEKLİĞİN DIŞ GRUP KAYIRMACILIĞI ÜZERİNDEKİ ETKİSİNE İLİŞKİN YÜRÜTÜLEN TEK YÖNLÜ VARYANS ANALİZİ **39**

3.4. GRUPLA ÖZDEŞLEŞME DÜZEYLERİ VE DENEY KOŞULLARININ ETKİLEŞİM ETKİSİNE İLİŞKİN FAKTÖRİYEL ANOVA BULGULARI **40**

IV. DÖRDÜNCÜ BÖLÜM ***42***

4. TARTIŞMA ***42***

5. KAYNAKLAR ***51***

6. EKLER ***56***

TABLOLAR

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri 28

Tablo 2. Betimsel İstatistikler ve Değişkenler Arası Korelasyon Analizi 38

Tablo 3. Kontrol Grubunda İç Grupla Özdeşleşme Düzeyine Göre Dış Grup Kayırmacılığının Karşılaştırılması için t Testi 39

Tablo 4. Dış Grup Kayırmacılığının Deney Koşullarına Göre Tek Yönlü Varyans Analizi 39

Tablo 5. Deney Koşullarına Göre Dış Grup Kayırmacılığı Puanlarının Grupla Özdeşleşme Düzeylerine Göre Analizi 41

GİRİŞ

Gruplar arası ilişkiler tarihine bakıldığında farklı etnik (örn., Kürt-Türk), mezhep (örn., Alevi-Sünni) ve politik (örn., Sağ-Sol) grupların çatışmalarının gözlemlendiğini kolaylıkla ifade etmek mümkündür (Çoymak vd., 2020: 1). Ortaya çıkan çatışmaların temelinde, kısıtlı kaynaklar üzerindeki rekabet, sosyal ve politik hak talepleri ve eşitlik arzusu gibi grupların kendi çıkarlarına işaret eden gerekçelerin yattığını ifade etmek mümkündür. Bu çatışma ortamının öncülleri göz önünde bulundurulduğunda sosyal psikoloji yazını insanların üyesi oldukları grup üyelikleri temelinde dış gruplarla rekabete girerek iç gruplarını kayırma (*ingroup favoritsm*) eğilimleri göstermekte olduğunu belirtmektedir (Hornsey, 2008: 206; Tajfel ve Turner, 1979: 33). Ancak gruplar arasındaki rekabet ve çatışma örnekleri belirgin olsa da insanların her zaman gruplar arasında çatışma ve rekabeti sürdürecek şekilde hareket edeceklerini varsaymak güçtür (Jost ve Banaji, 1994: 2). Jost (2001: 90), insanların kişisel çıkarları ile çatışan durum ve koşullarda dahi iç grubun çıkarlarını korumaktansa mevcut sistemi destekleyebileceğinin altını çizmektedir. Nitekim Banaji ve Nosek ile birlikte yürüttüğü çalışmasında Jost (2004: 886), tarihi kayıtların kimlik temelli rekabet ya da devrimsel nitelikte ayaklanmalardan ziyade var olan sistemin adil algılandığı ve var olan düzenin sürdürüldüğüne dair kanıtlar sunduğunu iddia etmektedir. Bu iddialar, toplumların var olanı sürdürme eğilimi ve devrimin insan sömürüsüne yönelik sergilenen nadir bir tepki olduğu gibi açıklamalarla desteklenmiştir (Zinn, 1968; akt. Jost vd., 2004: 886). Mevcut sistemin desteklenmesi ve sürdürülmesinin bir sonucu dış grup üyelerine yönelik olumlu tutumlara sahip olabileceği çeşitli araştırmalarla kanıtlanmıştır (Dunham vd., 2006; Nosek vd., 2002).

İçinde yaşanılan sistemin meşru ve adil görülmesinin bir sonucu olarak ortaya çıkan dış grup kayırmacılığı (*outgroup favoritism*), bireyin diğer grupların üyelerine yönelik sahip olduğu olumlu tutum ve değerlendirmeler şeklinde tanımlanmıştır (Jost, 2001: 91; Jost vd., 2004: 891). Örneğin, insan sömürüsüne dayanan kölelik sisteminde, avantajlı gruplar tarafından hak ihlallerine maruz kalan bireyin kölelik sisteminin doğal bir hiyerarşik yapı olduğuna ilişkin tutumları ve "efendilere" hizmet etmeleri gerektiği düşüncesi dış grup kayırmacılığına işaret etmektedir. Ek olarak, dezavantajlı grup üyelerinin Nazi subaylarına yönelik sahip olduğu olumlu değerlendirmeler açık bir dış grup kayırmacılığı olarak görülebilir (Jost, 2001: 90). Jost (2001:91) bu örneklerin oldukça marjinal örnekler olduğunu ve dış grubu kayıracak eğilimlerin çıkar çatışmalarının daha belirsiz olduğu gündelik yaşamda daha sık dışa vurulduğunu belirtmiştir. Bu

iddia adaletsizce inşa edilen ataerkil bir sistemde kadınların kendileri için olumlu sonuçlar içermese de cinsiyetçi tutumları benimseyebilmesi ve erkekleri kayırma eğiliminde olabilmesi ile desteklenebilir. Bu doğrultuda, insanların adil ve meşru görünmeyen pek çok durumla karşılaşmasına rağmen niçin yaşadıkları dünyayı meşru ve adil algıladıkları ve dış gruplara yönelik olumlu tutumlar sergiledikleri önemli bir sorudur (Jost, 2001: 90).

Gruplar arasındaki ilişkilerin doğasını inceleyen birbirinden farklı kuram ve yaklaşım dış grup kayırmacılığının hangi durumlarda ve hangi motivasyonla görüldüğüne dair farklı cevaplar sunmaktadır (Jost ve Banaji, 1994: 10; Tajfel ve Turner, 1979: 37). Bu tez çalışmasında bireyin neden dış grup kayırmacılığı yaptığının sosyal psikolojik sebeplerini oluşturan mekanizmalar incelenmiştir. Bu incelemede Sosyal Kimlik Kuramı (*Social Identity Theory*), Sistemi Meşrulaştırma Kuramı (*System Justification Theory*) ve Paylaşılan Gerçeklik Kuramının (*Shared Reality Theory*) öne sürdüğü temel varsayımlar ve sosyal psikolojik motivasyonlar çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturmuştur.

Çalışmanın birinci bölümünde araştırmanın kuramsal çerçevesine ilişkin bilgilendirmede bulunulmuştur. Sosyal Kimlik Kuramı, Sistemi Meşrulaştırma Kuramı ve Paylaşılan Gerçeklik Kuramı tanıtılmış ve dış grup kayırmacılığı olgusunun bu kuramlar bağlamında nasıl değerlendirildiği ele alınmıştır. Sosyal Kimlik Kuramının dış grup kayırmacılığı olgusuna yönelik açıklamalarının sınırlı bir anlayış sunması ve Sistemi Meşrulaştırma Kuramının dış grup kayırmacılığını mevcut sisteme verilen ideolojik bir yanıt olarak değerlendirilmesi kuramsal ve amprik çalışmalarla değerlendirilmiş; Paylaşılan Gerçeklik Kuramının insan doğasına ilişkin önerdiği sosyal psikolojik mekanizmanın dış grup kayırmacılığının anlaşılmasındaki önemi tartışılmıştır. Sunulan kuramsal tartışma ışığında, tez çalışmasının odaklandığı problemler tanıtılmış ve çalışmanın amacı ve hipotezleri belirtilmiştir.

İkinci bölümde araştırmanın yöntemine ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Çalışmaya katılan katılımcıların demografik özellikleri, çalışmada kullanılan ölçüm araçlarına ilişkin bilgiler ve çalışmanın yürütülmesi için alınan etik izin sunulmuştur. Ayrıca çalışmanın deneysel deseni, bağımlı ve bağımsız değişkenler ve bağımsız değişkenin değişimlenmesi için uygulanan işlemler açıklanmıştır. Üçüncü bölümde araştırmanın bulguları sunulurken dördüncü bölümde, elde edilen bulgular alan yazında yer alan bilgiler ışığında tartışılmış ve araştırmaya dair sınırlılıklar ve öneriler belirtilmiştir.

I. BİRİNCİ BÖLÜM

1. KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. SOSYAL KİMLİK KURAMI VE DIŞ GRUP KAYIRMACILIĞI

Tajfel ve Turner (1979) tarafından geliştirilen Sosyal Kimlik Kuramı önyargı ve ayrımcılıkları anlayabilmek için gruplar arası ilişkilerin dinamik yapısının ve sosyal bağlamın üzerinde durulması gerektiğini belirtmektedir (Tajfel ve Turner, 1979: 33). Kuram, insanın üyesi olduğu gruplar (*iç grup*) ve üyesi olmadığı gruplar (*dış grup*) ile olan ilişkilerinin sahip olduğu tutum ve davranışlarını belirlediğini öne sürmektedir. Bu nedenle önyargı, ayrımcılık ve grup temelli yanlılıklar gibi sosyal olguları bireyin içsel süreçlerini açıklayan yaklaşımlardan ziyade gruplar arası ilişkilere odaklanan kuramlarla incelenmelidir (Hornsey, 2008: 216; Hortaçsu, 1998: 49).

Sosyal Kimlik Kuramı, sosyal davranışın gruplar arası davranış (*intergroup behaviour*) ve kişiler arası davranış (*interpersonal behaviour*) olmak üzere iki uçlu bir süreklilik içinde değerlendirilebileceğini belirtir (Tajfel ve Turner, 1979: 34). Bu süreklilikte kişiler arası davranış kişilerin karakteristik özellikleri ve kişiler arası ilişkilerden oluşurken, gruplar arası davranışlar ilgili grup üyelikleri tarafından belirlenir (Tajfel ve Turner, 1979: 34). Dahası gündelik hayat içerisinde kişiler arası olarak değerlendirilen pek çok davranışın insanların bir grubun üyesi oldukları için sergiledikleri davranışlar olduğunu, insanların üyesi oldukları gruplar temelinde sosyal davranışlarını şekillendirdiğini belirtmek mümkündür (Tajfel ve Turner, 1979: 34). Sosyal Kimlik Kuramı, gruplar arası açık bir çatışmanın varlığında gruplar arası davranışın görülmesinin çok daha muhtemel olduğunu, ancak bu koşulun gerekli olmadığı minimal durumlarda dahi insanların gruplar arası davranış sergilemeye yakın olduğunu belirtir (Tajfel ve Turner, 1979: 34). İnsanlar rastgele bir gruba atandıklarında dahi, bilişsel olarak kendilerini aynı sosyal kategorinin üyeleri olarak algılayıp gruplar arası davranış sergilemektedir (1979: 35).

Billig, Bundy ve Flament ile birlikte yürüttüğü bir çalışmasında Tajfel, gruplar arası davranışın ortaya çıkmasındaki minimal koşulları tespit etmek amacıyla minimal grup paradigmasını kullanmıştır (Tajfel vd., 1971: 151). Yürütülen bu çalışmada katılımcılar, kendilerine sunulan görsellerdeki nokta sayısı tahminlerine göre gruplara ayrılmış ve ardından belirli bir kaynağı iç ve dış grup üyeleri arasında paylaştırmıştır. Katılımcılar bu minimal grup koşulunda dahi gruplar arasında yanlılıklar göstermiş; iç gruplarını kayıracak eğilimler

sergilemiştir (Tajfel vd., 1971: 158). Tajfel ve diğerleri (1971: 154) yürüttükleri bu deneysel çalışma ile katılımcılar arasında yüz yüze bir etkileşimin bulunmadığı, katılımcıların birbirlerini tanımadığı ve katılımcının kaynak dağıtımından bireysel bir fayda sağlamadığı koşullarda dahi gruplar arası yanlılıkların ortaya çıkacağını göstermiştir.

Elde edilen bulguların geçerliğini test etmek amacıyla aynı çalışmada farklı bir sınıflandırma kıstası kullanılarak ilk deneyde kullanılan desen tekrar edilmiştir. İkinci deneyde katılımcılara Klee ve Kandisky'ye ait modern resimler sunulmuş ve beğenilerine göre tercih ettikleri ressamın grubuna atanmışlardır. İkinci deney sonuçları da katılımcıların iç grupları lehine tercihler yaptıklarını göstermiştir (Tajfel vd., 1971: 167). Bu deneyler bağlamında Tajfel ve Turner'a (1979: 33), göre insanlar, sosyal psikolojik doğalarının bir sonucu olarak bireysel benlikleriyle değil, kendisini bir grubun üyesi olarak tanımladığı andan itibaren grup kimliğiyle hareket etmekte ve dış gruplara kıyasla iç gruplarını daha olumlu değerlendirerek iç grup kayırmacılığı sergilemektedir (Tajfel ve Turner 1979: 33). Tajfel ve Turner (1979) tarafından ortaya koyulan bu anlayış çevresinde birçok çalışma insanların iç grup kayırmacılığı sergilediğine ilişkin kanıtlar sunmuştur (Hunter vd., 2017: 139; Iacoviello ve Spears, 2018: 91; Mullen vd., 1992: 110).

Tajfel ve diğerlerinin (1971) gruplar arası davranışın ortaya çıkışındaki minimal koşulları incelediği çalışmasının ardından insanların iç grup kayırmacılığı sergilemesinin altında yatan süreçler araştırmacılar tarafından tartışılmıştır. Sosyal Kimlik Kuramcılarına göre gruplar arası bağlamda iç grup kayırmacılığının ortaya çıkmasındaki sosyal psikolojik eğilim, bilişsel ve motivasyonel süreçler içermektedir (Brewer ve Kramer, 1985: 224). Bilişsel süreçler sosyal sınıflandırmayla *(social categorization)* bireyin kendini bir grubun üyesi olarak tanımlaması sürecine işaret ederken; motivasyonel süreçler benlik-saygısı *(self-esteem)* ihtiyacına vurgu yaparak grubun birey için neden önemli olduğuna ilişkin bir anlayış sunmaktadır (Abrams ve Hogg, 1988: 318; Tajfel ve Turner, 1979: 38).

Bilişsel bir süreç olarak sosyal sınıflandırma, bireyin sosyal çevresinde yer alan insanların aynı sosyal kategorinin üyeleri olarak algılanmasını sağlayarak anlamlı bir grup tanımlaması oluşturur. Ek olarak sınıflandırma süreci, birey için grupların sosyal yaşamdaki konumları hakkında çıkarım yapmasını sağlayacak referans çizgileri sağlar (Brewer ve Kramer, 1985: 224; Oakes ve Turner, 1980: 296). Böylelikle birey, aynı sosyal kategorinin üyeleriyle benzer duygusal değerlendirmeleri ve grup tanımı kavrayışları kazanarak toplumdaki konumuna dair bir anlayış

geliştirmektedir (Brown, 2000: 758). Bu süreç ilgili kategoriyle özdeşleşmeyi de beraberinde getirerek, bireyin iç gruplarının lehine sonuçlanan gruplar arası farklılıkları ortaya çıkarmaktadır (Brewer ve Kramer, 1985: 224).

Araştırmacılar insanların kendilerini bir grubun üyesi olarak tanımladıkları andan itibaren neden diğer gruplara kıyasla ait oldukları grupları kayırırlar sorusuna cevap olarak benlik saygısı ihtiyacına işaret etmektedir (Hornsey, 2008; Tajfel ve Turner, 1979). Sosyal Kimlik Kuramının motivasyonel yönünü oluşturan benlik-saygısı ihtiyacını karşılama, sosyal sınıflandırma sürecinin ardından gelmektedir. Kurama göre birey, benlik saygısı ihtiyacını karşılamak üzere sahip olduğu temel motivasyon doğrultusunda iç gruplarını olumlu bir şekilde değerlendirmekte; olumlu bir sosyal kimlik elde etmek için çabalamaktadır (Brewer ve Kramer, 1985: 224). Bireyin olumlu bir sosyal kimlik elde ederek benlik saygısı ihtiyacını karşılaması diğer insanlarla sosyal karşılaştırma yoluyla gerçekleşmektedir (Abrams ve Hogg, 1988: 318; Tajfel ve Turner, 1979: 38).

Bireyin bir grup üyesi olarak diğer insanlarla yapacağı karşılaştırmalar yoluyla elde ettiği benlik saygısının ötesinde aynı zamanda gruplar arası sosyal karşılaştırmalar da bireyin benlik saygısını arttırmaktadır. Gruplar arası sosyal karşılaştırmalarla kişi, dış gruplara kıyasla iç grubunu olumlu değerlendirerek iç grup lehine sonuçlanan değerlendirmelere ulaşır ve böylece olumlu bir sosyal kimliğe sahip olmaktadır. Böylelikle gruplar arası sosyal karşılaştırmalar benlik saygısı ihtiyacını karşılamaktadır (Brewer ve Kramer, 1985: 224; Tajfel ve Turner, 1979: 41). Bir diğer ifadeyle aynı sosyal kategorinin üyesi olmak, grup üyeliklerinin değerlendirilmesi konusunda bir fikir birliğine ulaşmak suretiyle iç grubu diğer gruplardan olumlu yönde farklılaştırmaktadır. Bu olumlu farklılaşma ise kişi için benlik saygısı ihtiyacının karşılanmasında kritiktir (Hornsey, 2008; Tajfel, 1982).

Sosyal Kimlik Kuramı, bireyin gruplar arası bağlamda iç grup kayırmacılığı sergilemesinin altında yatan psikolojik mekanizmayı tanımlamakla birlikte iç grupların insanlar için her zaman olumlu bir sosyal kimlik işlevi görmeyebileceğini kabul etmektedir (Tajfel, 1982: 25). Gruplar arası bağlamda birey kendini bir grup üyesi olarak tanımladığı andan itibaren iç grup kayırmacılığı eğilimleri gösterse de bu gruplar her zaman olumlu bir sosyal kimlik kaynağı olarak işlev görmeyeceğinden iç grup kayırmacılığını sürdürecek stratejilere ihtiyaç duymaktadır. Kurama göre insanlar, böylesi durumlarda iç gruplarını kayırabilecekleri boyutları yaratacak stratejiler takip ederek olumlu bir sosyal kimlik ihtiyacını yeniden tesis etme yoluna girerler (Branscombe ve Ellemers, 1998: 257; Kessler ve Mummendey, 2002: 84). Bu doğrultuda insanlar

üyesi olunan iç grubu terk edip kendisi için olumlu bir sosyal kimlik sağlayan bir başka grupla özdeşleşme, iç gruplar ile dış gruplar arasındaki sosyal karşılaştırma boyutlarını değiştirip iç grubun olumlu olarak ayırt edilebileceği kıstaslara odaklanma ya da olumlu bir sosyal kimlik edinmek amacıyla dış gruplarla rekabete girme gibi davranışlar sergilemektedir (Tajfel ve Turner, 1979: 43). Belirtilen bu davranışlar, gruplar arası bağlamda iç grup kayırmacılığının sürdürülmesini sağlamaktadır.

Sosyal Kimlik Kuramı bireyin iç grup kayırmacılığı sergilemesini vurgulasa da insanlar her durumda kendi grubunu kayıracak davranışlar sergilemeyebilirler. Sosyal psikoloji yazını incelendiğinde insanların dış grubu kayıran düşünce ve davranışlara sahip olduğunu gösteren araştırma bulgularına da rastlamak mümkündür (Dasgupta, 2004; Jost vd., 2002). Sosyal Kimlik Kuramı bireyin kendi grubunu neden ve nasıl kayırdığının psikolojik mekanizmalarını açıklamakla birlikte bazı bireylerin neden öteki grupları kayırdığı, diğer bir deyişle dış grup kayırmacılığı yaptığı konusunda da açıklamalarda bulunmaktadır. (Jost, 2001: 91). Örneğin, Jost (2001: 92), Sosyal Kimlik Kuramının dış grup kayırmacılığı olgusuna yönelik açıklamalarının iç grup özdeşleşme düzeyi, sosyal karşılaştırma boyutlarını değiştirme ve gruplar arasındaki statü farklarının algılanan meşruluğu ve kalıcılığı şeklinde üç başlıkta incelenebileceğini belirtmiştir.

Bu başlıkların ilki, dış grup kayırmacılığının iç grupla özdeşleşme düzeyine bağlı olarak görüldüğüne vurgu yapmaktadır. Birey benlik saygısı ihtiyacını iç gruplarından elde edememesi durumunda; kurama göre, bu ihtiyacı karşılayabileceği başka sosyal grupları benimseme eğilimi göstermektedir (Tajfel ve Turner, 1979: 43). Sosyal kimlik yazını incelendiğinde, iç gruplarıyla düşük düzeyde özdeşleşen bireylerin, iç gruplarından memnun olmadıklarına ve bu nedenle dış gruplara karşı olumlu duygular hissedebildiklerine ve bu dış gruplarla özdeşleşme yönünde bireysel hareketliliğe yönelik olumlu tutumlara sahip olduklarına ilişkin bulgular görülmüştür (Brascombe ve Ellemers, 1998: 257). Buna karşın iç gruplarıyla yüksek düzeyde özdeşleşen bireylerin, iç gruplarından memnun olmadıkları durumlarda dış gruplarla doğrudan rekabete girerek olumlu bir sosyal kimliği yeniden tesis etme girişimlerinde bulunduğunu ifade etmek mümkündür (Kessler ve Mummendey, 2002: 84). Bu bulgular doğrultusunda, iç grupla özdeşleşme düzeyi düşük olan bireylerin sergilediği iç grubu terk etme stratejisi dış grup kayırmacılığı olarak değerlendirilebilir (Jost, 2001: 92).

Jost (2001: 92) tarafından belirtilen ikinci başlık ise sosyal karşılaştırma boyutlarını değiştirmedir. Grup geçirgenliğinin oldukça zor ya da imkansız olduğu koşullarda birey dış

gruplarla rekabete girme ya da sosyal karşılaştırma boyutlarını değiştirme eğilimi göstermektedir (Jackson vd., 1996: 248). Din, ırk ve etnisite gibi grup sınırlarının geçirgen olmadığı durumlarda, sosyal kimliği inşa eden gruplardan ayrılmak ve farklı bir sosyal grubun üyesi olarak konumlanmak bireysel maliyetlere sebep olduğunda birey, grup düzeyinde farklı stratejileri takip etmektedir (Tajfel ve Turner, 1979: 43). Tajfel ve Turner'ın (1979: 43) sosyal yaratıcılık olarak tanımladığı strateji, iç grubun benlik saygısı ihtiyacını karşılayamadığı durumlarda, bireylerin iç grubu olumlu bir şekilde farklılaştıracak karşılaştırma boyutlarını yeniden tanımladıklarına yahut kendileri için önemli olan karşılaştırma noktalarını değiştirdiklerine işaret etmektedir. Örneğin bir İngiliz'in kendi ülkesinin ekonomik koşullarını Amerika Birleşik Devletleri'nin ekonomik koşullarından daha olumsuz algılaması durumunda ülkesini ekonomik koşullar bağlamında değil de kültürel miras bağlamında Amerika Birleşik Devletleri ile karşılaştırması bir sosyal yaratıcılık stratejisidir. Olumlu sosyal kimliğin yeniden tesisi için sosyal karşılaştırma boyutlarının değiştirilmesi, dış grupların ilgili karşılaştırma boyutlarındaki üstünlüğünün kabul edildiği şeklinde yorumlanarak dış grup kayırmacılığıyla ilişkilendirilebilir (Jost, 2001: 92).

Sosyal Kimlik Kuramı ve dış grup kayırmacılığı bağlamında tartışılan son boyut ise gruplar arasındaki statü farklılıklarının algılanan meşruluğu ve kalıcılığıdır (Jost, 2001: 92). Sosyal Kimlik Kuramı, gruplar arasındaki statü farklılıklarının meşru ve kalıcı algılandığı durumda, bireyin bu farklılıkları iç grubu lehine değiştirebileceği bilişsel alternatiflere sahip olmadığını ileri sürmektedir (Tajfel ve Turner, 1979: 45). Dolayısıyla bireyin, bireysel hareketlilik, dış gruplarla rekabete girme ya da sosyal karşılaştırma boyutlarını değiştirme stratejilerinden hangisini tercih edeceği ve dış grubu kayıracak davranışlar sergileyip sergilemeyeceği gruplar arasındaki statü farklılıklarını nasıl algıladığı ve kendi grubu lehine bilişsel alternatiflere sahip olup olmamasıyla ilişkilidir. Bir diğer ifade ile gruplar arasındaki statü farklılıkları meşru ve kalıcı algılandığında, dış grubun yüksek statüsünün kaçınılmaz görüleceğini ve dış grubu kayırmaya işaret edebilecek stratejilerin karşımıza çıkabileceğini iddia etmek mümkündür. Yapılan çalışmalar da gruplar arasındaki statü farklılıklarının meşru ve kalıcı algılanmasının, düşük statülü grup üyelerinin kendi konumlarını kabul ettiği ve dış grupları daha olumlu değerlendirdiğini göstermiştir (Bettencourt vd., 2001: 529; Terry ve O'Brien, 2001: 282).

Sonuç olarak bireyin sergilediği dış grup kayırmacılığının altında yatan sosyal psikolojik mekanizmaların sosyal kimlik süreçleriyle açıklanabileceğini; iç grupların benlik saygısı ihtiyacını karşılamadığı durumlarda kişinin benlik saygısı ihtiyacını yeniden tesis etmek üzere

başvurduğu stratejilerin bir yönüyle de dış grup kayırmacılığı olarak değerlendirilebileceğini ileri sürülebilir (Jost, 2001: 92). Bu stratejiler dış grup kayırmacılığı olarak değerlendirilebilse de Sosyal Kimlik Kuramı, bu stratejileri dış grup kayırmacılığı olarak tanımlamamakta, benlik saygısı ihtiyacının yeniden tesisi için ortaya çıkan stratejiler olduğuna vurgu yapmaktadır (Tajfel ve Turner, 1979: 43). Dolayısıyla Sosyal Kimlik Kuramının dış grup kayırmacılığı olgusuna ilişkin sınırlı bir açıklama gücü sunduğunu belirtmek olasıdır.

Toplumsal yaşam ve tarihsel süreçlere bakıldığında insanların her zaman ve her durumda iç grubunu kayıracak ve bu sayede benlik saygısı ihtiyacını tatmin edecek şekilde davranacağını varsaymak güçtür. Diğer bir deyişle toplumsal yaşamda dezavantajlı bir konumda bulunan bir grup, her zaman dezavantajlı konumunu avantajlı bir hale çevirecek stratejileri takip etmeyebilir. Aksine kendisini dezavantajlı kılan sistemin bir parçası olarak mevcut statükoyu devam ettirme eğilimleri gösterebilir. Bu nedenle dış grup kayırmacılığı olgusunun daha detaylı bir biçimde ele alınması ve bireyin neden kendine zarar verdiği halde dış grup kayırmacılığı sergilediğini açıklayan sosyal psikolojik mekanizmaları detaylandırmak gerekmektedir.

1.2. SİSTEMİ MEŞRULAŞTIRMA KURAMI VE DIŞ GRUP KAYIRMACILIĞI

Jost ve Banaji (1994) insanların bireysel veya grup-temelli çıkarlarına zarar veren sistemleri neden destekledikleri ve aynı sistemde kendilerinden daha güçlü konumda bulunan birey ve grupları neden kayırdıkları sorusunu Sistemi Meşrulaştırma Kuramıyla yanıtlamaya çalışmaktadır (Jost, 2001: 90). Gruplar arası ilişkileri ve statükoya verilen cevapları sosyal-bilişsel bir bakış açısıyla ele alan Sistemi Meşrulaştırma Kuramı insanların birey ve grup düzeylerindeki çıkarlarına ters düşüyor olsa dahi mevcut sosyal sistemi meşrulaştırmaya motive olduğunu varsaymaktadır (Jost ve Banaji 1994: 2; Jost, 2001: 89). Bu varsayım, insanın bilişsel bir varlık olduğuna ve dolayısıyla yaşamını sürdürmek için açıklamalara ve gerekçelere ihtiyaç duyduğuna vurgu yapmaktadır (Jost, 2001: 89). Bu doğrultuda bireyin kendi davranışlarını, ilişki içinde olduğu diğer insanların davranışlarını ve içerisinde yaşadığı dünyayı meşru görmeye motive olduğu belirtilmektedir (Jost, 2001: 89; Jost ve Banaji, 1994: 2). Örneğin, bir kişi sahip olduğu zenginliği çalışkanlık gibi kalıpyargılarla açıkladığı ve fakir insanların tembel olduğu için fakir kaldığı gibi gerekçelere başvurduğu ölçüde içinde bulunduğu durumu meşru görmektedir. Bununla birlikte bir askerin karşısındaki düşmanı vahşi olarak değerlendirmesi göstermiş olduğu saldırgan davranışı meşru görmesini sağlamaktadır (Jost ve Banaji, 1994: 4). Bu örnekler kişinin gösterdiği davranışları meşru algılamaya motive olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte

insanlar her durumda kendi davranışlarını meşru görecek şekilde hareket etmezler. Birey hiçbir şekilde etkileşim içinde olmadığı kişilere yönelik kalıpyargılar geliştirerek üyesi olduğu grupların çıkarlarını koruyacak şekilde meşrulaştırma gösterebilirler (Jost ve Banaji, 1994: 5). Örneğin, bir askerin karşısındaki düşmanı vahşi olarak değerlendirmesi için bu düşman ile doğrudan etkileşime girmesi gerekmez. Düşman askerleri grubuna yönelik geliştirilen olumsuz kalıpyargılar, askerin üyesi olduğu grubun göstermiş olduğu saldırgan davranış için bir meşrulaştırma sağlar. Ek olarak, nasıl ki birey, kişisel veya grup çıkarlarının kayırılmasına ilişkin davranışlarını meşrulaştırma ihtiyacı duyuyorsa; içinde yaşadığı sistem tarafından üretilen eşitsizlikler karşısında da meşru bir gerekçeye ihtiyaç duyacaktır (Jost ve Banaji, 1994: 2). Bu meşrulaştırma, mevcut sistemden avantaj sağlayan kişinin bu avantajı ve mevcut sistemin dezavantajlı kıldığı kişinin bu olumsuz durumu doğal bir sonuç olarak değerlendirmesi ile gerçekleşebilir. Örneğin, kişi sahip olduğu düşük ekonomik statüyü, rekabete dayalı bir sistemde başarılı olamadığı şeklinde değerlendirerek ekonomik eşitsizliği meşru algılama eğilimi gösterebilir. Sonuç olarak Sistemi Meşrulaştırma Kuramı, insanın farklı düzeylerdeki (birey, grup ve sistem) uyaranlar için farklı meşrulaştırma motivasyonlarına sahip olduğuna vurgu yaparak bu meşrulaştırma motivasyonlarını üç başlıkta ele almıştır (Jost ve Banaji, 1994: 2).

Sistemi Meşrulaştırma Kuramına göre bu motivasyonlardan ilki insanların kendi davranışlarını haklı görmeye ve bireysel çıkarlarını korumaya yönelik ego meşrulaştırma eğilimini içerirken (Adorno vd., 1950; akt. Jost ve Banaji, 1994: 2) bir diğeri, üyesi olduğu grubun üyelerinin davranışlarını haklı görmeye, grubun statüsünün meşru olduğuna ve grubun çıkarlarını korumaya ilişkin grup meşrulaştırma eğilimini ifade etmektedir (Jost ve Banaji, 1994: 2; Tajfel ve Turner, 1979). Bu meşrulaştırma motivasyonları, bireyin kişisel veya grup çıkarlarını koruyacak şekilde hareket etmesi ve kayırmacı davranışlar için bireye meşru bir zemin sağlamaktadır. Sistemi Meşrulaştırma Kuramı son olarak, birey veya grup çıkarlarına ters düşüyor olsa dahi içinde yaşadığı mevcut sistemi meşru ve adil görmeye motive olduğu ifade eden sistemi meşrulaştırma motivasyonunu tanımlamıştır (Jost ve Banaji, 1994: 2; Jost ve Hunyady, 2002: 113). Sistemi meşrulaştırma motivasyonu, bireyin mevcut sistemlerde deneyimlediği eşitsizlikler karşısında, kendisinin ya da grubunun çıkarlarını savunmaktansa mevcut sistemi onayladığına ve sistemin sürdürülmesi yönünde hareket ettiğine işaret etmektedir.

Jost ve Banaji (1994: 2), kendinden önce gelen ve gruplar arası ilişkilerin doğasına dair açıklamalarda bulunan kuramların (bkz. Sosyal Kimlik Kuramı) öne sürdüğü temel varsayımların

ego meşrulaştırma ve grup meşrulaştırma düzeyinde olduğunu belirtmiştir. Bu meşrulaştırma biçimleri bireyin kişisel ve grup çıkarlarına yönelik meşrulaştırma sağlayarak gruplar arası rekabete dair bir anlayış sunmaktadır (Jost ve Banaji, 1994: 2). Bir diğer ifadeyle bu meşrulaştırma biçimleri sosyal sisteme yönelik tutumları, bir grup tarafından dikte edilen ve diğer grupların bu dikteye direndiği bir mekanizma olarak görme eğilimindedir (Jost, 2001: 93). Sistemi Meşrulaştırma Kuramı, bu açıklama biçimini kabul etse de gruplar arası ilişkilerin yalnızca iç grup kayırmacılığı ve dış grubun değerini düşürme (*outgroup derogation*) ile sürdürülmediğine; aynı zamanda sistemi meşrulaştırmanın bir sonucu olarak dış grup kayırmacılığı ile karakterize olduğuna işaret etmiştir (Jost ve Banaji, 1994: 6). Sistemi Meşrulaştırma Kuramı, ego ve grup meşrulaştırma düzeyindeki açıklamaların, bireyin statükoya ve gruplar arasındaki statü farklılıklarına verdiği sosyal psikolojik cevapları açıklamakta yetersiz olduğunu vurgulamış (Jost, 2001: 93; Jost vd., 2004: 885) ve gruplar arası statü farklılıklarına kişinin nasıl karşılık verdiğinin anlaşılmasında sistem düzeyinde meşrulaştırma motivasyonunun bağlama dahil edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Jost vd., 2004: 885).

Sistemi Meşrulaştırma Kuramı gruplar arasındaki statü farklılıkları belirgin olduğunda, avantajlı konumda bulunan grup üyelerinin sahip olduğu ego ve grup meşrulaştırması düzeyindeki motivasyonları ile sistemi meşrulaştırma motivasyonları arasında bir uyum yakalanacağını belirtmektedir (Jost ve Banaji, 1994: 9). Bir diğer ifadeyle, avantajlı grupların mevcut sistemlerdeki konumunu pekiştiren sosyal düzenlemeler ile kişisel ve grup çıkarlarını arasında bir tutarlılık söz konusudur. Bu nedenle avantajlı grup üyeleri için sistemin meşru ve adil algılanması olasıdır. Dahası, avantajlı grupların çıkarlarını koruyan mevcut sistemler bu grupların üyeleri tarafından sürdürülmek istenir (Jost ve Banaji, 1994: 9). Fakat dezavantajlı grupların üyelerinin sahip olduğu ego, grup ve sistemi meşrulaştırma motivasyonları birbiriyle uyumsuzluk göstermektedir (Jost ve Hunyady, 2002: 121). Mevcut sistem tarafından üretilen eşitsizlikler, dezavantajlı grupların zarar görmesine sebebiyet verdiğinden, ego ve grup meşrulaştırmasına yönelik ortaya koyulabilecek psikolojik tepkiler kişi için mevcut sistemin meşru ve adil olmadığı anlamını taşıyacaktır. Aynı zamanda, dezavantajlı grup üyelerinin eşit olmayan bir sistemi meşru algılaması, birey ve grup-temelli çıkarlarını gözetemeyeceklerine işaret edecektir. Sistemi Meşrulaştırma Kuramı, birbiri ile çatışan bu motivasyonlar arasından dezavantajlı grup üyelerinin sistemi meşru algılama eğilimi göstererek mevcut eşitsizliklerin sürdürüleceği sosyal psikolojik cevapları üretebileceğini iddia etmektedir (Jost vd., 2004: 887). Bu yaklaşım gruplar arası

ilişkilerin sistemi meşrulaştırma motivasyonlarıyla da sürdürülebileceğine ilişkin açıklama sunmaktadır. Sistemi meşrulaştırma motivasyonun bir sonucu olarak, sistemin bir parçası olan dezavantajlı grup üyelerinin adil ve meşru bir sistemde avantajlı bir konum elde eden dış grup üyelerine yönelik dış grup kayırmacılığı sergileyebileceğini belirtmek mümkündür (Jost vd., 2004: 885).

Sistemi meşrulaştırma yazınında insanların dış grup kayırmacılığı sergilediklerine dair örnekler bulunmaktadır. Jost (2001), Mullen ve diğerlerinin (1992) iç grup kayırmacılığı olgusunu inceledikleri meta analiz çalışmasını gözden geçirmiş ve bu çalışmada kullanılan verileri dış grup kayırmacılığı bağlamında yeniden değerlendirmiştir. Jost (2001: 91) yüksek statülü ve eşit statülü grupların iç grup kayırmacılığı sergilerken, düşük statülü grupların %85'inin diğer grupların kendi gruplarından daha zeki ve çalışkan olduğunu ifade ederek dış grup kayırmacılığı gösterdiği sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuç, insanların gruplar arası statü farklılıklarına ve statükoya verdikleri sosyal psikolojik tepkilerin dış grup kayırmacılığıyla karakterize olabileceği yönündeki Sistemi Meşrulaştırma Kuramı açıklamalarıyla tutarlılık göstermektedir. Bir diğer çalışmada Jost ve diğerleri (2002: 592), akademik olarak daha az başarılı olan üniversite öğrencilerinin, kendilerinden daha başarılı buldukları üniversite öğrencilerini akademik yetkinlik ve zeka gibi kriterlerde iç grup üyelerine göre daha olumlu değerlendirdiği görülmüştür. Jost ve diğerleri (2002: 594) aynı çalışmanın ikinci deneyinde, Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşayan Latin kökenli ve Asya kökenli düşük statülü vatandaşlarının iç grup üyelerindense Avrupa kökenli vatandaşlarla etkileşime girmeyi tercih ettiği görülmüştür. Kappen ve Branscombe (2001: 302) yürüttükleri çalışmada, kadın katılımcıların toplumsal cinsiyet grupları arasındaki eşitsizliklere dair gerekçelere maruz kaldığı durumlarda öfke ya da adaletsizlik gibi olumsuz duyguları daha az deneyimlediklerini ve eşitsizliği daha fazla içselleştirdiklerini bulgulamıştır. Bu çalışmalar, dezavantajlı gruplara üye bireylerin, kendi gruplarının çıkarı pahasına dış grup kayırmacılığı sergileyerek sistemi meşrulaştırdıklarını göstermektedir.

İnsanların dış grup kayırmacılığı sergilediğine dair bilimsel kanıtlar sunulmuş olsa da adaletsiz ve meşru olmayan yaşam deneyimleri karşısında insanların neden içinde yaşadıkları sistemi adil ve meşru algıladığı ve dış grup kayırmacılığı sergilediği detaylandırılması gereken bir sorudur. Bu soruya cevap olarak Jost (2001: 90), insanların öngörülemeyen, kontrol edilemez ve adaletsiz bir dünyada yaşadığına dair inancının psikolojik olarak tehdit edici olduğunu ve bu nedenle, insanların hak ettiklerini aldıkları bir dünyada yaşadığına dair inançlar geliştirerek

sistemi meşrulaştırmaya motive olduğunu vurgulamaktadır. Jost (2001: 90) bireyin gruplar arasındaki güç ve statü farklılıklarını meşru ve kalıcı olarak deneyimlediği durumlarda iç grubu olumlu bir şekilde ayırt etmekte zorlanacağını belirtmektedir. Bu durumlarda insanlar öngörülebilir ve kontrol edilebilir bir dünya algısını korumak için çoklu grupların bir arada yaşadığı sistemi meşru algılayarak içinde bulundukları olumsuz koşulları adil bir sistemin olası sonuçları olarak değerlendirmektedir (Jost, 2001:90). Sistem düzeyinde bir meşrulaştırmaya işaret eden bu eğilimler, insanların içinde bulundukları olumsuz koşulları parçası oldukları adil sisteme atfederek psikolojik bir yük ya da içsel bir huzursuzluk yüklenmekten kaçınmalarını sağlamaktadır (Jost vd., 2004: 891). Dolayısıyla insanlar, meşru ve adil bir sistemin içinde kendilerine göre daha avantajlı konumda yer alan dış gruplar için herhangi bir olumsuz tutuma sahip olmak için bir neden görmedikleri gibi meşru algılanan bir sistemde başarıya ulaşmış avantajlı dış grup üyelerine yönelik olumlu tutumlar sergileyebilmektedir (Jost vd., 2002: 592).

Sistemi Meşrulaştırma Kuramı dış grup kayırmacılığını, sistem düzeyinde bir meşrulaştırma sağlayarak daha öngörülebilir ve kontrol edilebilir bir dünya algısına sahip olmayla açıklamış ve bu meşrulaştırmanın altında yatan sosyal psikolojik mekanizmalara ilişkin açıklamalarda bulunmuştur (Jost, 2001: 90; Jost ve Banaji, 1994: 9). Jost ve Banaji (1994: 9) gruplar arasındaki statü farklılıklarına ve statükoya verilen cevapların kalıpyargılar aracılığıyla dışa vurulduğunun altını çizmiştir. Kalıpyargılar avantajlı grup üyelerinin sahip olduğu avantajlı konumlarına meşru gerekçeler sunarken aynı zamanda dezavantajlı grup üyelerinin eşitsizlikleri kabul etmesini sağlar (Jost ve Banaji, 1994: 9). Bir örnekle açıklamak gerekirse; avantajlı bir grubun üyesi grubunun sahip olduğu yüksek statüyü, grubunun düşük statülü gruplara göre daha zeki ve çalışkan olduğu yönündeki kalıpyargılarla açıklarken, bu kalıpyargılar düşük statülü grup üyeleri tarafından da benimsenebilir. Bir diğer ifadeyle, dezavantajlı grup üyeleri avantajlı grup üyelerinin kendilerinde daha zeki ve çalışkan olduğu yönündeki kalıpyargıları kabul ederek, meşru ve adil bir sistemde dış grubun başarısını kabul edebilir ve dış grup kayırmacılığı göstererek sistemi meşru algılayabilir (Jost, 2001: 90). Sonuç olarak Sistemi Meşrulaştırma Kuramı, insanların gruplar arasındaki statü farklılıklarına ve statükoya verdikleri sosyal psikolojik tepkilerin bir sonucu olarak dış grup kayırmacılığı sergileyebileceğine vurgu yapmaktadır.

Sistemi Meşrulaştırma Kuramı sistemi meşrulaştırma motivasyonunun altında yatan mekanizmaları ve insanların hangi durumlarda sistemi meşrulaştırıcı kalıpyargıları benimsediğini açıklamak için Sosyal Kimlik Kuramının önerdiği kavramlara başvurmaktadır (Jost, 2001: 92).

Nitekim Jost ve Banaji (1994: 10), dış grup kayırmacılığının insanların iç gruplarıyla düşük düzeyde özdeşleştiği durumlarda görülebileceğini belirtmiştir. Bu varsayım birçok görgül çalışmayla desteklenmiştir. Hem korelasyonel hem deneysel araştırma bulguları, grupla özdeşleşme düzeyinin azalmasıyla dış grup kayırmacılığının ortaya çıktığına işaret etmiştir. Örneğin, Kaiser ve Spalding (2015: 603) tarafından yürütülen bir çalışmada, iş yaşamında başarılı olan kadınların, kadın toplumsal cinsiyetiyle düşük düzeyde özdeşleştiği ve erkek toplumsal cinsiyetine yönelik olumlu değerlendirmelerde bulunduğu görülmüştür. Bir diğer çalışmada ise Akdoğan ve Alparslan (2020: 69) iç gruplarıyla düşük düzeyde özdeşleşen Kürt vatandaşların, Türk vatandaşlara yönelik dış grup kayırmacılığı sergilediğini göstermiştir. Bu bulgular insanların iç gruplarıyla düşük düzeyde özdeşleştikleri ölçüde dış grup kayırmacılığı sergileyebildiği iddiasını desteklemektedir.

Ancak bu iddianın hangi koşulda geçerli olduğu test edilmelidir (Jost, 2001: 100). Bir diğer ifadeyle dış grup kayırmacılığının yalnızca iç grupla düşük düzeyde bir özdeşleşme durumunda görülebileceğini iddia etmek şüphelidir (Jost, 2001: 99). Nitekim Jost (2001: 100), yüksek düzeyde bir iç grup özdeşleşmesi durumunda da dış grup kayırmacılığının görülebileceğini iddia etmiştir. İç grupla özdeşleşme ile dış grup kayırmacılığı arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmalar, insanların iç gruplarıyla yüksek düzeyde özdeşleştiği durumlarda dahi dış grup kayırmacılığı sergileyebileceğine dair bulgular elde etmiştir (Jost, 2001: 100). Örneğin, Montoya ve Pittinsky (2011: 793) yürüttükleri çalışmada, iç grupla yüksek düzeyde özdeşleşen katılımcıların dış grup kayırmacılığı sergileyebildiğini göstermiştir. Bu çalışmada bir anagram görevinin yerine getirileceği ve bu görevin başarıyla tamamlandığı durumda her katılımcının bir ödül kazanacağı bilgisi katılımcılarla paylaşmıştır. Anagram görevinde katılımcılar sırasıyla işbirliği ve rekabet koşullarına atanmıştır. Rekabet koşulunda katılımcılara verilen yönerge, diğer gruplardan daha başarılı olmaya işaret ederken; işbirliği koşulunda grupların başarılı olmanın tek yolu, anagram görevinin hepsini tamamlamayı ve ödülü almak için diğer grupla birlikte çalışmayı kapsamıştır (Montoya ve Pittinsky, 2011: 791). Gruplar arası ilişkilerin karşılıklı işbirliğine dayandığı düşünülen durumda, katılımcıların iç grupla özdeşleşme düzeyleri ne kadar yüksek olursa olsun dış gruba ilişkin olumlu değerlendirmeler gösterdiği saptanmıştır (Montoya ve Pittinsky, 2011: 793). Dolayısıyla düşük düzeyde özdeşleşme ve dış grup kayırmacılığı arasındaki ilişki bilimsel çalışmalarla kanıtlanmış olsa da bu ilişkinin her zaman geçerli olacağını varsaymak dış grup kayırmacılığının altında yatan sosyal psikolojik mekanizmaların anlaşılması bakımından

yetersiz kalacağını ileri sürmem mümkündür. Bu nedenle bu tez çalışması, gruplar arası ilişkilerde sergilenebilecek dış grup kayırmacılığının ortaya çıkışında paylaşılan gerçeklik algısının oluşturacağı sosyal psikolojik mekanizmaları ele alarak bu boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır.

Sonuç olarak hem Sosyal Kimlik Kuramı hem Sosyal Kimlik Kuramını genişletmek iddiasıyla ortaya atılan Sistemi Meşrulaştırma Kuramı dış grup kayırmacılığının altında yatan sosyal psikolojik mekanizmaların tamamını açıklama konusunda geriye cevaplanması gereken önemli sorular bırakmıştır. Örneğin, insanların niçin ve hangi durumlarda dış grup kayırmacılığı sergilediklerine ilişkin belirleyici faktörler cevaplanması gereken bir soru olarak durmaktadır. İnsanların olumlu bir sosyal kimlik aracılığıyla benlik saygılarını tatmin etme motivasyonunu takip etmemesi ya da sistemi meşrulaştırma motivasyonlarına ek olarak paylaşılan gerçeklik algısı inşa etme motivasyonunun göz önünde bulundurulması dış grup kayırmacılığının anlaşılması için gerekli olacağını iddia etmem mümkündür. Bu iddia doğrultusunda mevcut tez çalışması, Paylaşılan Gerçeklik Kuramının ileri sürdüğü ilişkisel (*relational needs*) ve epistemik (*epistemic needs*) ihtiyaçlar temelinde ortaya çıkan paylaşılan gerçeklik algısının inşa edilmesi motivasyonunun dış gruplara yönelik olumlu tutumların şekillenmesinde etkili olabileceğini ileri sürmektedir. Bireylerin bu motivasyona göre dış grubu değerlendirme eğilimlerinin şekillenebileceğini öne sürmek mümkündür. Bu sayede hem iç grupla düşük düzeyde özdeşleme durumunda dış grup kayırmacılığının neden ve nasıl ortaya çıktığında dair bir anlayış sunulmuş hem de insanların iç gruplarıyla yüksek düzeyde özdeşleşme göstermesi durumunda da dış grup kayırmacılığı sergileyip sergilemeyeceğini test etmek mümkün olmuştur.

1.3. PAYLAŞILAN GERÇEKLİK KURAMI VE DIŞ GRUP KAYIRMACILIĞI

Paylaşılan Gerçeklik Kuramı, insanların diğerleriyle olan ilişkilerinde ortak bir gerçeklik inşa etme sürecini ve bu gerçekliğin bireyin davranışlarını nasıl şekillendirdiğini açıklama gücüne sahip bir yaklaşımdır (Echterhoff vd., 2009: 497). Bu yaklaşım insanların diğerleriyle ilişkilerinde paylaşılan bir gerçeklik inşa etmek ve bu gerçekliği korumak için motive olduğunu vurgulamaktadır (Hardin ve Higgins, 1996: 35). Bu motivasyon insanların inşa edilen paylaşılan gerçekliğin içeriği doğrultusunda davranışlarını düzenlemesini sağlamaktadır (Echterhoff vd., 2008: 7; Echterhoff vd., 2009: 156). Örneğin, insanlar işyerlerinde yeni bir çalışanla tanıştıklarında, bu yeni çalışan hakkındaki izlenimlerini iş yerindeki diğer meslektaşlarıyla birlikte oluşturma eğilimi gösterirler. Bu kişiye karşı geliştireceği izlenimlerde diğer meslektaşlarıyla aynı fikirde olduğuna ilişkin algı bireyin kendi izlenimlerine daha fazla güvenmesini sağlamaktadır

(Echterhoff ve Higgins, 2021: 181). Bir diğer ifadeyle insanların, yeni çalışana yönelik izlenimlerini iş yerindeki diğer meslektaşlarıyla inşa ettikleri paylaşılan gerçeklik algısı temelinde oluşturduğunu ve ortak bir izlenim doğrultusunda kendi tutumlarını yeniden düzenleyebildiğini iddia etmek mümkündür (Echterhoff vd., 2009: 156; Higgins ve Rholes, 1978: 364). Diğer meslektaşlarla paylaşılan bir gerçeklik inşa etmek, yeni çalışanla nasıl bir ilişkinin kurulacağını ve diğer meslektaşlarla var olan ilişkilerin güçlenmesini belirlemektedir (Echterhoff ve Higgins, 2021: 182; Lutterbach ve Beelmann, 2019: 3).

Paylaşılan Gerçeklik Kuramı kişiler arası ilişkilerin bireyin tutum ve düşüncelerini etkilediğini ve aynı zamanda bu tutum ve düşüncelerin de bireyin sahip olduğu ilişkileri düzenlediğini belirtir. Buradan hareketle kuram, insanlar arasındaki ilişkilerin belirli bir tutum nesnesi hakkında ortak bir anlayış — paylaşılan bir gerçeklik — bulunduğu sürece sürdürüleceğini ileri sürmektedir (Echterhoff, 2012: 183; Lutterbach ve Beelman, 2019: 143). Paylaşılan Gerçeklik Kuramı sahip olduğu bu anlayışla kişiler arası ilişkilerin nasıl geliştiği, sürdürüldüğü ve sonlandırıldığına dair bir anlayış sunmaktadır.

Kuram kişiler arasındaki ilişkiler temelinde geliştirilmesine rağmen daha sonrasında gruplar arası ve bireyin grup içi ilişkileri için de geçerli açıklamalar sunarak genişlemiştir. Örneğin Conley ve diğerleri (2015: 19), paylaşılan gerçeklik algısının grup üyelikleri temelinde ele alınması gerektiğini ve bu algının dış grupları değerlendirmede önemli bir faktör olduğunu iddia etmektedir. Conley ve diğerlerinin (2015) yürüttüğü çalışmada, Amerika Birleşik Devletleri'nde var olan üç ayrı etnik azınlık grup üyelerinin Avrupa kökenli Amerikalılara yönelik önyargılı tutumlarını incelemiştir. Yapılan analiz sonuçları, etnik azınlık grup üyelerinin Avrupa kökenli Amerikalılarla ortak bir gerçekliği paylaşmadıklarını düşündüğü ölçüde Avrupa kökenli Amerikalılara yönelik olumsuz tutumlara sahip olduğunu bulgulamıştır.

Kurama grup temelli bakıldığında, insanların diğer gruplardaki insanları nasıl değerlendireceği hem kendi grubu hem de diğer gruplarla oluşturduğu paylaşılan bir gerçeklik temelinde şekillenmektedir (Conley vd., 2010: 456). Bu temellerden ilki insanların grup içi iletişimde dış gruplara yönelik olumsuz değerlendirmeler içeren bir paylaşılan gerçeklik inşa edebileceği ve gerçeklik doğrultusunda önyargı ve ayrımcılığın görülebileceğine işaret etmektedir. İkincisi insanların grup içi iletişimde dış gruplara yönelik önyargılı olmayan ve eşitlikçi normlarla karakterize bir paylaşılan gerçeklik inşa edebileceğine işaret etmektedir (Biernat vd., 2016: 6). Üçüncüsü ise insanların dış grup üyeleriyle de paylaşılan bir gerçeklik

algısı inşa edebileceğini (Echterhoff vd., 2013: 166) ve bu algının dış gruplara yönelik değerlendirmeler üzerinde etkili olabileceğini ortaya koymaktadır. Diğer bir ifadeyle birey yalnızca kendi grubuyla paylaştığı bir gerçeklik üzerinden ötekileri değerlendirmez aynı zamanda öteki grupla oluşturduğu paylaşılan bir gerçeklik algısı bireyin bu gruplarla ilişki dinamiklerini belirler. Dahası Conley ve diğerleri (2015: 20) paylaşılan gerçekliğin gruplar arası bağlamda kişinin dünyayı dış grupların üyeleriyle benzer algılaması olarak da tanımlanabileceğini belirtmiştir. Belirtilen temellerden ikincisi ve üçüncüsü Paylaşılan Gerçeklik Kuramının dış gruplara ilişkin olumlu değerlendirmelere işaret eden dış grup kayırmacılığı olgusu için bir açıklama gücüne sahip olduğunu göstermektedir.

Gruplar arası ilişkiler yazınındaki pek çok kuramın aksine, Paylaşılan Gerçeklik Kuramı bireyin kendi grubu ve dış grubuyla oluşturduğu paylaşılan gerçeklik algısı ve bu algı temelinde şekillenen duygu, davranış ve düşüncelerin nesnel bir gerçek değil bireyin öznel süreçlerinin bir toplamı olduğunu belirtmektedir (Hardin ve Higgins, 1996: 35). Bu nedenle paylaşılan gerçeklik insanların kişiler arası, grup içi ve gruplar arası ilişkilerinde deneyimlediği içsel durumların bütünü (*commonality of inner states*) olarak ele alınmıştır. İçsel durumlar bir kişi, grup ya da olayla ilgili yargıları, duyguları, inanç veya değerlendirmeleri temsil etmektedir (Echterhoff ve Higgins, 2021: 186). Birleşik devletlerde Asya kökenli Amerikalıların çalışkan, başarılı ve itaatkar olmak gibi özelliklerle örnek azınlık imajına sahip olduğu algısı ve bu algının nesnel olarak doğru olup olmadığına bakılmaksızın ülkede yaygın olarak paylaşılması içsel durumların bütününe örnek oluşturabilir. Nitekim Chao ve diğerleri (2013) Avrupa ve Afrika kökenli Amerikalı katılımcılarla gerçekleştirdikleri bir araştırmada bireyin paylaşılan gerçeklik yoluyla sahip olduğu bütüncül imaja uymayan bir Asya kökenli Amerikalıya tutumlarının daha negatif olduğunu gözlemlenmiştir. Böylece paylaşılan gerçeklik bireyin kişi ya da gruplar hakkındaki tutum ve değerlendirmelerine güvenmesini sağlayarak kişi ya da gruba yönelik tepkilerini düzenlemesine olanak tanır (Echterhoff ve Higgins, 2021: 186). Hardin ve Higgins (1996: 36), insanların sahip olduğu tutum ve değerlendirmelerinin paylaşılan gerçeklik algısıyla geçerli, güvenilir ve genellenebilir bir nitelik kazandığını; bu sayede insanların öngörülebilir ve kontrol edilebilir bir dünya algısı geliştirdiğini vurgulamaktadır. Öngörülebilir ve kontrol edilebilir bir dünya algısı için insanlar hem diğerleri ile paylaşılan bir gerçeklik inşa etmeye hem de bu gerçekliği sürdürmeye motive hareket eder. Paylaşılan Gerçeklik Kuramının çizdiği bu çerçeve, insanların dış gruplar hakkında olumlu değerlendirmeler içeren bir gerçeklik algısı inşa etmesi

durumunda, bu algıyla paralel olarak dış gruplara yönelik tutumlarını düzenleyebileceğini ve dış grup kayırmacılığı sergileyebileceğini iddia etmeyi mümkün kılmaktadır.

Sonuç olarak, paylaşılan gerçeklik algısı inşa etme ve bu algıyı sürdürme motivasyonu farklı gruplara üye insanlar arasında ilişkilerin oluşturulması ve sürdürülmesi için temel bir motivasyon olarak değerlendirilebilir (Conley vd., 2015). İlişkilerin oluşturulması ve sürdürülmesi, ilgili kişi ya da gruplarla paylaşılan gerçeklik algına paralel olarak belirli bir tutum nesnesine yönelik tutumların yeniden düzenlenmesine bağlıdır. Bu düzenlemeyle ilişkisel ve epistemik ihtiyaçların karşılanması sağlanır (Hardin Ve Conley, 2001: 11).

1.3.1 Paylaşılan Gerçekliğin Öncülleri

İnsan doğasının temelindeki paylaşılan gerçeklik inşa etme ve sürdürme motivasyonları iki temel ihtiyaç özelinde tanımlamak mümkündür: ilişkisel ve epistemik (Hardin ve Conley, 2001: 12). Diğer insan ve insan gruplarıyla inşa edilen paylaşılan gerçeklik bu iki temel ihtiyacı tatmin etmektedir.

İlişkisel ihtiyaç bireyin varoluşsal olarak bir diğer insanla ortaklık kurma gereksinimidir. Nitekim insanın sosyal bir varlık olarak diğerlerine muhtaç olması ve beraberinde diğerleriyle birlikte hayatta kalması bu ihtiyaca temel oluşturmaktadır (Hennes vd., 2012: 672). İnsanlar sosyal bir ilişkide var olmadığı ve paylaşılan gerçekliğin bir parçası olmadığını hissettiği bir durumda kendi bireysel inançların onaylanmadığı düşüncesiyle engellendiğini düşünerek diğerlerinden izole hissedebilir ve bu durum pek çok psikolojik olumsuzluğa işaret eder (Hardin ve Conley, 2001: 13). Dolayısıyla paylaşılan bir gerçeklik deneyimlemenin ilişkisel ihtiyaçları karşıladığını ifade etmek mümkündür.

Epistemik ihtiyaç, öngörülebilir, tutarlı ve belirli bir dünyada yaşama arzusu olarak tanımlanabilir ve insanlara belirsizlik ve belirsizlikle başa çıkma işlevi sağlar (Jost vd., 2008: 174). Belirsizlik yaratan pek çok durum karşısında insanlar diğer insanlarla inşa ettikleri paylaşılan gerçeklik sayesinde karşılaştıkları durum ve olayları daha öngörülebilir ve kontrol edilebilir algılar (Hardin ve Conley, 2001: 12). Bir diğer ifadeyle insanlar sosyal yaşamlarında diğerleri ile paylaşılan bir gerçeklik deneyimleyerek epistemik ihtiyaçlarını karşılar. Bu nedenle kuram, ilişkisel ve epistemik ihtiyaçların bir sonucu olarak paylaşılan bir gerçeklik inşa etme ve gerçeklik doğrultusunda ilişkilerini sürdürmeye ve düzenlemeye motive olmayı insan doğasının bir parçası olarak görür.

Bu varsayımı destekler nitelikteki çalışmalarında Sinclair ve diğerleri (2005: 589), ilişkisel ihtiyacın manipüle edilmesinin ardından katılımcıların paylaşılan gerçeklik inşa etme düzeyleri farklılaşarak Afro-Amerikalılara yönelik tutumlarını düzenlediklerini göstermiştir. Bu çalışmada ilişkisel ihtiyacın manipüle edilmesi deney yürütücüsünün iletişime açık (sevecen ve nazik olma) ya da kapalı olması olarak tanımlanmıştır. Deney yürütücüsünün iletişime açık olmasının katılımcıların ilişkisel ihtiyacını karşılayacağı ve bu doğrultuda paylaşılan gerçeklik inşa etmeye daha yatkın olacağı varsayılmıştır. Yapılan deneyde katılımcılar, deney yürütücüsünün iletişime açık olduğu ya da kapalı olduğu durumda, deney koşulunda eşitlikçi geribildirime maruz kalırken kontrol koşulunda herhangi bir geribildirime maruz kalmamıştır. Eşitlikçi geribildirim deney yürütücüsü tarafından giyilen "Eracism" yazılı bir tişörtle sağlanmıştır. Eracism, Amerika Birleşik Devletlerinde yaygın olarak bilinen ve bir ırkın, bir kültürün, bir halkın diğerinden üstün olduğu inancının engellenmesi amacına işaret eden bir slogandır. Dolayısıyla bu deneyde eşitlikçi geribildirim koşulunda deney yürütücüsü üzerinde "Eracism" yazılı bir tişört giyerek paylaşılan gerçeklik algısının inşası için gerekli ipucunu katılımcıya sunmuştur. Kontrol koşulunda ise deney yürütücüsü baskısız bir tişört giymiştir. Katılımcıların ırkçı tutumlarının Örtük Çağrışım Testi (*Implicit Association Test*) ile ölçüldüğü bu çalışmada deney yürütücüsü tarafından verilen eşitlikçi geribildirime maruz kalan katılımcılar, geribildirim verilmeyen kontrol koşulundaki katılımcılara kıyasla daha eşitlikçi tutumlar sergilemiştir. Bu bulgu, yalnızca deney yürütücüsünün iletişime açık olduğu koşulda gerçekleşmiştir. Dolayısıyla insanların ilişkisel ihtiyaçların karşılanmasının onları paylaşılan gerçeklik inşa etmeye daha yatkın hale getirdiğini ifade etmek mümkündür. Sonuç olarak ilişkisel ihtiyaçların karşılanması amacıyla insanların paylaşılan bir gerçeklik inşa ettiği ve sahip olduğu tutum ve inançları bu gerçeklikle paralel olarak düzenlediği belirtilebilir. Bu noktada insanların gruplar arası ilişkilerinde paylaşılan bir gerçeklik inşa etme motivasyonuyla ilişkisel ihtiyaçlarını karşılama eğilimleri doğrultusunda dış gruplara yönelik olumlu tutumlar sergileyebileceğini iddia etmek mümkündür.

Tutarlı ve belirli bir dünyada yaşama arzusu olarak tanımlanan epistemik ihtiyaçların karşılanması insanlara kendilerini, diğerlerini ve içinde yaşadıkları çevreyi kontrol edilebilir ve öngörülebilir şeklinde değerlendirme olanağı tanır. Bireyler belirsizlik durumlarından rahatsız olurlar ve böyle bir durumda zihinsel olarak belirsizliği ortadan kaldırmaya diğer bir deyişle zihinsel olarak sürekli hale gelmeye çalışırlar (Jost vd., 2007: 990). Böylece paylaşılan gerçekliğin sunduğu bilgi bireyin yaşantısında ne yapacağı ve nasıl yapacağına dair genellenebilir referans

noktaları oluşturarak belirsizliği ortadan kaldırır (Hardin ve Conley, 2001: 4; Hardin ve Higgins, 1996: 30). Lun ve diğerleri (2007: 964) yürüttükleri çalışmada, epistemik ihtiyaçları uyarılan, bir diğer ifadeyle bilgi edinme arzusu tetiklenen katılımcılar deney yürütücüsü tarafından sunulan eşitlikçi mesajları dikkate almış ve Afro-Amerikalılara yönelik daha eşitlikçi tutumlar sergilemiştir. Çalışmanın deneysel deseninde epistemik ihtiyaçların uyarılması için katılımcılardan belirsiz harflerden oluşan bir kelime setinden anlamlı bir cümle yaratma görevini yerine getirmeleri istenmiş ve katılımcıların epistemik ihtiyaç düzeyleri değişimlenmiştir. Belirsiz harflerden oluşan bir anagram görevinde epistemik ihtiyaçları uyarılan katılımcılar, kontrol grubundaki katılımcılara kıyasla dış görünüşü itibariyle eşitlikçi tutumlara sahip olduğu anlaşılan bir işbirlikçinin verdiği geribildirimle daha düşük önyargı sergilemiştir (Lun vd., 2007: 964). Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar, bilgi edinme arzusunu tetikleyen belirsiz durumların insanların diğerleriyle paylaşılan bir gerçeklik algısı inşa etmeye eğilim göstermesini sağladığına işaret etmektedir. Buradan hareketle bireyin kendi üyesi olmadığı dış gruplara ortak bir bağlamı paylaşmış olmasının yaratacağı belirsizlik durumu da bu epistemik ihtiyaçlar artmasına kaynaklık yapabilir. Bu durumda gruplar arası bir bağlamda bireyin artan epistemik ihtiyaçları paylaşılan gerçeklik inşasına kaynaklık etmektedir. Böylece paylaşılan gerçeklik algısının dış gruplar hakkında olumlu değerlendirmeleri kapsadığı durumda dış gruplara yönelik olumlu tutumlar gözlemek mümkündür.

Paylaşılan Gerçeklik Kuramının tanımladığı ilişkisel ve epistemik ihtiyaçlar temelinde ortaya çıkan paylaşılan gerçeklik algısı inşa etme ve bu algıyı sürdürme motivasyonu insanların bir tutum nesnesi, kişi ya da gruba yönelik tutumlarının dinamik olabileceğine ve her durumda kendi grubunun tutumuyla aynı olacağı yönünde bir çıkarım yapılamayacağına olanak tanımaktadır. Kişi yeni tanıştığı bir dış grup üyesine yönelik tutumlarını şekillendirirken hem sahip olduğu ilişkisel ihtiyaçları doğrultusunda bu kişiyle ilişkilenmek isteyecek aynı zamanda epistemik ihtiyaçları doğrultusunda bu ilişkilenmeyi şekillendirirken bu kişiye ve yeni karşılaştığı dış grup üyesi hakkında birtakım bilgiler arayacaktır (Hardin ve Conley, 2001: 11). Örneğin, kendini muhafazakar tanımlayan bir kişi liberal bir grubun bir üyesi ile tanıştığında, hem ilişkisel ihtiyacının bir sonucu olarak bu kişiyle paylaşılan bir gerçeklik inşa etmek isteyecek hem de ilişki içinde olduğu muhafazakar ve liberal kişilerle paylaştığı gerçeklik algısından yola çıkarak bu kişiye yönelik tutumlarını şekillendirecektir. Bu kişinin yeni tanıştığı kişiyle olan ilişkisi aynı zamanda hem liberal hem de muhafazakar gruplarla ilişkin paylaşılan gerçeklik algısını da

etkileyecektir. Bireyin paylaşılan gerçeklik algısı liberal gruba ilişkin bilgiler olumlu bir değerlendirme sunuyorsa daha olumlu bir ilişki; olumsuz bir değerlendirme sunuyorsa daha olumsuz bir ilişki ortaya çıkması muhtemeldir (Hardin ve Conley, 2001: 16).

Örneğin Stangor ve diğerleri (2001: 489) tarafından yürütülen bir çalışmada, Afro-Amerikalılara yönelik olumsuz değerlendirmelerde bulunan Avrupa kökenli Amerikalıların, kendileri dışındaki diğer Avrupa kökenli Amerikalıların Afro-Amerikalılar hakkında olumlu ifadeler bildirdikleri yönünde geribildirim aldığında daha olumlu değerlendirmelerde bulunduğunu göstermiştir. Nitekim Conley ve diğerleri (2010: 456) yürüttükleri çalışmada, O.J Simpson davası özelinde Afro-Amerikalı ve Avrupa kökenli Amerikalıların sahip olduğu paylaşılan gerçeklik algısının grupların birbirlerine yönelik tutumları üzerindeki etkisini incelemiştir. Afrika kökenli O. J Simpson, eski eşi ve arkadaşının cinayetiyle suçlanmış ve açılan dava Amerika Birleşik Devletleri'nde dönemin en tartışmalı davalarından bir olmuştur. Dava, Afro-Amerikalar ile Avrupa kökenli Amerikalıların karşı taraflarda yer aldığı bir tartışma halini almıştır. Afro-Amerikalılar O.J Simpson'ın masumiyetine yaygın bir biçimde inanırken; Avrupa kökenli Amerikalılar O.J Simpson'ın kesinlikle suçlu olduğuna kanaat getirmişlerdir (Conley vd., 2010: 453). O.J Simpson davasının katılımcılara hatırlatılması üzerine, grup üyelerinin birbirlerine yönelik tutumlarının kontrol koşuluna kıyasla daha olumsuz olduğu görülmüştür. Sunulan çerçeve doğrultusunda dış gruplara yönelik yaptığımız değerlendirmelerin, dinamik bir şekilde, ilişki içinde olduğumuz insanlarla paylaştığımız gerçeklikler doğrultusunda elde ettiğimiz bilgilerle şekillendiğini iddia etmek mümkündür. Paylaşılan gerçeklik algısının dış gruplar hakkında sunduğu bilgi olumlu ise dış gruplara yönelik daha olumlu bir değerlendirme yapılacaktır.

Yapılan çalışmalar dikkate alındığında insanların ilişkisel ve epistemik ihtiyaçlarını karşılamak üzere ilişki içinde olduğu insanlarla paylaşılan gerçeklik algısı inşa ettiği ve bu doğrultuda dış gruplara yönelik tutumlarını şekillendirdiği görülmüştür (Conley vd., 2010: 456; Stangor vd., 2001: 489).

1.3.2 Paylaşılan Gerçeklik İnşasında Grup Dinamikleri

Bireyin temel ihtiyaçlarını karşılamak üzere oluşturduğu paylaşılan gerçeklik, dış grubun üyelerine karşı oluşturduğu tutumları anlamada önemli bir yer teşkil etmektedir. Paylaşılan gerçeklik yazınındaki pek çok çalışma bireyin kendi grubun üyelerinden elde ettiği bilgiden yola çıkarak oluşan paylaşılan gerçekliğin dış grup üyelerine karşı olumsuz tutumları belirlediğini

ortaya koymaktadır. Ancak ilgili yazında iç grup üyeleri ile oluşturulan paylaşılan gerçekliğin dış gruplara yönelik olumlu değerlendirmeler içerip içermediği ya da paylaşılan gerçekliğin dış grup üyeleriyle nasıl inşa edildiği yeterince araştırılmamıştır. Bu nedenle bu tez çalışması, iç grup üyeleriyle dış gruplara yönelik olumlu değerlendirmeler içeren gerçeklikler inşa edilebileceği ve dış grup üyeleriyle paylaşılan bir gerçeklik inşa edilebileceği iddiasıyla bireyin dış gruba yönelik tutumlarını anlamada oynayacağı rolü ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Örneğin, Stangor ve diğerleri (2001: 489) ve Conley ve diğerleri (2010: 456) tarafından yürütülen çalışmada katılımcıların iç grup üyesinden gelen bilgi doğrultusunda paylaşılan gerçeklik algısı inşa etmesi ve bu doğrultuda dış grupları nasıl değerlendirdiği incelenmektedir. Benzer bir şekilde Hogg ve Rinella'nın (2018: 7) çalışması iç grup üyeleri arasında paylaşılan gerçekliğin kişi için önemli referans noktaları sunacağını ve iç grup üyelerinin sahip olduğu tutum ve inançlar doğrultusunda kişinin kendi tutumlarını şekillendireceğini vurgulamaktadır. Bu örneklerdeki bulgular, katılımcıların iç grup üyeleriyle inşa ettiği paylaşılan gerçeklik algısının dış gruplara yönelik olumsuz tutumları şekillendirdiğini göstermektedir.

Paylaşılan Gerçeklik Kuramı, paylaşılan gerçekliğin iç grup üyeleri ile inşa edilebildiğinin altını çizerek gruplar arası ilişkilere odaklanan bazı kuramlarla benzerlikler göstermektedir. Örneğin, Sosyal Kimlik Kuramı insanların iç gruplarıyla benzer grup tanımı kavrayışları geliştirerek (Brown, 2000: 758) dış grupları değerlendirmede referans noktaları geliştirdiğini vurgulamaktadır. Bu noktada her iki kuramın, iç grup üyeleriyle inşa edilen paylaşılan gerçeklik ve sosyal kimlik bağlamında benzer grup tanımı yaklaşımlarıyla dış grupların değerlendirilmesine ilişkin açıklamalarında benzerlikler taşıdığını iddia etmek mümkündür. Ancak Paylaşılan Gerçeklik Kuramı, Sosyal Kimlik Kuramından bazı yönleriyle farklılaşarak dış grup kayırmacılığının ortaya çıkışındaki süreçleri anlamayı mümkün kılmaktadır. Sosyal Kimlik Kuramı grup içi süreçlerde ulaşılan ortaklığın, iç grubu dış gruptan olumlu bir şekilde ayırt etmeye yarayarak kişinin benlik saygısı ihtiyacını karşıladığını ileri sürer (Abrams ve Hogg, 1988: 318; Tajfel ve Turner, 1979: 38). Buna karşın Paylaşılan Gerçeklik Kuramı, iç grup üyeleri arasında ulaşılan ortaklığın, kişinin ilişkisel ve epistemik ihtiyaçlarını karşıladığını belirtmektedir. Paylaşılan Gerçeklik Kuramının bu yönü, iç grup üyeleri arasında inşa edilen paylaşılan gerçeklik algısının dış gruplara ilişkin olumlu değerlendirmeler içerdiği durumda dış gruplara yönelik olumlu değerlendirmeler yapılabileceği iddiasını ileri sürmeyi mümkün kılmaktadır. Bir diğer ifadeyle iç grup üyeleri arasında ulaşılan ortaklığın, iç ve dış gruplar arasında bir benzerliğe işaret

eden, dış grupların olumlu değerlendirilmesine imkan verdiği durumda da ilişkisel ve epistemik ihtiyaçlar karşılanacaktır. Bu ihtiyaçların karşılanmasının devamı için bu ortaklık ―paylaşılan gerçeklik― doğrultusunda dış gruplara yönelik olumlu değerlendirmeler şekillenecektir.

Paylaşılan Gerçeklik Kuramındaki bu farklılıklar, Sosyal Kimlik Kuramının iç grupların sosyal yaşamın düzenlenmesinde kişi için önemli referans noktaları sağlayabileceği iddiasını kapsamakla birlikte; Sosyal kimlik Kuramında eksik bırakılan dış grupların da kişi için niçin önemli olabileceğini vurgulayarak dış grup kayırmacılığının nasıl ortaya çıktığının anlaşılmasını sağlayacak önemli noktalara işaret etmektedir. Şöyle ki dış grupla paylaşılan gerçeklik algısı inşa edilirken ilişkisel ve epistemik ihtiyaçlar dış gruptan da karşılanabileceğinden, dış grupların daha olumlu değerlendirilmesinin altında yatan sosyal psikolojik süreçler daha anlaşılır olacaktır. Echterhoff ve diğerleri (2013: 171) bu varsayımı çalışmasında test etmiş ve insanların dış grup üyesi olan insanlarla kurdukları iletişimde paylaşılan bir gerçeklik algısı geliştirmesinin ardından, anılarını dış grup üyelerinden gelen mesajın içeriğine benzer bir şekilde yeniden düzenlediklerini bulgulamıştır. Echterhoff ve diğerleri (2013) tarafından dış gruplarla paylaşılan gerçeklik inşa etme süreci incelenmiş olsa da paylaşılan gerçekliğin dış grup üyeleriyle nasıl inşa edildiğine ilişkin yeterince araştırma bulunmamaktadır. Bu nedenle mevcut tez çalışması da iç grupla ve dış grupla inşa edilen paylaşılan gerçeklik algılarına odaklanmakta ve bu algıların dış grup kayırmacılığı olgusunun ortaya çıkışındaki temel psikolojik mekanizmaları grup dinamikleri bağlamında incelemektedir. Bu çalışmada bireyin hem iç grup üyeleriyle hem dış grup üyeleriyle inşa ettiği paylaşılan gerçeklik algısının dış grup kayırmacılığı üzerinde etkili olup olmayacağı test edilmektedir. Mevcut tez çalışmasındaki deneysel desen bu ilişkilerin arkasındaki psikolojik dinamiklere dair temel mekanizmaları açıklamayı amaçlamaktadır.

1.4. MEVCUT ÇALIŞMA

Mevcut çalışma buraya kadar ele alınan yazında paylaşılan gerçekliğin insanların tutumlarını şekillendirmesinde önemli bir yer tuttuğuna ve paylaşılan gerçekliğin grup üyelikleri dikkate alındığında bireylerin dış grupları neden ve niye kayırdıklarının sosyal psikolojik süreçlerine odaklanmıştır. Bu noktada insanların paylaşılan gerçekliği iç grup ya da dış grup üyeleriyle inşa etmesinin dış grup kayırmacılığı sergilemelerindeki etkisini anlamada iki temel husus ortaya çıkmaktadır. Bu hususlardan ilki hem Sosyal Kimlik Kuramında hem Sistemi Meşrulaştırma kuramında işaret edilen insanların iç gruplarıyla düşük düzeyde özdeşleştiği durumlarda dış grup kayırmacılığı sergileyeceği varsayımıyla ilgilidir. Bu varsayım bilimsel

kanıtlarla desteklense de (örn., Akdoğan ve Alparslan, 2020: 69; Kaiser ve Spalding, 2015: 603) insanların iç gruplarıyla düşük düzeyde özdeşleşmesinin neden dış grup kayırmacılığına sebep olduğunu açıklayan psikolojik süreçler açıklanmadığı için yetersiz kalmaktadır. Oysaki paylaşılan gerçeklik perspektifinden bakıldığında, insanların iç grupları ile düşük düzeyde özdeşleşmesi durumunda iç grup üyeleri arasında inşa edilen paylaşılan gerçeklik algısının kişi için önemli referans noktaları olmaktan çıkacağına ve bu durumda dış grupları değerlendirirken dış grup üyesinden gelen bilgilerin önemli olabileceği —dış grupla paylaşılan bir gerçeklik inşa edebileceği— görülmektedir. Dış grup üyeleriyle inşa edilen paylaşılan gerçeklik dış gruba ilişkin olumlu değerlendirmeler sunacağından, birey için dış grubu kayıracak değerlendirmelerin görülmesini sağlayacaktır. Bu nedenle mevcut çalışmanın birincil amacı bireyin iç grubuyla düşük özdeşleşme düzeyine sahip olduğu durumda dış grup üyeleriyle paylaşılan bir gerçeklik inşa edebileceğini göstererek dış grup kayırmacılığının altında yatan sosyal psikolojik mekanizmaları ortaya koymaktır.

İşaret edilen ikinci husus ise Jost (2001: 99) tarafından iddia edilen yüksek düzeyde özdeşleşme durumunda da dış grup kayırmacılığının görülebilmesidir. Sosyal Kimlik Kuramı, iç gruplarıyla yüksek düzeyde özdeşleşme durumunda dış grup kayırmacılığının görülmeyeceğinin—iç grup kayırmacılığı sergileneceğinin altını çizmiştir. Bir taraftan sosyal psikoloji yazını bu iddianın birbirinden farklı bağlamlarda dahi desteklendiği birçok çalışmayı ortaya koymaktadır (örn., Iacoviello ve Spears, 2018: 91; Mullen vd., 1992: 110). Diğer taraftan insanların iç gruplarıyla yüksek düzeyde özdeşleştiği durumlarda dahi dış grup kayırmacılığı görülebildiğine ilişkin görgül araştırma bulgularını da sosyal psikoloji yazınında görmek mümkündür (Jost, 2001: 99; Montoya ve Pittinsky, 2011: 793). Ancak ne Sosyal Kimlik Kuramı ne Sistemi Meşrulaştırma Kuramı insanların yüksek düzeyde özdeşleşme durumunda dış grup kayırmacılığı sergilemesinin altında yatan sosyal psikolojik mekanizmalara ilişkin bir açıklama sunmuştur. Jost (2001: 99) yüksek düzeyde özdeşleşme durumundaki dış grup kayırmacılığı olgusuna dikkat çekse de bu durumun ortaya çıkışındaki olası mekanizmaları açıklamamıştır.

Bu bakış açısıyla iç grupların sağladığı inanç, norm ve değerlerin, dış gruplara ilişkin olumlu bir değerlendirmeyi içeren referans noktaları sunduğu durumlarda kişinin iç gruplarla özdeşleşmesinin yüksek olmasına rağmen paylaşılan gerçeklik nedeniyle dış grup kayırmacılığı sergileyebileceği iddia edilebilir. Bir diğer deyişle bir birey iç gruplarının dış gruplar hakkında olumlu değerlendirmelere sahip olduğu yönünde paylaşılan bir gerçekliğe sahipse bu bireyin dış

grup kayırmacılığı sergilemesi anlaşılabilirdir. Bu nedenle bu çalışmanın bir diğer amacı da bireyin iç grubuyla yüksek düzeyde özdeşleştiği durumda iç grup üyeleriyle dış gruplara ilişkin olumlu değerlendirmeler içeren paylaşılan bir gerçeklik inşa koşulunda dış grup kayırmacılığının altında yatan sosyal psikolojik mekanizmaları ortaya koymaktır. Bu sayede, bireyin iç grupla yüksek düzeyde özdeşleşme durumunda niçin dış grup kayırmacılığı sergileyebileceğine ilişkin bir anlayış sunularak yazındaki bu boşluk doldurulacaktır.

Bu tez çalışmasında odaklanılan paylaşılan gerçekliğin rol oynadığı psikolojik mekanizmalara kaynaklık eden temel soru, insanların benlik saygılarını koruma ya da içinde bulunduğu sistemi meşrulaştırma motivasyonlarından farklı olarak diğerleriyle paylaşılan bir gerçeklik inşa ederek bu gerçeklik doğrultusunda ilişkilerini sürdürme motivasyonunun insan davranışının belirlenmesinde etkili olup olmayacağıdır. Bu sorudan hareketle mevcut çalışma, insan doğasına yönelik temel bir psikolojik mekanizma önermek amacıyla minimal grup koşullarında yürütülen deneysel bir deseni içermektedir. Bu desen aracılığıyla katılımcıların minimal koşullarda üyesi olmadığı dış grup üyelerini değerlendirmeleri sağlanarak ve takiben olumlu dış grup geribildirimine maruz kalmaları sağlanarak —paylaşılan gerçeklik inşa edildiği durum— insanların dış grup kayırmacılığı sergileyip sergilemeyeceği test edilmiştir. Dolayısıyla mevcut çalışma bireyin kendi grup üyeleri veya dış grup üyeleriyle gruplar arası ilişkilerine yönelik oluşturduğu *olumlu gerçeklik* algısının ―dış grupların olumlu değerlendirilebileceği algısı― bireyin dış grup kayırmacılığı sergilemesinin altında yatan psikolojik mekanizmalara ilişkin ortaya çıkan bu soruyu cevaplama gücüne sahiptir.

Bu psikolojik süreçleri iki temel süreç olarak ele aldığımızda; birinci süreç bireyin kendi grubuyla düşük bir özdeşleşmeye sahip olduğu koşuldur. Bu koşulda iç grup üyeleri arasında inşa edilen paylaşılan gerçeklik algısı dış gruplara yönelik tutumları belirlemede birey için önemli bir referans noktası olarak işlev görmeyecek ve dolayısıyla birey dış gruplardan gelen bilgiler doğrultusunda dış gruplara yönelik tutumlarını şekillendirebilecektir. Bir başka ifadeyle insanlar dış gruplarla paylaşılan bir gerçeklik inşa edebilecek ve bu gerçeklik doğrultusunda dış grup kayırmacılığı sergileyebilecektir.

İkinci süreç ise bireyin kendi grubuyla yüksek düzeyde bir özdeşleşmeye sahip olduğu koşuldur. Bu koşulda iç grup üyeleri arasında inşa edilen paylaşılan gerçeklik algısı insanlar için önemli referans noktaları olarak hizmet edecektir. Bu koşulda iç grup üyeleri arasında paylaşılan

gerçeklik algısının içeriği dış gruplara dair olumlu değerlendirmeler olduğu durumda birey dış grup kayırmacılığı sergileyecektir.

Teorik çerçevenin sağladığı açıklamalar ve yukarı bölümlerde ileri sürdüğüm eleştiriler bir arada değerlendirildiğinde mevcut tez çalışmasının hipotezleri aşağıdaki gibi özetlenebilir:

Hipotez 1: Kontrol grubundaki iç grupla düşük düzeyde özdeşleşen katılımcılar, kontrol grubundaki iç grupla yüksek düzeyde özdeşleşen katılımcılara kıyasla daha fazla dış grup kayırmacılığı sergileyecektir.

Hipotez 2: Deney koşullarında dış gruba ilişkin olumlu geribildirim alan katılımcılar, dış gruba ilişkin geribildirim almayan kontrol koşulundaki katılımcıların sergilediğinden daha fazla dış grup kayırmacılığı sergileyecektir.

Hipotez 3: İç grupla düşük düzeyde özdeşleşen katılımcılar, dış grup üyesinden dış gruba ilişkin olumlu geribildirim aldığı koşulda -dış gruba ilişkin geribildirim almadığı koşulda bulunan katılımcıların sergilediğinden- daha fazla çok dış grup kayırmacılığı sergileyecektir.

Hipotez 4: İç grupla düşük düzeyde özdeşleşen katılımcılar, dış grup üyesinden dış gruba ilişkin olumlu geribildirim aldığı koşulda -iç grup üyesinden dış gruba ilişkin olumlu geribildirim aldığı koşulda bulunan katılımcıların sergilediğinden- daha fazla dış grup kayırmacılığı sergileyecektir.

Hipotez 5: İç grupla yüksek düzeyde özdeşleşen katılımcılar, iç grup üyesinden dış gruba ilişkin olumlu geribildirim aldığı koşulda -dış gruba ilişkin geribildirim almadığı koşulda bulunan katılımcıların sergilediğinden- daha fazla dış grup kayırmacılığı sergileyecektir.

Hipotez 6: İç grupla yüksek düzeyde özdeşleşen katılımcılar, iç grup üyesinden dış gruba ilişkin olumlu geribildirim aldığı koşulda -dış grup üyesinden dış gruba ilişkin olumlu geribildirim aldığı koşulda bulunan katılımcıların sergilediğinden- daha fazla dış grup kayırmacılığı sergileyecektir.

II. İKİNCİ BÖLÜM

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Paylaşılan gerçeklik algısının bireyin diğer grupları kayırmasının altında yatan psikolojik bir neden olduğunu göstermek için tasarlanan bu deney, katılımcıların minimal grup koşullarında dış grup kayırmacılığını ne derece sergileyeceğini test etmeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda katılımcıların, minimal gruplara atandıktan sonra, sırasıyla belirli bir dış grubun üyelerinden ve kendi grubunun üyelerinden o dış grubun olumlu değerlendirildiği bir geribildirime maruz kalması ve hiçbir geribildirim sunulmayan kontrol koşulunda yer almaları sağlanmıştır. Tasarlanan bu deneyde belirtilen geribildirimler dış grup ve iç grup üyesi rolü oynayan bir işbirlikçi katılımcı tarafından sunulmuştur. Bu çalışmanın bağımlı değişkeni olarak dış grup kayırmacılığı, bağımsız değişken olarak deney koşulları ve katılımcıların minimal grup koşullarıyla özdeşleşme düzeyleri tanımlanmıştır.

2.1. ÖRNEKLEM

Deney tasarlanırken .05 etki büyüklüğü ve *f2*, .80 güç düzeyi ve .05 anlamlılık düzeyi dikkate alınarak ihtiyaç duyulan örneklem büyüklüğün 120 olduğu hesaplanmıştır. Bu nedenle toplam 120 katılımcıya ulaşana kadar deneye katılımcı daveti devam etmiştir. Sonuç olarak deneye yaş aralığı 18-37 (*Ort*. = 20.93, *SS* = 2.53) olan 80 kadın ve 40 erkek olmak üzere toplam 120 kişi katılmıştır. Katılımcıların tamamı cinsiyetini belirtmiştir. Her ne kadar kuramsal olarak cinsiyet farklılıklarına işaret eden bir hipotezim bulunmasa da deneklerin katılım başvuruları değerlendirilirken cinsiyet dağılımında göreli eşitlik göz edilerek örneklem oluşturulmuştur.

Çalışmada kontrol gruplu bir deney tasarlanmıştır. Bu nedenle seçkisiz bir örneklem yöntemi temel alınmıştır. Ancak psikoloji yazınında laboratuvar deneyleri sırasında ortaya çıkabileceği öngörülen katılımcı yanlılığını (*participant bias*) azaltmaya yönelik önlemler alınmıştır (Slonim vd., 2012: 3). Bu önlemler çalışmada katılımcıların tamamen anonim olması, sosyo-demografik çeşitliliğin sağlanması ve deneklerin deney konusu hakkında bilgi sahibi olmasının manipülsasyonu tahmin etmemesinin sağlanmasını kapsamaktadır. Bu nedenle Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler ile Psikoloji bölümlerinin lisans programları incelenmiş ve araştırma konusuna dair bilgi içeriği olan derslerin üçüncü ve dördüncü sınıfta bulunduğu tespit edildiğinden bu programların üçüncü ve dördüncü yılındaki öğrenciler örneklem dışı bırakılmıştır.

Mevcut deneyin örneklemini oluşturmada katılımı teşvik edici bir ödül (*incentive*) kullanılmıştır. Psikoloji yazınında yer alan çalışmalar, veri toplama süreçlerinde teşvik edicilerin kullanılmasının araştırmalara katılım oranlarına ve verilen cevapların kalitesine olumlu etkileri olduğunu göstermiştir (Göritz ve Luthe, 2013: 7). Ancak yüksek teşviklerin katılımcı yanlılığını artırdığı da gözlemlenmiştir (Slonim vd., 2012: 13). Bu nedenle psikoloji yazınındaki gelişmelere paralel olarak uygun teşvik miktarı Ekim 2022 tarihindeki saatlik asgari ücret (22,24 TL) dikkate alınarak katılımcıların her birine 10 Türk Lirası (TL) doğrudan teşvik ödenmesi metodu benimsenmiştir.

İki deney grubunda yaş aralığı 18-37 yıl (*Ort.* = 20.86, *SS* = 2.34) olan toplam 78 katılımcı yer alırken, bu katılımcıların 27'si erkek ve 51'i kadın cinsiyetiyle kendini tanımlamıştır. Kontrol grubunda yer alan 40 katılımcının yaş aralığı ise 18-36 yıldır (*Ort*. = 21.05, *SS* = 2.90). Bu katılımcıların 12'si erken ve 28'i kadın cinsiyetiyle kendini tanımlamıştır. Örneklemin tamamı ve deney gruplarında yer alan katılımcılara ait demografik özellikler Tablo-1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Cinsiyet		*F*	*%*
İç Grup Geribildirim Koşulu			
	Erkek	15	38.50
	Kadın	24	61.50
Dış Grup Geri Bildirim Koşulu			
	Erkek	12	30.80
	Kadın	27	69.20
Kontrol Koşulu			
	Erkek	12	30.00
	Kadın	28	70.00
Toplam		118	100
Eğitim Düzeyi			
İç Grup Geribildirim Koşulu			
	Lisans	38	97.40
	Yüksek Lisans	1	2.60
Dış Grup Geri Bildirim Koşulu			
	Lisans	38	97.40
	Yüksek Lisans	1	2.60
Kontrol Koşulu			
	Lisans	40	100
	Lisansüstü	0	0
Toplam		118	100
Bölüm			
İç Grup Geribildirim Koşulu			
	Psikoloji	6	15.40
	Moleküler Biyoloji ve Genetik	8	20.50
	Mimarlık	2	5.10
	Mühendislik	21	53.80
	Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler	2	5.10
Dış Grup Geri Bildirim Koşulu			
	Psikoloji	10	25.60
	Moleküler Biyoloji ve Genetik	4	10.30
	Mimarlık	5	12.80
	Mühendislik	16	41.00
	Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler	4	10.30
Kontrol Koşulu			
	Psikoloji	8	20.00
	Moleküler Biyoloji ve Genetik	4	10.00
	Mimarlık	2	5.00
	Mühendislik	18	45.00
	Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler	8	20.00
Toplam		118	100

2.2. ÖLÇÜM ARAÇLARI

2.2.1 Minimal Grup Stratejileri Formu

Dış grup kayırmacılığını ölçmek için minimal grup stratejileri formu kullanılmıştır. Ancak orijinal çalışmada yer alan A matrisinin ilk stratejisi olan karşıt strateji (*opposed strategy*) kullanılmış diğer stratejiler (*bkz. together strategy*) çalışma dışı bırakılmıştır. Bunun sebebi Tajfel vd. (1971, Deney 2) tarafından tanımlanan iki ayrı A tipi matris, iç grup kayırmacılığını (*ingroup favoritism*) azami toplam ödeme (*maximum joint profit*) stratejisinden ayırt etmektedir. Belirtilen iki matristen elde edilen puanların birbirinden çıkarılması sonucunda iç grup kayırmacılığı için çekme puanı (*pull score*) elde edilmektedir. Bourhis ve diğerleri (1994) yaptıkları çalışmada, Tajfel ve diğerleri (1971) tarafından kullanılan matrislerden elde edilebilecek puanları tanımlamıştır. Yapılan tanımlamadan hareketle dış grup kayırmacılığı puanının iç grup kayırmacılığı puanından elde edilebileceği bildirilse de dış grup kayırmacılığının hesaplanmasına ilişkin kesin bir formül sunulmamıştır (Bourhis vd., 1994). Sosyal kimlik yazını incelendiğinde, dış grup kayırmacılığının açık ölçümü için Tajfel ve diğerleri (1971) tarafından tanımlanan matrislerden A matrisinden elde edilecek puanların aynı zamanda dış grup kayırmacılığı puanlarının değerlendirilmesinde kullanıldığı görülmüştür (von Hippel, 2006: 538). Dolayısıyla bu çalışmada katılımcıların dış grup kayırmacılığını ölçmek amacıyla Tajfel vd. (1971) tarafından kullanılan A matrisinin ilk stratejisi (*opposed strategy*) kullanılmasına karar verilmiştir (Üzümçeker, 2017: 39). Matrisin bir sütunundaki rakamlar kimliği bilinmeyen iç grup üyesine, diğer sütunundaki rakamlar ise kimliği bilinmeyen dış grup üyesine verilen puanı belirtmektedir. Katılımcılardan matristeki ikili sütunlardan birini seçmeleri istenmiştir. Seçilen ikili, matristeki sırasına göre soldan başlamak üzere 0-12 arasında puanlanır. Seçilen ikili, sağ tarafa yaklaştıkça katılımcının dış grup kayırmacılığı puanı artmaktadır. Matris Ek-3'te yer almaktadır.

2.2.2 Manipülasyon Kontrol Formu

Bu form katılımcıların aldıkları geribildirimi ne kadar dikkate aldığını kontrol etmek amacıyla oluşturulmuştur. Katılımcılar deney esnasında deney asistanın verdiği geribildirimin kendileri için ne derece önemli olduğunu 7'li cevaplandırma seçeneği (1 = Kesinlikle önemsizdi, 7 = Kesinlikle önemliydi) ile oluşturulmuş cetvelde göstermiştir. Form Ek-4'de yer almaktadır.

2.2.3 İç Grupla Özdeşleşme Formu

Çalışmaya katılan katılımcıların minimal gruplarla özdeşleşme düzeyini ölçmek amacıyla, Cinnirella (1998) tarafından geliştirilen ve Hüsnü (2006) tarafından Türkçe'ye uyarlanan Ulusal Özdeşleşme Ölçeği (*Social Identification Scale*) kullanılmıştır. Hüsnü (2006: 34) tarafından uyarlanan ve 7'li cevaplandırma seçeneğiyle (1 = Kesinlikle önemsiz, 7 = Kesinlikle önemli) düzenlenen ölçek katılımcıların ulusal kimlikleri ile özdeşleşme düzeyini ölçmektedir. Hüsnü (2006) yürüttüğü uyarlama çalışmasında ölçeğin Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı .84 olarak bildirmiştir. Bu çalışmada ise ölçeğin güvenirliği benzer bir biçimde bulgulanmıştır, Cronbach's Alpha = .81. Bununla birlikte ölçeğin iç grup geribildirim koşulu, dış grup geribildirim koşulu ve kontrol grubu için güvenirlik puanları sırasıyla, Cronbach's Alpha güvenirlik katsayısı . 81, .84, .78 olarak hesaplanmıştır. Bu çalışmada, Hüsnü (2006: 34) tarafından uyarlanan ölçeğin maddeleri minimal gruplarla özdeşleşme düzeyini ölçmek üzere yeniden düzenlenmiştir. Örnek olarak "*Deney sırasında kendimi X grubunun üyesi gibi hissettim, Deney sırasında X grubunun bir parçası olmaktan memnuniyet hissettim"* maddeleri gösterilebilir. Form Ek-5'te yer almaktadır.

2.2.4 Demografik Bilgi Formu

Bu form katılımcıların cinsiyetini, yaşını, sosyoekonomik düzeyini ve eğitim seviyesini öğrenmek amacıyla oluşturulmuş soruları içermektedir. Form Ek-6'da yer almaktadır.

2.3. ARAŞTIRMANIN DESENİ

İnsanların gruplar arası bir bağlamda dış gruba yönelik kayırmacılık yapabilmesinin nedenlerini ortaya koyabilmek için iki deney koşulu (*treatment conditions*) ve bir kontrol koşulundan (*control condition*) oluşan bir deney tasarlanmıştır. Hem birinci deney koşulunda hem ikinci deney koşulunda hem de kontrol koşulunda bağımlı değişken dış grup kayırmacılığı iken bağımsız değişken paylaşılan gerçeklik algısı ve iç grupla özdeşleşme düzeyidir. Araştırma iki faktörlü desen olarak tasarlanmış (Büyüköztürk, 2017: 142); deney koşulları (iç grup geribildirim, dış grup geribildirim ve kontrol koşulu) ve iç grupla özdeşleşme düzeyi (yüksek ve düşük) araştırmanın bağımsız değişkenini oluştururken dış grup kayırmacılığı da çalışmanın bağımlı değişkenini oluşturmaktadır.

Deney deseni için ihtiyaç duyulan gruplar arası bağlamı oluşturmak için minimal grup paradigması kullanılmıştır. Deneydeki minimal grup koşulları, Hertel ve Kerr (2001: 318) tarafından kullanılan kategorizasyon manipülasyonunun uyarlanması sonucu oluşturulmuştur. Hertel ve Kerr (2001: 318), kategorizasyon manipülasyonunu katılımcıların bilişsel temsil stillerine göre iki gruptan birine atanacakları bilgisini katılımcılarla paylaşarak sağlamıştır.

Katılımcılara iki gruptan birine atanacakları bilgisi sunulsa da tüm katılımcılar aynı gruba atanmıştır. Hertel ve Kerr (2001: 318), gruplar arasında algılanan statü farklılıklarını önlemek için katılımcılara bilişsel temsil stillerinin zeka ya da kişilik özellikleriyle ilgili olmadığı bilgisini sunmuştur. Hertel ve Kerr (2001) tarafından uygulanan kategorizasyon manipülasyonu mevcut çalışmada katılımcıların "X" ve "Y" gruplarından birine atanmasıyla uyarlanmıştır. Bu uyarlamaya gerek duyulmasının sebebi, Billig ve Tajfel'in (1973) gerçekleştirdikleri bir deneyde anlamlı bir kategorizasyonun katılımcılar arasında minimal grup oluşumdan değil de grup içi benzerlik algısı yaratması sonucunda iç grup kayırmacılığına sebep olabileceğini ortaya koymalarıdır. Bu alternatif açıklamayı sınamak ve minimal grup durumunda iç grup kayırmacılığının bir psikolojik mekanizma olarak insanın doğası olup olmadığını test etmek için Billig ve Tajfel (1973) katılımcıları hiçbir gerçek gruba işaret etmeyen "X" ve "W" gruplarına atamış ve deney sonucunda katılımcıların iç grup kayırmacılığı sergilediğini göstermiştir.

Bu nedenle mevcut çalışmada kategorizasyon manipülasyonunu "X" ve "Y" gruplarıyla sağlanmasına karar verilmiştir. Katılımcılara "X" ya da "Y" gruplarından birinin üyesi olacağı bilgisi sunulmuş olsa da tüm katılımcılar "X" grubuna atanmıştır. Böylece her biri aynı grubun üyesi olan katılımcıların bir gruplar arası bağlamda olduğunu düşünmesi sağlanmış ve manipüle edilen paylaşılan gerçeklik algısı koşullarına göre de deney grupları oluşturulmuştur.

Paylaşılan gerçeklik algısı manipülasyonu, Strangor ve diğerleri (2001: 488) tarafından kullanılan manipülasyonunun uyarlanması sonucu oluşturulmuştur. Strangor ve diğerleri (2001: 488) yürüttüğü çalışmada paylaşılan gerçeklik algısı manipülasyonu için katılımcılardan dış grupları (Afro-Amerikalılar) olumlu ya da olumsuz olarak nasıl değerlendirdiğini belirtmelerini istemiş ve bu sayede katılımcılar dış gruplar (Afro-Amerikalılar) hakkındaki tahminlerini yüzde (%) olarak belirtme imkanı bulmuştur. Bu aşamadan sonra katılımcılar, dış gruplar (Afro-Amerikalılar) hakkında üniversite genelinde yaygın olarak daha olumlu değerlendirmelerin paylaşıldığı yönünde bir geribildirim almıştır. Bu olumlu geribildirim herhangi bir istatistiksel veriye dayanmayıp paylaşılan gerçeklik manipülasyonu için katılımcılara sunulmuştur. Manipülasyon dış grubun (Afro-Amerikalılar) daha olumlu değerlendirildiğine ilişkin geribildirimler yoluyla katılımcıların dış gruba yönelik değerlendirmelerini düzenlemesini sağlamayı amaçlamaktadır.

Mevcut çalışmada ise paylaşılan gerçeklik algısı manipülasyonu için katılımcılardan dış grubu (Y grubu) olumlu ya da olumsuz olarak nasıl değerlendirdiğini belirtmeleri istenmiştir. Bu

sayede katılımcılar, varsayımsal olarak yeni tanıştıkları bir "Y" grubu üyesini daha çok olumlu mu olumsuz mu değerlendireceğini yüzde (%) olarak belirtme imkanı bulmaktadır (Ek-2). Katılımcıların değerlendirmelerini belirtmesinin ardından deney asistanı olarak tanıtılan bir işbirlikçi (*confederate*) aracılığıyla iki ayrı olumlu geribildirim çeşidi (*iç grup geribildirim koşulu, dış grup geribildirim koşulu)* sunulmaktadır. Olumlu geribildirim deneyin daha önceden başka katılımcı gruplarıyla yürütüldüğü ve deney asistanı olarak tanıştırılan işbirlikçinin de bu deneylerin önceki oturumlarında yer aldığı bilgisinin sunulması yoluyla dış grupların (Y Grubu) önceki katılımcılar arasında yaygın olarak daha olumlu değerlendirildiği yönündedir. Buna ek olarak işbirlikçi katılımcı deney koşullarına göre sırasıyla deneyin önceki oturumlarına "X" ve "Y" grubunun bir üyesi olarak katıldığını belirterek "Y" grubunun daha olumlu değerlendirildiğine ilişkin geribildirimi sunmuştur. Bu sayede paylaşılan gerçeklik bilgisinin hem iç grup hem de dış gruptan gelmesini sağlanmaktadır. Manipülasyon "Y" grubu üyesinin başka katılımcılar tarafından daha olumlu değerlendirildiğine ilişkin geribildirimler yoluyla katılımcıların dış gruba yönelik değerlendirmelerini düzenlemelerini sağlamayı amaçlamaktadır.

Bu doğrultuda işbirlikçi tarafından sunulan geribildirimlerle işbirlikçinin katılımcıyla aynı grubun üyesi olduğu ve dış grupların daha olumlu değerlendirilebileceğine ilişkin bir geribildirimi içeren *iç grup geribildirim koşulu* ve işbirlikçinin katılımcı ile aynı grubun üyesi olmadığı ve dış grupların daha olumlu değerlendirilebileceğine ilişkin bir geribildirimi içeren *dış grup geribildirim koşulunu* oluşturulmuştur. Herhangi bir geribildirim almayan katılımcılar ise *kontrol koşulunu* oluşturmuştur. Buna ek olarak katılımcıların oluşturulan minimal grupla özdeşleşme düzeyleri ölçülmüş ve iç grupla özdeşleşme düzeyleri belirlenmiştir.

2.4. İŞLEM

Deney için gerekli etik izinler alınarak, Abdullah Gül Üniversitesindeki (AGÜ) tüm öğrenciler kampüsün çeşitli mekanlarındaki ilanlar ve sınıflarda yapılan duyurular yoluyla deneye davet edilmiş; yapılan başvurular örneklem sayısı tamamlanana kadar kabul edilerek deneye alınmıştır. Araştırmaya katılım duyuru ilanlarında yer alan QR kod aracılığıyla katılımcılar araştırmaya katılım linkine yönlendirilmiştir. Katılımcılar bu ekranda karşılaştıkları takvim üzerinden randevu oluşturmuştur. Randevu oluşturulmasının ardından katılımcılar deney ortamına geldiklerinde bilgilendirilmiş onam formunu okuyarak araştırmaya gönüllü bir şekilde katıldıklarını beyan eder belgeyi imzalamışlardır (Ek-7). Araştırmaya gönüllü bir şekilde katılmayı beyan eden katılımcılarla deneyin diğer aşamalarına geçilmiştir.

İlk olarak katılımcılara deneyin nasıl gerçekleşeceği hakkında kısa bir bilgilendirme yapılmıştır. Bu bilgilendirme aşamasında, deneyin amacına yönelik bilgiler katılımcılardan gizlenmiş ve değiştirilerek sunulmuştur. Mevcut çalışmanın amacının, "insanların yeni tanıştıkları insanlara yönelik sahip oldukları izlenimleri nasıl oluşturduğunun incelenmesi" olduğu bilgisi katılımcılarla paylaşılmıştır. İzlenim oluşturma süreçlerinin deney ortamında incelenebilmesi için katılımcıların değerlendirecekleri kişilere dair herhangi bir fikirlerinin olmaması gerektiği ve bu nedenle de gerçek yaşam koşullarında var olmayan "X" ve "Y" gruplarından birine atanarak üyesi olmadığı grubun üyesi bir kişiyi değerlendirecekleri bilgisi katılımcılara sunulmuştur. Sonrasında katılımcılardan rastgele atama işlemi için kendilerine sunulan kapalı zarflardan birini seçmesi söylenmiştir. Katılımcıların grup üyeliği belirlendikten sonra varsayımsal olarak yeni tanıştığı diğer grubun üyesini olumlu ya da olumsuz olarak değerlendirmesi istenmiştir. Bu değerlendirme istenirken katılımcılara değerlendireceği kişi hakkında yalnızca grup üyeliği bilgisi verilmiş bunun dışında başka herhangi bir bilgi sunulmamıştır. Katılımcılara X ve Y gruplarının araştırma bağlamında oluşturulmuş gruplar olduğu ve herhangi bir gerçek gruba işaret etmediği bilgisi verilmiştir.

Katılımcılar belirlenen grup üyelikleri doğrultusunda dış grup değerlendirme görevini yerine getirmiş (Ek-2) ve dış grubun (Y grubu) herhangi bir üyesinin olumlu ya da olumsuz olarak nasıl değerlendirilebileceğine ilişkin yüzdelik bir tahminde bulunmuştur. Bu aşamadan sonra katılımcıların dış grup değerlendirme görevindeki tahminleri ile deney asistanını ve deneyin önceki oturumlarında yer alan katılımcıların tahminleri arasında bir benzerlik örüntüsü olup olmadığına ilişkin bir inceleme yapılacağı bilgisi katılımcılarla paylaşılmıştır. Bu incelemenin ardından katılımcılara dış grup değerlendirme görevindeki tahminiyle ilgili geribildirim verilmiştir. İşbirlikçi katılımcı "deney asistanı" rolü ile geribildirim verirken, "X" grubunun bir üyesi olarak ya da "Y" grubunun bir üyesi olarak bu çalışmaya katılmış olduğunu deney koşullarına göre değiştirerek sunmuştur. Bu sayede katılımcıların tahminlerine ilişkin aldığı geribildirimleri iç grup üyelerinden veya dış grup üyelerinden almaları sağlanmıştır. Ardından işbirlikçi, kendisinin ve deneye önceden katılan kişilerin yaptıkları tahminlerin katılımcıların tahmininden %20 oranında daha olumlu olduğuna dair bir geribildirimde bulunmuştur.

İç grup geribildirim koşulunda "deneyin önceki oturumlarında 'X' grubunun üyesi olan bu deney asistanının (işbirlikçi) ve deneyin önceki oturumlarına "X" grubunun üyesi olarak katılan

diğer katılımcıların ‘Y’ grubunun üyesi olan kişiler hakkında, katılımcının tahminlerinden %20 oranında daha fazla olumlu tahminde bulunduğu” ifade edilmiştir.

Dış grup geribildirim koşulunda “deneyin önceki oturumlarında ‘Y’ grubunun üyesi olan bu deney asistanının (işbirlikçi) ve deneyin önceki oturumlarına “Y” grubunun üyesi olarak katılan diğer katılımcıların, ‘Y’ grubunun üyesi olan kişiler hakkında katılımcının tahminlerinden %20 oranında daha fazla olumlu tahminde bulunduğu” ifade edilmiştir.

Kontrol koşulundaki katılımcılar ise minimal gruplara atama işleminden sonra herhangi bir manipülasyona maruz kalmayıp doğrudan bağımlı değişken ölçümünün alındığı aşamaya geçmiştir.

Takip eden aşamada katılımcılardan, ilk aşamada atandıkları gruplar doğrultusunda kaynak dağıtımı (*allocation task*) görevini gerçekleştirmeleri istenmiştir. Buna ek olarak atandıkları minimal grupla özdeşleşme düzeyleri ölçülmüştür.

Alınan ölçümlerden sonra katılımcılar deneyin amacı ve uygulanan manipülasyonlarla ilgili bilgilendirilmiştir ve gerçek onam formu sunulmuştur (Ek-8). Alınacak teşvikten yoksun bırakılma ya da herhangi başka bir cezalandırma olmaksızın verilerinin kullanılmasına izin vermeme hakkı olduğu ve rıza göstermediğinde toplanan tüm verilerin imha edileceği bilgisi katılımcılara sunulmuştur. Katılımcıların tamamı onam formunu imzalamayı kabul ederek verilerin kullanılmasına izin vermiştir. Son olarak katılımcılara 10TL olarak belirlenen teşvik miktarı ödenmiş ve iletişim bilgi formu (Ek-9) katılımcıyla paylaşılarak deney sonlandırılmıştır.

2.5. ANALİZ STRATEJİLERİ

Bu çalışmada bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki etkisini test etmek amacıyla sırasıyla Tek Yönlü Varyans Analizi, Bağımsız Örneklemler için t Testi ve Faktöriyel Varyans Analizi uygulanmıştır.

Yapılacak analizlerde değişkenlerin normal dağılıma sahip olduğu varsayımının test edilmesi gerekmektedir. Bu nedenle test edilecek modelde yer alan değişkenlerin normal dağılım gösterip göstermediği testi için Q-Q Plots, histogram grafikleri ve basıklık (*kurtosis*), çarpıklık (*skewness*) katsayıları incelenmiştir. Normal dağılımın kabulü için basıklık ve çarpıklık skorları Tabachnick ve Fidell’in (2013) önerdiği -1.5 ve +1.5 arasında yer alması kabul edilmiştir. Uç değerlerin tespiti (*univariate outlier*) için *Z* puanları hesaplanmış ve 3 ile -3 aralığı dışında olan veriler veri setinden çıkarılması planlanmıştır.

Dış grup kayırmacılığı bağımlı değişkeninin iç grupla özdeşleşme düzeylerine göre ne ölçüde farklılaştığını test etmek amacıyla Bağımsız Örneklemler için t Testi uygulanmıştır. İç grupla özdeşleşme düzeyini belirlerken medyan bölme (*median split*) yöntemi kullanılmasına karar verilmiştir. Medyan kesme noktasının altındakiler düşük düzeyde özdeşleşme; medyan kesme noktasının üzerindekiler yüksek düzeyde özdeşleşme düzeyi olarak kabul edilmiştir. İç grupla özdeşleşme düzeyinin belirlenmesinde yapay kategorizasyon kullanımına ilişkin ilgili yazında tartışmalar bulunsa da bu yöntemin araştırmacılar tarafından kullanılabileceği belirtilmiştir (DeCoster vd., 2011: 203). Yapay kategorizasyon ile yürütülen analizlerin istatistiksel güç (*statistical power*) açısından maliyetleri bulunsa da bu maliyetlerin ihmal edilebilir olduğunu ve bu yönteme başvurulabileceğini belirtilmiştir (Farrington ve Loeber, 2000: 107). Analizden elde edilecek sonuçların etki büyüklüğü için Cohen's d skorları hesaplanması planlanmıştır.

Dış grup kayırmacılığı bağımlı değişkeninin deney koşullarına göre ne ölçüde farklılaştığını test etmek amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi uygulanmıştır. Tek Yönlü Varyans Analizinin varsayımlarının karşılanmaması durumunda, Field (2013: 537), analizin yürütülebileceği ancak elde edilecek F değeri için güçlü (*robust*) düzeltmeler yapılmasını önermektedir. Bu nedenle Tek Yönlü Varyans Analizinde varyansların homojenliği varsayımı *Levene Testi* ile kontrol edilmesine ve bu varsayımın karşılanmadığı durumda ise Welch düzeltmesi uygulanmasına karar verilmiştir.

Deney koşulları arasındaki ortalama farklılıklarını karşılaştırırken gruplar arası ikili karşılaştırmalar (*pairwise comparison*) kullanılmasına, varyansların homojenliği varsayımının karşılanıp karşılanmadığı dikkate alınarak Tukey testi ya da Games-Howell testi seçilmesine karar verilmiştir. Tip 1 Hatayı kontrol edebilen bu testlerden varyansların homojenliği varsayımı karşılandığında Tukey testi kullanılırken bu varsayım karşılanmadığında Games-Howell testine başvurulmaktadır (Field, 2013: 555).

Etki büyüklüğüne bakıldığında alan yazında farklı yöntemlerin uygulandığı görülmektedir (Okada, 2013: 132). Karşılaştırmalı çalışmalarda etki büyüklüğü hesaplamalarında yazında sıklıkla kullanılan Eta kare yerine Omega kare kullanılması durumunda örneklem büyüklüğüne bağlı yanlılıklardan etkilenmeyen sonuçlar elde edildiği görülmekte, özellikle deneysel çalışmalar için Omega kare etki büyüklüğünün kullanılmasının daha güvenilir sonuçlar üreteceği

önerilmektedir. Bu nedenle mevcut çalışmadaki modelin etki büyüklüğü (*effect size*) için omega kare (*omega squared)* skorları hesaplanması planlanmıştır.

Dış grup kayırmacılığı bağımlı değişkeninin iç grupla özdeşleşme düzeylerinde deney koşullarına göre ne ölçüde farklılaştığını test etmek amacıyla 3 (iç gruptan alınan geribildirim, dış gruptan alınan geribildirim, kontrol) x 2 (düşük düzeyde özdeşleşme, yüksek düzeyde özdeşleşme) Faktöriyel ANOVA yürütülmüştür. Analiz öncesinde varyansların homojenliği varsayımı *Levene Testi* ile kontrol edilmesi planlanmıştır. Varyansların homojenliği varsayımının karşılanmadığı durumda bağımlı değişkendeki hata oranın bağımsız değişkenin tüm düzeylerindeki dağılımını incelenerek bu durumunun ihmal edilebilip edilemeyeceğine karar verilmesi planlanmıştır. Büyüköztürk (1997: 150) faktöriyel varyans analizinin güçlü bir istatistiksel işlem olduğunu dolayısıyla normallik ve varyansların homojenliği varsayımlarının ihmal edilebileceğini belirtmektedir. Varsayımların ihlali ihmal edilebilecek bir düzeyde değilse (bir düzeydeki varyansın diğer düzeydeki varyansın dört katı kadar büyük olması) F değerini elde ederken veri dönüştürme işlemi kullanılması planlanmıştır.

İç grupla özdeşleşme düzeyini belirlerken medyan bölme (*median split*)) yöntemi kullanılmıştır. Medyan kesme noktasının altındakiler düşük düzeyde özdeşleşme; medyan kesme noktasının üzerindekiler yüksek düzeyde özdeşleşme düzeyi olarak kabul edilmesine karar verilmiştir.

III. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BULGULAR

Bu bölümde, araştırma hipotezlerini test etmek ve değişkenler arası ilişkileri saptamak amacıyla SPSS 22 (IBM, 2013) yazılımıyla gerçekleştirilen analizlerin sonuçları yer almaktadır. Analizlerden önce veri seti incelenmiş ve veride bir eksiklik (*missing data*) saptanmamıştır. Veri setinin ne derece normal bir dağılım gösterdiğini test etmek için normallik testi uygulanmıştır. Test sonucu veri setinin normal dağılım göstermediğine işaret etse de (p = .005), normal Q-Q Plots ve histogram grafikleri normal dağılıma yakın bir örüntü göstermiştir. Yine de uç değerler (*univariate outlier*) incelenmiş ve Z puanı 3 ile -3 aralığı dışında olan iki katılımcının verisi veri setinden çıkarılmıştır. Analizlere 118 katılımcı ile devam edilmiştir. Bu işlemden sonra, veri setindeki değişkenlerin basıklık (*kurtosis*) ve çarpıklık (*skewness*) skorlarının -1.5 ve +1.5 aralığında yer aldığı görülmüştür. Manipülasyon kontrolü için alınan ölçümde katılımcıların tamamı işbirlikçi katılımcıdan aldığı geribildirimin önemli olduğunu belirtmiştir.

3.1. TANIMLAYICI İSTATİSTİKLER

Değişkenler arası ilişkiler korelasyon analiziyle test edilmiştir. Korelasyon katsayıları ve değişkenlere ilişkin ortalama ve standart sapma skorları Tablo 2'de sunulmuştur. Korelasyon analizi sonuçlarına göre, iç gruptan geribildirim alma koşulunda, (r = .22, p > .05), dış gruptan geribildirim alma koşulunda, (r = .05, p > .05) ve kontrol koşulunda (r = .57, p > .05) katılımcıların dış grup değerlendirme görevindeki tahminleri ile dış grup kayırmacılığı puanları arasındaki ilişkinin anlamsız olduğu görülmüştür. Katılımcıların dış grup değerlendirme görevindeki tahminleri ile iç grupla özdeşleşme puanları arasındaki ilişkinin iç gruptan geribildirim alma koşulunda (r = -.20, p > .05), dış gruptan geribildirim alma koşulunda (r = -.18, p > .05) ve kontrol koşulunda (r = -.09, p > .05), anlamsız olduğu görülmüştür. Son olarak katılımcıların dış grup kayırmacılığı ile iç grupla özdeşleşme puanı arasındaki ilişkinin de iç gruptan geribildirim alma koşulunda (r = -.16, p > .05), dış gruptan geribildirim alma koşulunda (r = .00, p > .05) ve kontrol koşulunda (r = -.23, p > .05), anlamsız olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 2. Betimsel İstatistikler ve Değişkenler Arası Korelasyon Analizi

Koşul 1					
	Dış grup değerlendirmesi	Dış grup kayırmacılığı	İç grupla özdeşleşme	*Ort.*	*SS*
Dış grup değerlendirmesi		.22	-.20	2.56	0.68
Dış grup kayırmacılığı			-.16	5.21	1.30
İç grupla özdeşleşme				4.78	1.16
Yaş				20.74	1.44
SES				4.28	0.65
Koşul 2					
	Dış grup değerlendirmesi	Dış grup kayırmacılığı	İç grupla özdeşleşme		
Dış grup değerlendirmesi		.05	-.18	2.69	0.77
Dış grup kayırmacılığı			.00	5.54	1.00
İç grupla özdeşleşme				4.50	1.06
Yaş				21.03	3.03
SES				4.46	0.72
Koşul 3					
	Dış grup değerlendirmesi	Dış grup kayırmacılığı	İç grupla özdeşleşme		
Dış grup değerlendirmesi		.57	-.09	2.83	0.95
Dış grup kayırmacılığı			-.23	4.28	1.97
İç grupla özdeşleşme				4.46	1.08
Yaş				21.05	2.90
SES				4.35	0.97

Koşul 1: İç Gruptan Geribildirim Alma Koşulu
Koşul 2: Dış Gruptan Geribildirim Alma Koşulu
Koşul 3: Kontrol Koşulu

3.2. İÇ GRUPLA ÖZDEŞLEŞME DÜZEYİNE GÖRE DIŞ GRUP KAYIRMACILIĞI PUANLARI İÇİN YÜRÜTÜLEN t TESTİ

Dış grup kayırmacılığı bağımlı değişkeninin iç grupla özdeşleşme düzeylerinde ne ölçüde farklılaştığını test etmek amacıyla *t* testi analizi yürütülmüştür. İç grupla özdeşleşme düzeyini belirleyen kategorizasyon medyan bölme (*Mdn* = 4.57) yöntemi kullanılarak oluşturulmuştur. Yapılan analiz sonucuna göre dış grup kayırmacılığı puanlarının iç grupla özdeşleşme düzeylerine göre farklılaşmadığı görülmüştür (*t* (38) = 1.19, *p* = .24, *Cohen's d* = .32, % 95 GA [-0.25-1.01]). Bir diğer deyişle çalışmanın birinci hipotezi doğrulanmamış; kontrol koşulunda iç grupla düşük düzeyde özdeşleşme ve iç grupla yüksek düzeyde özdeşleşme (*Ort.* = 3.96, *SS* = 2.16) düzeyleri arasında anlamlı bir fark gözlenmemiştir, (*Ort.* = 4.71, *SS* = 1.65). İç grupla özdeşleşme düzeyine göre dış grup kayırmacılığı için yürütülen t testi analizi Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Kontrol Grubunda İç Grupla Özdeşleşme Düzeyine Göre Dış Grup Kayırmacılığının Karşılaştırılması için t Testi

Grup	*N*	*Ortalama*	*Standart Sapma*	*t*	*s.d*	*p*	*Cohen's d*
Yüksek Düzeyde İç Grup Özdeşleşmesi	23	3.96	2.16	1.19	38	.24	.32
Düşük Düzeyde İç Grup Özdeşleşmesi	17	4.71	1.65				

3.3. PAYLAŞILAN GERÇEKLİĞİN DIŞ GRUP KAYIRMACILIĞI ÜZERİNDEKİ ETKİSİNE İLİŞKİN YÜRÜTÜLEN TEK YÖNLÜ VARYANS ANALİZİ

Paylaşılan gerçeklik algısının inşa edilmesi için katılımcılara sunulan geribildirim düzeylerinin dış grup kayırmacılığı üzerindeki etkisi Tek Yönlü Varyans Analizi ile incelenmiştir.

Levene testi sonuçları varyansların homojen bir biçimde dağılmadığını göstermiştir, (p = .01). Bu nedenle uygulanan Welch düzeltmesi sonucunda Tek Yönlü Varyans Analizi sonuçları paylaşılan gerçeklik algısının inşa edilmesi için katılımcılara sunulan geribildirimleri değişimlemenin dış grup kayırmacılığı üzerindeki etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu göstermiştir, $F(2, 72.64) = 6{,}48$, $p = .003$, $\omega^2 = .10$, %95 GA [0.00 - 0.22]. Analiz sonuçları Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Dış Grup Kayırmacılığının Deney Koşullarına Göre Tek Yönlü Varyans Analizi

	Dış grup kayırmacılığı puanları		*F*	*S.D*	*p*	*ω2*
	Ort.	SS				
Koşul 1	5.20	1.30				
Koşul 2	5.54	1.00	6.48	2	.003	.10
Koşul 3	4.27	1.97				

Koşul 1: İç Gruptan Geribildirim Alma Koşulu
Koşul 2: Dış Gruptan Geribildirim Alma Koşulu
Koşul 3: Kontrol Koşulu

Varyansların homojenliği varsayımı karşılanmadığından gruplar arası ikili karşılaştırma analizi için uygulanan Games-Howell testi sonucunda çalışmanın ikinci hipotezinin doğrulandığı görülmüştür. İç gruptan geribildirim alma koşulunda katılımcılar (*Ort.* = 5.20, *SS* = 1.30) kontrol grubundaki katılımcılardan (*Ort.* = 4.27, *SS* = 1.97) daha yüksek düzeyde dış grup kayırmacılığı sergilediği gözlenmiştir, (t (67.71) = 2.48, p = .04). Dış gruptan geribildirim alma koşulunda katılımcılar (*Ort.* = 5.54, *SS* = 1.00) kontrol koşulundaki katılımcılardan daha yüksek düzeyde dış

grup kayırmacılığı sergilediği görülmüştür, (t (57.97) = 3.60, p = .002). İç gruptan geribildirim alma koşulu (*Ort.* = 5.20, *SS* = 1.30) ve dış gruptan geribildirim alma koşulu (*Ort.* = 5.54, *SS* = 1.00) arasındaki karşılaştırmalar incelendiğinde ise söz konusu iki grubun anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmüştür.

3.4. GRUPLA ÖZDEŞLEŞME DÜZEYLERİ VE DENEY KOŞULLARININ ETKİLEŞİM ETKİSİNE İLİŞKİN FAKTÖRİYEL ANOVA BULGULARI

Dış grup kayırmacılığı bağımlı değişkeninin iç grupla özdeşleşme düzeylerinde deney koşullarına göre ne ölçüde farklılaştığını test etmek amacıyla 3 (iç gruptan alınan geribildirim, dış gruptan alınan geribildirim, kontrol) x 2 (düşük düzeyde özdeşleşme, yüksek düzeyde özdeşleşme) Faktöriyel Varyans Analizi yürütülmüştür. Medyan kesme noktasının (*Mdn* = 5) altındakiler düşük düzeyde özdeşleşme; medyan kesme noktasının üzerindekiler yüksek düzeyde özdeşleşmeye işaret etmiştir. Levene Testi sonucu varyansın homojen dağılmadığını (p = .002) gösterse de bağımlı değişkendeki hata oranın bağımsız değişkenin tüm düzeylerindeki dağılımı incelendiğinde bir düzeydeki varyansın diğer düzeydeki varyansın dört katından fazla olmadığı görüldüğünden bu sonucun ihmal edilebileceğine karar verilmiştir.

Analiz sonuçları deney koşullarının dış grup kayırmacılığı üzerindeki ana etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermiştir, F (2, 114) = 7.70, p = .001, ω^2 = .10, % 95 GA [0.00 - 0.29]. Buna ek olarak iç grupla özdeşleşme düzeyinin dış grup kayırmacılığı üzerindeki ana etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı bulgulanmıştır, F (2, 114) = 0.01, p = .972, ω^2 = -.02, %95 GA [0.00-1.00].

Yapılan analiz sonucunda, maruz kalınan deney koşulları ve iç grupla özdeşleşme düzeyinin etkileşim etkisinin, dış grup kayırmacılığı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olmadığı görülmüştür, F (2,114) = 0.09, p = .920, ω^2 = -.02, % 95 GA [0.00-1.00]. Bir diğer ifadeyle çalışmanın üçüncü, dördüncü, beşinci ve altıncı hipotezleri doğrulanmamıştır. Farklı deney koşullarına maruz kalma durumunda dış grup kayırmacılığı puanlamaları, iç grupla özdeşleşme düzeylerine göre değişiklik göstermemektedir. Yapılan analiz sonuçları Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Deney Koşullarına Göre Dış Grup Kayırmacılığı Puanlarının Grupla Özdeşleşme Düzeylerine Göre Analizi

	S.D	*F*	*P*	ω^2
Deney Koşulları	2	7.70	.001	.10
İç Grupla Özdeşleşme Düzeyi	1	.01	.97	-.02
Deney Koşulları x İç Grupla Özdeşleşme Düzeyi	2	.24	.92	-.02

IV. DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. TARTIŞMA

Gruplar arası ilişkilerde görülen yanlılıklar ve insanların iç gruplarını kayırma eğilimleri sosyal psikolojide sıklıkla incelenen araştırma konularından biridir. İnsanların her koşulda iç gruplarını kayıracak eğilimler sergilemeyebileceği ve dış grupları kayıran örüntüler gösterebileceği Sosyal Kimlik Kuramı, Sistemi Meşrulaştırma Kuramı ve Paylaşılan Gerçeklik Kuramı gibi sosyal psikolojinin önemli kuramları tarafından açıklanmaya çalışılmıştır. Ancak bu kuramların temel varsayımlarının bir arada değerlendirildiği ve dış grup kayırmacılığının altında yatan temel psikolojik süreçlere dair kapsayıcı bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu nedenle bu çalışmada bu kuramların önerdiği temel varsayımlar doğrultusunda dış grup kayırmacılığının altında yatan psikolojik faktörler incelenmiş ve Paylaşılan Gerçeklik Kuramından faydalanılarak dış grup kayırmacılığına ilişkin alternatif açıklamalar sunulmuştur.

Paylaşılan Gerçeklik Kuramı, insanların sahip olduğu ilişkisel ve epistemik ihtiyaçların bir sonucu olarak ortaya çıkan paylaşılan gerçeklik algısı oluşturma ve sürdürme motivasyonunun gruplar arası ilişkilerin niteliğini belirleyebilecek bir önem taşıdığını belirtmektedir (Hogg ve Rinella, 2018: 7). Bu önemin kaynağı, paylaşılan gerçeklik algısının iç grup üyeleri arasında inşa edilmesine ek olarak dış grup üyeleriyle de inşa edebileceği varsayımına dayanmaktadır. Buna ek olarak iç grup üyeleri arasında inşa edilen paylaşılan gerçeklik algısının dış gruplara yönelik olumlu değerlendirmeler içeren bir nitelik taşıyabileceği çıkarımını sağlaması da Paylaşılan Gerçeklik Kuramının önemine işaret etmektedir. Dolayısıyla bu tez çalışması, grup üyelikleri ve grup üyeliği ile özdeşleşme düzeylerini dikkate alarak, insanlar arasında inşa edilen paylaşılan gerçeklik algısının dış grup kayırmacılığının ortaya çıkışındaki rolünü test etmiştir. Bu sayede hem Sosyal Kimlik Kuramı ve Sitemi Meşrulaştırma Kuramının dış grup kayırmacılığına ilişkin temel varsayımı test edilmiş hem de Paylaşılan Gerçeklik Kuramının dış grup kayırmacılığı üzerindeki etkisi incelenmiştir.

Bu tez çalışmasının ilk hipotezinde iç grupla yüksek düzeyde özdeşleşen katılımcılara kıyasla iç grupla düşük düzeyde özdeşleşen katılımcıların daha fazla dış grup kayırmacılığı sergileyeceği öngörülmüştür. Bu hipotez ile Sosyal Kimlik Kuramı ve Sistemi Meşrulaştırma Kuramının dış grup kayırmacılığına ilişkin temel varsayımı test edilmek istendiğinden manipülasyon uygulanmayan kontrol grubunda analiz yürütülmüştür. Beklenilenin aksine iç

grupla özdeşleşme düzeyine göre dış grup kayırmacılığı puanları arasında anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir. Oysaki sosyal psikoloji yazını incelendiğinde bireyin iç grupla özdeşleşme düzeyinin düştükçe daha fazla dış grup kayırmacılığı sergilediğini gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Akdoğan ve Alparslan, 2020: 69; Kaiser ve Spalding, 2015: 603).

Dış grup kayırmacılığının iç grupla özdeşleşme düzeyleri arasında anlamlı bir şekilde farklılaşmamasına işaret eden bulgu, doğrudan Sosyal Kimlik Kuramı ve Sistemi Meşrulaştırma Kuramının dış grup kayırmacılığına ilişkin varsayımlarının karşılanmadığına işaret etmiyor olabilir. Katılımcıların iç grupla özdeşleşme düzeyleri medyan bölme yöntemi kullanılarak belirlendiğinden ve medyan skorunun yüksek düzeyde bir özdeşleşmeye işaret etmesi dikkate alındığında kontrol grubundaki tüm katılımcıların minimal gruplarla yüksek düzeylerde özdeşleştiği düşünülmüştür. Dolayısıyla katılımcıların grupla özdeşleşme düzeylerinin manipüle edildiği bir deneysel desende grupla özdeşleşme düzeyi ve dış grup kayırmacılığı arasındaki ilişkinin daha kesin bir şekilde görülebileceğini iddia etmek mümkündür.

Yine de grupla özdeşleşme düzeylerine göre dış grup kayırmacılığı skorlarının farklılaşmaması, bireyin dış grup kayırmacılığı sergilemesinin belirleyicisi olarak grupla özdeşleşme düzeyini temel alarak yapılan açıklamaları eleştiren ve yüksek düzeyde özdeşleşme durumunda da dış grup kayırmacılığının görülebileceğine işaret eden tartışmaları destekler görünmektedir (Jost, 2001). Buradan hareketle üyesi olduğu sosyal gruplarla yüksek düzeyde özdeşleşmiş olmasına karşın birey, mevcut grup üyeliğini anlama biçimi doğrultusunda dış grup kayırmacılığı sergileyebileceğini iddia etmek mümkündür. Örneğin, belirli bir etnik grubun üyesi olmak dış grupları algılamada bir üye için daha eşitlikçi referans noktalarına işaret ederken bir diğer üye için daha rekabetçi ve hatta düşmanca anlamlara denk düşebilir. Bu örnekteki her iki üye de kendi grubuna yüksek düzeyde aidiyet hissederken etnik grubun sağladığı anlama biçimleri iki farklı gruplar arası davranış ortaya çıkarabilir. Livingstone ve Haslam (2008: 3) tarafından yürütülen çalışmada sosyal kimlik içeriğini düşmanca algılamanın, iç grupla yüksek düzeyde özdeşleşme ve dış gruplara yönelik olumsuz davranışsal niyet arasındaki ilişkiyi düzenlendiği görülmüştür. Yapılan çalışmada katılımcıların sosyal kimliğin içeriğini düşmanca algılama düzeyi düştükçe iç grupla özdeşleşmenin dış gruplara yönelik olumsuz davranışsal niyeti yordamadığı görülmüştür (Livingstone ve Haslam, 2008: 3). Bu bulgu aynı zamanda, sosyal kimlik içeriğini eşitlikçi normlar temelinde algılama halinde iç grupla yüksek düzeyde özdeşleşme ile dış grupları olumlu değerlendirme arasında bir ilişki beklenebileceği yorumunu yapmayı mümkün

kılmaktadır. Bireyin üyesi olduğu grupla yüksek düzeyde özdeşleşmesi durumunda da dış grup kayırmacılığı sergileyebileceği yönündeki iddialar (Jost, 2001; Montoya ve Pittinsky, 2011) karşısında dış grup kayırmacılığının altında yatan alternatif psikolojik mekanizmalar göz önünde bulundurulmalıdır.

Bu tez çalışmasının ikinci hipotezinde dış grupların olumlu değerlendirildiği geribildirime maruz kalan katılımcıların geribildirime maruz kalmayan katılımcılara kıyasla daha fazla dış grup kayırmacılığı sergileyeceği öngörülmüştür. Dış grup kayırmacılığının deney koşullarında anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını gösteren bulguların Paylaşılan Gerçeklik Kuramı temel alınarak oluşturulan bu beklentiyi desteklediği görülmektedir. Mevcut çalışmada ileri sürdüğüm ikinci hipotezi destekleyen bulgular, dış gruba ilişkin olumlu bir geribildirim alan katılımcıların kontrol grubundaki katılımcılarla karşılaştırıldığında dış grup kayırmacılığını daha fazla sergilediğini göstermektedir. Bu bulgudan yola çıkarak, gruplar arası bağlamda bir bireyin kendisini bir grubun üyesi olarak tanımlamasının ötesinde; diğer grupla ortak bir gerçeklik inşasına dair algısının o bireyin diğer gruba yönelik tutum ve davranışlarını şekillendirmesine neden olduğunu belirtmek mümkündür. Bir diğer ifadeyle birey hedef grup hakkında yanlılıklar içeren bir bilgiye maruz kaldığı durumda bu bilginin olumlu ya da olumsuz olmasına göre dış gruplara yönelik tutumlarını şekillendirmektedir. Nitekim ilgili yazın incelendiğinde gruplar arasında eşitlik temelinde inşa edilen paylaşılan gerçeklik algısının bireyin üyesi olmadığı gruplara yönelik olumlu değerlendirmeler yapmasına neden olduğunu gösteren çalışmalara rastlamak mümkündür (Biernat vd., 2016; Sinclair vd., 2005; Stangor vd., 2001; Stukas vd., 2010). Örneğin, Biernat ve diğerleri (2016: 5) tarafından yürütülen çalışmada, Avrupa Kökenli Amerikalıların hem Afro-Amerikalılar hem de Avrupa Kökenli Amerikalılar yönelik öznel izlenimleri incelenmiştir. Çalışmanın katılımcılarının, önyargı karşıtı bir iletişime maruz kaldığı koşulda, kontrol koşuluna kıyasla Afro-Amerikalıları daha yetkin algıladıkları görülmüştür. Bir diğer ifadeyle Avrupa kökenli katılımcılar kendileri için dış grup olan Afro-Amerikalıların daha olumlu algılanabileceği eşitlikçi bir iletişim koşulundayken dış grupların olumlu değerlendirilebileceği yönünde bir gerçeklik inşa ederek dış gruplara yönelik tutumlarını şekillendirmektedir.

Dış gruplara yönelik olumlu mesajlara maruz kalmanın dış grupları daha olumlu değerlendirmeye neden olması gibi bireyin gruplar arasındaki çatışma temelinde inşa edilen paylaşılan gerçeklik algısı karşısında da dış grupları daha olumsuz değerlendirmeye başladığını

gösteren çalışmalar da (Conley vd., 2010; Conley vd., 2015) paylaşılan gerçeklik algısının gruplar arası ilişkilerde sahip olduğu etkiye işaret etmektedir. Sonuç olarak farklı gruplara üye insanlar arasında inşa edilen paylaşılan gerçekliğin içeriği gruplar arası ilişkinin niteliğine dair bir anlayış sunmaktadır. Farklı gruplara üye bireyler arasında dış grupların olumlu değerlendirilebileceği yönünde paylaşılan bir gerçeklik algısı inşa edilmesi, dış grup kayırmacılığı olgusu için bir açıklama gücü sunmaktadır. Bireyin dış gruplara yönelik yaptığı değerlendirmeler, ilişki içinde olduğu insanlarla sahip olduğu ilişkilerin sürdürülmesi ve öngörülebilir ve kontrol edilebilir bir dünya algısı edinilmesi ihtiyaçları temelinde şekillenmektedir.

Bu noktada dikkat çekmek istediğim konu, bireyin dış grup kayırmacılığı sergilemesine neden olan paylaşılan gerçeklik algısı yalnızca kendi grubundan edindiği bilgiyle değil aynı zamanda diğer grubun üyelerinden edindiği bilgiyle de şekillenebileceğidir (Echterhoff vd., 2013: 173). Echterhoff ve diğerleri yürüttükleri çalışmada (Deney 2) katılımcıların yalnızca dış grup hakkında bir mesaja maruz kaldığı durumda ilgili dış grubun üyesiyle paylaşılan bir gerçeklik inşa edebildiğini göstermiştir. Bir diğer ifadeyle yapılan çalışmada Alman katılımcıların Türkler hakkında bir bilgiye maruz kaldığı durumda Türk etnik grubunun bir üyesiyle paylaşılan gerçeklik inşa edebildiği görülmüştür (Echterhoff vd., 2017: 28). Dolayısıyla bireyin yalnızca kendi grup üyeleriyle paylaştığı bir gerçeklik üzerinden ötekileri değerlendirmediğini aynı zamanda öteki grup üyeleriyle oluşturduğu paylaşılan bir gerçeklik algısının bireyin bu gruplarla olan ilişki dinamiklerini belirleyebileceğini iddia etmem mümkündür. Sonuç olarak paylaşılan gerçeklik bilgisinin hangi gruptan geldiği dikkat edilmesi gereken bir faktördür. Bu amaç doğrultusunda yürüttüğüm gruplar arası ikili karşılaştırma sonuçları paylaşılan gerçeklik bilgisinin iç grup ya da dış gruptan gelmesi durumunun katılımcıların sergilemiş olduğu dış grup kayırmacılığı üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığını göstermiştir.

Yürüttüğüm analizler katılımcıların kontrol koşulunda yer almaya kıyasla hem iç grupla paylaşılan gerçekliğin hem de dış grupla paylaşılan gerçekliğin dış grup kayırmacılığı üzerinde etkili olduğunu gösterse de iç ve dış grup koşullarının farklılaşmadığı görülmüştür. İnsanlar gruplar arası ilişkilerde iç gruplarıyla yüksek düzeyde özdeşleştiği ölçüde benzer grup tanımı kavrayışı kazanarak toplumdaki konumuna dair ortak bir anlayış geliştirirken düşük düzeyde bir özdeşleşme dış gruptan gelen bilgilerinde dikkate alınabileceğine işaret etmektedir (Brewer ve Kramer, 1985: 224; Brown, 2000: 758; Hogg ve Rinella, 2018: 7). Bu sebeple iç gruptan alınan geribildirim ve dış gruptan alınan geribildirim arasındaki farklılıklarının ancak iç grupla

özdeşleşme düzeyi dikkate alındığında anlamlı bir şekilde yorumlanabileceğini öne sürmem mümkündür. Dolayısıyla mevcut çalışmada katılımcıların iç gruplarıyla özdeşleşme düzeylerine göre deney koşullarında göstermiş olduğu dış grup kayırmacılığı örüntüleri incelenmiştir.

Çalışmanın bu doğrultuda öne sürdüğü üçüncü ve dördüncü hipotezler insanların üyesi olduğu grupla düşük düzeyde özdeşleşmesi durumunda bir başka gruba dair dış gruptan alacağı olumlu bir değerlendirmenin iç grup ya da farklı bilgi kaynaklarından gelen bir değerlendirmeden daha önemli olacağıydı. Bunun için deneye katılanların dış gruptan geribildirim alma koşulunda, iç gruptan geribildirim alma koşulu ve kontrol koşuluna kıyasla iç grupla düşük düzeyde özdeşleşmesi durumunda daha çok dış grup kayırmacılığı göstermesi beklenmiştir (Hipotez 3 ve Hipotez 4). İnsanların dış grup üyeleriyle paylaşılan gerçeklik inşa edebildiği görüldüğünden dış gruplarla paylaşılan gerçeklik inşa eden katılımcıların dış gruptan gelen referans noktalarını dikkate alarak dış grup kayırmacılığı sergileyebileceği öngörülmektedir (Echterhoff vd., 2017: 28) Ancak bu tez çalışmasında elde edilen bulgular katılımcıların dış gruplarla inşa ettiği paylaşılan gerçekliğin iç gruplarla inşa ettiği paylaşılan gerçeklikten istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmadığını göstermiştir. Bir diğer deyişle tez çalışmasının üçüncü ve dördüncü hipotezleri doğrulanamamıştır. Dış grup kayırmacılığı yazını incelendiğinde, insanların düşük düzeyde iç grup özdeşleşmesi durumunda dış grup kayırmacılığı sergilediğine ilişkin birçok araştırma bulgusu karşımıza çıksa da (Hamley vd., 2020; 177; Ji, 2022: 265; Xia vd., 2021: 7) bu çalışmalardan hareketle bireyin bu durumda neden ve nasıl dış grup kayırmacılığı sergileyeceğine ilişkin nedensel bir açıklama yapmak güçtür.

Bu tez çalışmasında ileri sürülen beşinci ve altıncı hipotezler insanların üyesi olduğu gruplarla yüksek düzeyde özdeşleşmesi durumunda bir başka gruba dair iç gruptan alacağı olumlu bir değerlendirmenin dış grup ya da farklı bilgi kaynaklarından gelen bir değerlendirmeden daha önemli olacağıydı. Bu doğrultuda deneye katılanların iç gruptan geribildirim alma koşulunda, dış gruptan geribildirim alma koşulu ve kontrol koşuluna kıyasla iç grupla yüksek düzeyde özdeşleşmesi durumunda daha çok dış grup kayırmacılığı göstermesi beklenmiştir (Hipotez 5 ve Hipotez 6). Ancak elde edilen bulgular bu hipotezleri doğrulamamaktadır. Sosyal psikoloji yazını incelendiğinde insanların yüksek düzeyde iç grup özdeşleşmesi gösterdiği durumlarda da (bkz. Jost, 2001: 93) dış grup kayırmacılığı sergileyebildiğine ilişkin bulgular sunmuştur. Örneğin, Montoya ve Pittinsky (2011: 799) tarafından yürütülen çalışma, işbirliğine ve rekabete dayalı iki ayrı ilişki grubundan birine atanan katılımcıların işbirliğine dayalı ilişki koşulunda, yüksek

düzeyde özdeşleşme göstermeleri durumunda dahi dış grup kayırmacılığı sergilediğini göstermiştir. Rekabete dayalı ilişki durumunda ise yüksek düzeyde özdeşleşme gösteren katılımcıların daha az dış grup kayırmacılığı sergilediği görülmüştür. İleri sürülen yazın bilgisinden hareketle bu tez çalışmasında paylaşılan gerçeklik inşa etme motivasyonu sonucunda iç grupla yüksek düzeyde özdeşleşme durumunda da dış grup kayırmacılığı görülebileceği düşünülse de elde edilen bulgular ilgili hipotezleri desteklememiştir. Paylaşılan gerçeklik yaklaşımı temelinde yürütülen çalışmalarda insanların dış grupları kayıracak şekilde değerlendirmeler yaptığı görülse (Biernat vd., 2016: 5) de bu çalışmalarda katılımcıların iç grupla özdeşleşme düzeyleri incelenmemiştir.

Bu noktaya kadar sürdürülen tartışma, insanlar arasında inşa edilen paylaşılan gerçeklik algısının dış grup kayırmacılığı üzerinde anlamlı bir etkisi olduğunu göstermiştir. Bununla birlikte, katılımcıların iç grupla özdeşleşme düzeyleri göz önünde bulundurulduğunda paylaşılan gerçeklik algısına kaynaklık eden bilginin, iç grup ya da dış gruptan gelmesi durumunun istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olmadığı görülmüştür. Araştırma bulgularının iç grupla özdeşleşme ve deney koşulları etkileşimini işaret eden hipotezleri desteklememesi karşısında iki ayrı neden ileri sürülebilir.

Bunlardan ilki insanlar arasında inşa edilen paylaşılan gerçeklik algısının grupla özdeşleşme düzeyinden bağımsız bir şekilde dış gruplara yönelik tutumları şekillendirmede etkili bir psikolojik mekanizma olarak önerilmesidir. Bir diğer ifadeyle insanların benlik saygısı elde etme motivasyonuyla iç gruplarını kayırması veya sistemi meşrulaştırma motivasyonuyla dış grup kayırmacılığı sergilemesine alternatif olarak paylaşılan bir gerçeklik algısı inşa etme ve bu algı doğrultusunda ilişkilerini sürdürme motivasyonuyla dış grup kayırmacılığı sergileyebileceği önerilmektedir. Örneğin Conley ve diğerleri (2015: 19) tarafından yürütülen çalışma bu öneriyi desteklemektedir. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki üç ayrı etnik azınlık grubun Avrupa kökenli Amerikalılara yönelik olumsuz tutumlarının incelendiği çalışmada olumsuz tutumların yordayıcılarını belirlemek için hiyerarşik regresyon analizi yürütülmüştür. Bu analizde ilk adımda, Avrupa kökenli Amerikalılarla paylaşılan gerçeklik algısı yordayıcı olarak eklenmiş ve paylaşılan gerçeklik algısının olumsuz tutumlar üzerindeki etkisi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Conley ve diğerleri (2015: 19) tarafından yürütülen çalışmanın önemi, analize grup kimliği, algılanan ayrımcılık ve algılanan çatışma gibi değişkenler eklendiğinde dahi paylaşılan gerçeklik algısının tek başına anlamlı etkisi sürmüştür. Bu sonuç, paylaşılan gerçeklik algısının gruplar arası

ilişkilerin niteliği belirleyebilecek psikolojik bir mekanizma olarak önerilmesini desteklemektedir. Bir diğer ifadeyle insanların iç grupları ile özdeşleşme düzeylerinden, iç gruba verdikleri önemden, sistemi adil ve meşru olarak görme eğilimlerinden başkaca ilişkisel ve epistemik ihtiyaçlar temelinde ortaya çıkan paylaşılan bir gerçeklik inşa etme ve bu gerçeklik doğrultusunda ilişkilerini sürdürme motivasyonu psikolojik bir mekanizma olarak işliyor olabilir.

İç grupla özdeşleşme düzeylerine göre deney koşulları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar görülmemesinin ikinci nedeni ise çalışmanın gerçek gruplarla yürütülmemiş olması olarak düşünülebilir. Paylaşılan gerçeklik yazını incelendiğinde çalışmaların büyük çoğunluğunun Amerika Birleşik Devletleri bağlamında Afro-Amerikalılar ve Avrupa Kökenlik Amerikalılarla yürütüldüğü görülmektedir (Biernat vd., 2016; Conley vd., 2010; Conley vd., 2015). Bu çalışmalarda paylaşılan gerçeklik algısı O.J. Simpson davasına yönelik tutumlar, dış gruplarla ortak dünya görüşleri gibi süreçlerle tanımlanmıştır. Ancak mevcut çalışma minimal grup koşullarında yürütülmüş ve katılımcılar kendilerini X ve Y gruplarının üyesi olarak tanımlamaları sağlanmıştır. Dolayısıyla katılımcıların bu minimal gruplarla özdeşleşmelerinde farklılaşma yaratacak ipuçlarını elde etmesi güçleşmiş ve grup üyelikleri temelinde paylaşılan gerçekliğin farklılaşması sağlanamamış olabilir. Nitekim Conley ve diğerleri (2015: 14) sosyal grupların yaşanmış deneyimleri, dünya görüşleri, inançları ve sosyal hiyerarşideki konumlarının paylaşılan gerçeklik algısının inşa edilmesi sürecinde etkili olacağını belirtmektedir.

Yürütülen tartışma bu tez çalışmasının sahip olduğu amaçlarla dış grup kayırmacılığı olgusunun açıklanmasına yönelik açıklama gücü olan kuramlara (bkz. Sosyal Kimlik Kuramı, Sistemi Meşrulaştırma Kuramı) alternatif olabilecek öneriler getirdiğini göstermektedir. Çalışma sahip olduğu deneysel desenle dış grup kayırmacılığı olgusunun anlaşılmasında nedensel bir çıkarım yapılmasını sağlamıştır. Paylaşılan gerçeklik algısının dış grup kayırmacılığı üzerindeki etkisi görülmüş ve bu alanda yapılacak çalışmalarla olgunun anlaşılmasını sağlayabilecek bir kuramsal zemine işaret edilmiştir. Bu yönüyle mevcut çalışma, insanlar için grup kimliklerinin anlamı ve dış gruplarla olan etkileşimler gibi faktörleri dikkate alarak iç gruplarda paylaşılan gerçekliğin her durumda dış grubun değersizleştirilmesine denk düşmek zorunda olmadığını ve dış gruplarla olumlu ilişkiler geliştirilebileceğine işaret etmektedir. Bu değerlendirme çalışmanın güçlü yanını oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Oluşturulan deney deseninde katılımcıların iç grupla özdeşleşme düzeyleri ölçümü paylaşılan gerçeklik manipülasyonundan

sonra alınmıştır. Dış grupların olumlu değerlendirilebileceği yönünde geribildirime maruz kalma deney koşullarındaki katılımcıların dış grupların olumlu değerlendirilebileceğine ilişkin benzer bir gerçeklik inşa etmesine sebep olabilir. Bu sebeple katılımcıların özdeşleşme düzeylerinin benzerlik göstermesi bu yönüyle bir sınırlılık olarak görülebilir. Ancak katılımcıların paylaşılan gerçeklik manipülasyonunda önce iç grupla özdeşleşme düzeylerinin ölçülmesi manipülasyonun çalışması ile ilgili şüpheler doğurmuştur. Çalışmanın başında alınacak özdeşleşme ölçümünün grup kimliğinin belirgin hale gelmesine sebep olabileceği ve manipülasyonun çalışmamasına neden olabileceği öngörüldüğünden bu yol tercih edilmiştir.

İç grupla özdeşleşme düzeyinin sürekli ölçüme dayanan yapay kategorizasyonla oluşturulması bu çalışmanın bir diğer sınırlılığıdır. Yapay kategorizasyona ilişkin yazın incelendiğinde yapay kategorizasyon yönteminin istatistiksel güç (*statistical power*) yönünden kayba neden olduğu yönünde eleştirildiği görülmüştür (DeCoster vd., 2011: 201). Bununla birlikte DeCoster ve diğerleri (2011: 198) sürekli değişkeni kategorik değişkene çevirmenin analiz sonuçlarının yorumlanmasını kolaylaştırması gibi kazançları olabileceğini belirtir. Bir değişkeni yorumlamaya çalışırken, sınırlı sayıda grup arasındaki farklılıkları dikkate almak, bir süreklilik içindeki farklılıkları dikkate almaktan daha kolay yorumlanabilirdir. Yapay kategorizasyon tartışmalara yol açsa da bu yöntemin araştırmacılar tarafından kullanılabileceği belirtilmiştir (DeCoster, vd., 2011: 203; Farrington ve Loeber, 2000: 107). İç grupla özdeşleşme düzeyinin yapay kategorizasyonla oluşturulması için rasyoneller sunulmuş olsa da bu durumun tartışmalı olduğunu belirtmekte fayda vardır. Bu sınırlılığın önlenmesi adına gelecek çalışmalarda grupla özdeşleşmenin manipülasyona tabi tutulmaması önerilmektedir.

Toplumsal yaşam bireyin yalnızca iç grup üyeleriyle ilişkilendiği bir yapı olmadığından insanların iç gruplar arasında paylaşılan gerçekliğe ek olarak dış grup üyeleriyle olan ilişkilerinde inşa edeceği paylaşılan gerçekliğin gruplar arası ilişkileri etkileyeceğini belirtmek mümkündür. Dolayısıyla bu tez çalışmasından elde edilen bulgulardan hareketle geliştirilecek uygulama çıktılarının gruplar arasındaki ilişkileri olumlu etkileyebileceği düşüncesi umut vaat etmektedir. Çalışmanın minimal grup koşullarında yürütülmesi de böyle bir çıkarım yapmayı mümkün kılmaktadır. Minimal grup koşullarında katılımcılar değerlendirdiği kişiye dair yalnızca grup üyeliğini bilerek bir değerlendirme sunmuştur. Bu durum gerçek yaşam koşulları dikkate alındığında farklı gruplara üye bireylerin dış grupları kalıpyargılar temelinde, ayrıntılı bilgilere

sahip olmadan değerlendirmesine denk düşmektedir. Dolayısıyla elde edilen bulgulardan hareketle farklı gruplara üye bireyler arasındaki etkileşimler temelinde inşa edilecek paylaşılan gerçeklik algısının grupların birbirlerine yönelik değerlendirmelerini şekillendirmelerini sağlayacak müdahale çalışmalarına temel olması önerilebilir. Bu öneri mevcut tez çalışmasından hareketle ileri sürülebilecek önemli bir toplumsal katkı olarak düşünülebilir. Nitekim Echterhoff ve diğerleri (2017: 30) dış gruplar hakkında olumlu bir bilgiye maruz kalma durumunda dış gruplara yönelik olumlu değerlendirmelere işaret bulguların önemine dikkat çekmiştir. Yazarlara göre bu bulgu çoğunluk ve azınlık gruplar arasındaki uçurumu kapatmanın yollarına işaret etmektedir. Örneğin bir Alman olumsuz kalıpyargılarla damgalanan Türk etnik grubuna yönelik olumsuz tutumlarını, Türk etnik grubu hakkında maruz kaldığı olumlu mesajlar temelinde inşa ettiği paylaşılan gerçeklik algısı ile daha olumlu tutumlara doğru şekillendirebilir. Sonuç olarak farklı grupların üyelerinin birbirleriyle olan etkileşimlerinin de temel insan ihtiyaçları dikkate alındığında ilgili gruplara yönelik daha geniş tutumlar üzerinde güçlü bir etki yaratacağı iddia edilebilir (Conley vd., 2015: 23).

Sonuç olarak insanların benlik saygılarını koruma ya da içinde bulunduğu sistemi meşrulaştırma motivasyonlarından farklı olarak diğerleriyle paylaşılan bir gerçeklik inşa ederek bu gerçeklik doğrultusunda ilişkilerini sürdürme motivasyonunun gruplar arası davranışın belirlenmesinde etkili olabileceğini ileri sürmek mümkündür. Bu farklılık gruplar arası ilişkilere dair açıklamalarda bulunan kuramların (bkz. Sosyal Kimlik Kuramı, Sistemi Meşrulaştırma Kuramı) öne sürdüğü varsayımların geçersiz olduğu iddiasını taşımamaktadır. Gruplar arasında veya grup içi süreçlerde paylaşılan gerçekliğin gruplar arasındaki rekabet ve çatışmaya işaret ettiği durumda iç grup kayırmacılığı ve ayrımcılık gibi olguların görülmesi anlaşılırdır. Ancak ortaya koyulan yaklaşım gruplar arasında veya grup içi süreçlerde paylaşılan gerçekliğin dış grupların olumlu değerlendirilmesine sebep olduğu durumda dış grup kayırmacılığı olgusunun da anlaşılır olmasını sağlamaktadır. Birey kendini bir grubun üyesi olarak tanımlamanın veya sistemi adil ve meşru algılayacak motivasyonlar sergilemenin ötesinde, sahip olduğu ilişkileri sürdürmek amacıyla bir ortaklık —paylaşılan bir gerçeklik— temelinde dünyaya ilişkin değerlendirmelerini şekillendirmektedir.

5. KAYNAKLAR

Abrams, D. ve Hogg, M. A. (1988). Comments on the motivational status of self-esteem in social identity and intergroup discrimination. *European Journal of Social Psychology, 18*(4), 317-334. https://doi.org/https://doi.org/10.1002/ejsp.2420180403

Akdoğan, N. ve Alparslan, K. (2020). Do members of disadvantaged goups possess a motivation of favouritism towards advantaged groups? *Mediterranean Journal of Social Sciences, 11*(4), 61. https://doi.org/10.36941/mjss-2020-0041

Bettencourt, B. A., Charlton, K., Dorr, N. ve Hume, D. L. (2001). Status differences and in-group bias: A meta-analytic examination of the effects of status stability, status legitimacy, and group permeability. *Psychological Bulletin, 127,* 520-542. https://doi.org/10.1037/0033-2909.127.4.520

Biernat, M., Villicana, A. J., Sesko, A. K. ve Zhao, X. (2016). Effects of dyadic communication on race-based impressions and memory. *Group Processes & Intergroup Relations*, *21*(2), 302-318. https://doi.org/10.1177/1368430216663022

Bourhis, R.Y., Sachdev, I. ve Gagnon, A. (1994). Conducting intergroup research with the Tajfel Matrices: Some methodological notes. M. Zanna ve J. Olson (Ed.), *The Psychology of prejudice*: *The Ontario Symposium* içinde, Volume 7. (pp 209-232). Hillsdale, New Jersey: Erlbaum Publishers.

Branscombe, N. R. ve Ellemers, N. (1998). Coping with group-based discrimination: Individualistic versus group-level strategies" J.K. Swim ve C. Stangor (Ed.), *Prejudice: the target's perspective* içinde (pp. 243-266). Academic Press. https://doi.org/https://doi.org/10.1016/B978-012679130-3/50046-6

Brewer, M. B. ve Kramer, R. M. (1985). The psychology of intergroup attitudes and behavior. *Annual Review of Psychology, 36*(1), 219-243. https://doi.org/10.1146/annurev.ps.36.020185.001251

Brown, R. (2000). Social identity theory: Past achievements, current problems and future challenges. *European Journal of Social Psychology*, *30*(6), 745-778. https://doi.org/https://doi.org/10.1002/1099-0992(200011/12)30:6

Büyüköztürk, Ş. (1997). İki faktörlü varyans analizi. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, *30*(1).

Chao, M. M., Chiu, C.-y., Chan, W., Mendoza-Denton, R. ve Kwok, C. (2013). The model minority as a shared reality and its implication for interracial perceptions. *Asian American Journal of Psychology, 4,* 84-92. https://doi.org/10.1037/a0028769

Conley, T. D., Rabinowitz, J. L. ve Hardin, C. D. (2010). O. J. Simpson as shared (and nnshared) reality: The impact of consensually shared beliefs on interpersonal perceptions and task performance in different- and same-ethnicity dyads. *Journal of Personality and Social Psychology*, *99*, 452-466. https://doi.org/10.1037/a0019274

Conley, T. D., Rabinowitz, J. L. ve Matsick, J. L. (2015). U.S. ethnic minorities' attitudes towards whites: The role of Shared Reality Theory in intergroup relations. *European Journal of Social Psychology, 46*(1), 13-25. https://doi.org/https://doi.org/10.1002/ejsp.2129

Coymak, A., Uluğ, Ö., Göregenli, M. ve Cakal, H. (2020). Editoryal: Grup dinamikleri bağlamında çatışma çözümü ve barış inşası. *Turkish Journal of Psychology*, *35,* 1-12.

Dasgupta, N. (2004). Implicit ingroup favoritism, outgroup favoritism, and their behavioral manifestations. *Social Justice Research, 17*(2), 143-169. https://doi.org/10.1023/B:SORE.0000027407.70241.15

DeCoster, J., Gallucci, M. ve Iselin, A.-M. R. (2011). Best practices for using median splits, artificial categorization, and their continuous alternatives. *Journal of Experimental Psychopathology*, *2*(2), 197-209. https://doi.org/10.5127/jep.008310

Dunham, Y., Baron, A. S. ve Banaji, M. R. (2006). From American City to Japanese Village: A cross-cultural investigation of implicit race attitudes. *Child Development*, *77*(5), 1268-1281. https://doi.org/https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2006.00933.x

Echterhoff, G. (2012). Shared-Reality Theory. P.A.M Van Lange, A.W. Kruglansk, ve E.T. Higgins (Ed.). *Handbook of theories of social psychology* içinde, *Vol. 2* (pp. 180-199). Sage Publications Ltd. https://doi.org/10.4135/9781446249222.n35

Echterhoff, G., Kopietz, R., & Higgins, E. T. (2013). Adjusting shared reality: Communicators' memory changes as their connection with their audience changes. *Social Cognition*, *31*(2), 162-186. https://doi.org/10.1521/soco.2013.31.2.162

Echterhoff, G., Higgins, E., Kopietz, R. ve Groll, S. (2008). How communication goals determine when audience tuning biases memory. *Journal of Experimental Psychology. General*, *137*, 3-21. https://doi.org/10.1037/0096-3445.137.1.3

Echterhoff, G. ve Higgins, E. T. (2021). Shared Reality: Motivated connection and motivated cognition. P.A.M Van Lange, A.W. Kruglansk, ve E.T. Higgins (Ed.), *Social psychology: Handbook of basic principles* içinde, *3rd ed.* (pp. 181-201). The Guilford Press.

Echterhoff, G., Higgins, E. T. ve Levine, J. M. (2009). Shared reality: Experiencing commonality with others' inner states about the world. *Perspectives on Psychological Science*, *4*(5), 496-521. https://doi.org/10.1111/j.1745-6924.2009.01161.x

Echterhoff, G., Kopietz, R. ve Higgins, E. (2017). Shared reality in intergroup communication: Increasing the epistemic authority of an out-group audience. *Journal of Experimental Psychology General*, *146*. https://doi.org/10.1037/xge0000289

Farrington, D. P. ve Loeber, R. (2000). Some benefits of dichotomization in psychiatric and criminological research. *Criminal Behaviour and Mental Health*, *10*, 100-122. https://doi.org/10.1002/cbm.349

Göritz, A. S. ve Luthe, S. C. (2013). Lotteries and study results in market research online panels. *International Journal of Market Research*, *55*(5), 611-626. https://doi.org/10.2501/IJMR-2013-016

Hamley, L., Houkamau, C. A., Osborne, D., Barlow, F. K. ve Sibley, C. G. (2020). Ingroup love or outgroup hate (or Both)? Mapping distinct bias profiles in the population. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *46*(2), 171-188. https://doi.org/10.1177/0146167219845919

Hardin, C. D. ve Conley, T. D. (2001). A relational approach to cognition: Shared experience and relationship affirmation in social cognition. B.W. Moskowitz (Ed.), *Cognitive social psychology: The Princeton symposium on the legacy and future of social cognition* içinde, (pp. 3-17). Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Hardin, C. D. Ve Higgins, E. T. (1996). Shared Reality: How social verification makes the subjective objective. R. M. Sorrentino ve E. T. Higgins (Ed.), *Handbook of motivation and cognition, Vol. 3. The interpersonal context* içinde (pp. 28-84). The Guilford Press.

Hennes, E. P., Nam, H. H., Stern, C. ve Jost, J. T. (2012). Not All ideologies are created equal: Epistemic, existential, and relational needs predict system-justifying attitudes. *Social Cognition*, *30*(6), 669-688. https://doi.org/10.1521/soco.2012.30.6.669

Higgins, E. T., ve Rholes, W. S. (1978). "Saying is believing": Effects of message modification on memory and liking for the person described. *Journal of Experimental Social Psychology*, *14*(4), 363-378. https://doi.org/https://doi.org/10.1016/0022-1031(78)90032-X

Hogg, M. A. (2003). Social identity. In Handbook of self and identity. (pp. 462-479). The Guilford Press.

Hogg, M. A. ve Rinella, M. J. (2018). Social identities and shared realities. *Current Opinion in Psychology*, *23*, 6-10. https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2017.10.003

Hornsey, M. J. (2008). Social identity theory and self-categorization theory: A Historical review. *Social and Personality Psychology Compass, 2*(1), 204-222. https://doi.org/https://doi.org/10.1111/j.1751-9004.2007.00066.x

Hortaçsu, N. (1998). *Grup içi ve gruplar arası süreçler*. İmge Kitabevi, Ankara.

Hunter, J. A., Platow, M. J., Moradi, S., Banks, M., Hayhurst, J., Kafka, S., Iversen, G., Scobie, O., Scarf, D., Stringer, M., O'Brien, K. S. ve Ruffman, T. (2017). Subjective belonging and in-group Favoritism. *Journal of Experimental Social Psychology*, *73*, 136-146. https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.jesp.2017.06.010

Iacoviello, V. ve Spears, R. (2018). "I know you expect me to favor my ingroup": Reviving Tajfel's Original Hypothesis on the generic norm explanation of ingroup favoritism. *Journal of Experimental Social Psychology*, *76*, 88-99. https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.jesp.2018.01.002

IBM Corp. Released 2013. IBM SPSS Statistics for Windows, Version 22.0. Armonk, NY: IBM Corp.

Jackson, L. A., Sullivan, L. A., Harnish, R. ve Hodge, C. N. (1996). Achieving positive social identity: Social mobility, social creativity, and permeability of group boundaries. *Journal of Personality and Social Psychology*, *70*, 241-254. https://doi.org/10.1037/0022-3514.70.2.241

Ji, Y. (2021). Stereotypes from the inside: Chinese international students' experiences with Peers' outgroup favoritism. *Journal of International Students*, *12*(1), 258–274. https://doi.org/10.32674/jis.v12i1.3174

Jost, J. T. (2001). Outgroup favoritism and the theory of system justification: A paradigm for investigating the effects of socioeconomic success on stereotype content. B.W. Moskowitz (Ed.), *Cognitive social psychology: The Princeton symposium on the legacy and future of social cognition* içinde, (pp. 89-102). Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Jost, J. T. ve Banaji, M. R. (1994). The Role of stereotyping in system-justification and the production of false consciousness. *British Journal of Social Psychology*, *33*(1), 1-27. https://doi.org/https://doi.org/10.1111/j.2044-8309.1994.tb01008.x

Jost, J. T., Banaji, M. R. ve Nosek, B. A. (2004). A decade of system justification theory: Accumulated evidence of conscious and unconscious bolstering of the status quo. *Political Psychology*, *25*(6), 881-919. https://doi.org/https://doi.org/10.1111/j.1467-9221.2004.00402.x

Jost, J. T., Ledgerwood, A. ve Hardin, C. D. (2008). Shared reality, system justification, and the relational basis of ideological beliefs. *Social and Personality Psychology Compass*, *2*(1), 171-186. https://doi.org/10.1111/j.1751-9004.2007.00056.x

Jost, J. ve Hunyady, O. (2002). The psychology of system justification and the palliative function of ideology. *European Review of Social Psychology*, *13*(1), 111-153. https://doi.org/10.1080/10463280240000046

Jost, J. T., Pelham, B. W. ve Carvallo, M. R. (2002). Non-conscious forms of system justification: Implicit and behavioral preferences for higher status groups. *Journal of Experimental Social Psychology*, *38*(6), 586-602. https://doi.org/https://doi.org/10.1016/S0022-1031(02)00505-X

Jost, J. T., Napier, J. L., Thorisdottir, H., Gosling, S. D., Palfai, T. P. ve Ostafin, B. (2007). Are needs to manage uncertainty and threat associated with political conservatism or ideological extremity? *Personality and Social Psychology Bulletin*, *33*(7), 989-1007. https://doi.org/10.1177/0146167207301028

Kaiser, C. R. ve Spalding, K. E. (2015). Do women who succeed in male-dominated domains help other women? The moderating role of gender identification. *European Journal of Social Psychology*, *45*(5), 599-608. https://doi.org/https://doi.org/10.1002/ejsp.2113

Kappen, D. M. ve Branscombe, N. R. (2001). The effects of reasons given for ineligibility on perceived gender discrimination and feelings of injustice. *British Journal of Social Psychology*, *40*(2), 295-313. https://doi.org/https://doi.org/10.1348/014466601164768

Kessler, T. ve Mummendey, A. (2002). Sequential or parallel processes? A longitudinal field study concerning determinants of identity-management strategies. *Journal of Personality and Social Psychology*, *82*, 75-88. https://doi.org/10.1037/0022-3514.82.1.75

Livingstone, A. ve Haslam, S. A. (2008). The importance of social identity content in a setting of chronic social conflict: Understanding intergroup relations in Northern Ireland. *British Journal of Social Psychology*, *47*(1), 1-21. https://doi.org/https://doi.org/10.1348/014466607X200419

Lun, J., Sinclair, S., Whitchurch, E. R. ve Glenn, C. (2007). (Why) do I think what you think? Epistemic social tuning and implicit prejudice. *Journal of Personality and Social Psychology*, *93*, 957-972. https://doi.org/10.1037/0022-3514.93.6.957

Lutterbach, S. ve Beelmann, A. (2019). Positive and negative intergroup contact and shared reality: Contact effects among host society and refugees. *European Journal of Social Psychology*, *50*(1), 143-159. https://doi.org/https://doi.org/10.1002/ejsp.2601

Montoya, R. M. Ve Pittinsky, T. L. (2011). When increased group identification leads to outgroup liking and cooperation: The Role of trust. *The Journal of Social Psychology*, *151*(6), 784-806. https://doi.org/10.1080/00224545.2010.538762

Mullen, B., Brown, R. ve Smith, C. (1992). Ingroup bias as a function of salience, relevance, and status: An integration. *European Journal of Social Psychology*, *22*(2), 103-122. https://doi.org/https://doi.org/10.1002/ejsp.2420220202

Nosek, B. A., Banaji, M. R. ve Greenwald, A. G. (2002). Harvesting implicit group attitudes and beliefs from a demonstration web site. *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice*, *6*(1), 101-115. https://doi.org/10.1037/1089-2699.6.1.101

Oakes, P. J. ve Turner, J. C. (1980). Social categorization and intergroup behaviour: Does minimal intergroup discrimination make social identity more positive? *European Journal of Social Psychology*, *10*, 295-301. https://doi.org/10.1002/ejsp.2420100307

Okada, K. (2013). Is omega squared less biased? A comparison of three major effect size indices in One-Way Anova. *Behaviormetrika*, *40*(2), 129-147. https://doi.org/10.2333/bhmk.40.129

Slonim, R., Wang, C., Garbarino, E. ve Merrett, Danielle M. (2012) Opting-in: Participation biases in the lab. IZA Discussion Paper No. 6865, Available at SSRN: https://ssrn.com/abstract=2158007

Sinclair, S., Lowery, B., Hardin, C. ve Colangelo, A. (2005). Social tuning of automatic racial attitudes: The role of affiliative motivation. *Journal of Personality and Social Psychology*, *89*, 583-592. https://doi.org/10.1037/0022-3514.89.4.583

Stangor, C., Sechrist, G. B. ve Jost, J. T. (2001). Changing racial beliefs by providing consensus information. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *27*(4), 486-496. https://doi.org/10.1177/0146167201274009

Stukas, A. A., Bratanova, B., Peters, K., Kashima, Y. ve Beatson, R. M. (2010). Confirmatory processes in attitude transmission: The role of shared reality. *Social Influence, 5*(2), 101-117. https://doi.org/10.1080/15534510903384916

Şenel, H. (2006). *National Stereotypes, In-Group Identification, Intergroup Bias, Social Categorization and In-/Out-Group Attitudes: The Case of Cyprus* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Orta Doğu Teknik Üniversitesi.

Tajfel, H. (1982). Social psychology of intergroup relations. *Annual Review of Psychology, 33*(1), 1-39. https://doi.org/10.1146/annurev.ps.33.020182.000245

Tajfel, H., & Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. W. G. Austin ve S. Worchel (Ed.), *The social psychology of intergroup relations* içinde (pp. 33-37). Monterey, CA: Brooks/Cole.

Tajfel, H., Billig, M. G., Bundy, R. P. ve Flament, C. (1971). Social categorization and intergroup behaviour. *European Journal of Social Psychology, 1*(2), 149-178. https://doi.org/https://doi.org/10.1002/ejsp.2420010202

Terry, D. J. ve O'Brien, A. T. (2001). Status, legitimacy, and ingroup bias in the context of an organizational merger. *Group Processes & Intergroup Relations, 4*, 271-289. https://doi.org/10.1177/1368430201004003007

Üzümçeker Emir (2017). *Minimal Grup Durumunda İç-Grup Yanlılığı ve Adil Dağıtım Stratejilerinin Normlar, Bireysel Farklılıklar ve Kimlik Motivasyonlarıyla İlişkisi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi.

von Hippel, C. D. (2006). When people would rather switch than fight: Out-group favoritism among temporary employees. *Group Processes & Intergroup Relations, 9*(4), 533-546. https://doi.org/10.1177/1368430206067556

Xia, W., Guo, X., Luo, J., Ye, H., Chen, Y., Chen, S. ve Xia, W. (2021). Religious identity, between-group effects and prosocial behavior: Evidence from a field experiment in China. *Journal of Behavioral and Experimental Economics, 91*, 101665. https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.socec.2021.101665

6. EKLER

Ek 1. Etik Onay Örneği

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİK KURULLARI
(Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulu)
TOPLANTISI

OTURUM TARİHİ	OTURUM SAYISI
25 Şubat 2022	2022-02

KARAR NO 23: Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'nden alınan Psikoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi 702045006 numaralı Ömer TOPUZ'un Prof. Dr. Leman Pınar TOSUN'nun danışmanlığında "İç/Dış Grup Yanlılığı ve İç Grupla Özdeşleşme Fenomenlerinin, Sosyal Kimlik, Sistemi Meşrulaştırma ve Paylaşılan Gerçeklik Kuramları Bağlamında İncelenmesi" konulu tez çalışması kapsamında uygulanan ölçek sorularının değerlendirilmesine geçildi.

Yapılan görüşmeler sonunda; Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi 702045006 numaralı Ömer TOPUZ'un Prof. Dr. Leman Pınar TOSUN'nun danışmanlığında "İç/Dış Grup Yanlılığı ve İç Grupla Özdeşleşme Fenomenlerinin, Sosyal Kimlik, Sistemi Meşrulaştırma ve Paylaşılan Gerçeklik Kuramları Bağlamında İncelenmesi" konulu tez çalışması kapsamında uygulanan ölçek sorularının fikri, hukuki ve telif hakları bakımından metot ve ölçeğine ilişkin sorumluluğu başvurucuya ait olmak üzere uygun olduğuna oybirliği ile karar verildi.

Evrak Tarih ve Sayısı: 18.10.2022-46373

T.C.
ABDULLAH GÜL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLĞÜ
Etik Kurul

Sayı : E-23934413-050.01.04-46373
Konu : Etik Kurul Kararı

DAĞITIM YERLERİNE

Üniversitemiz Etik Kurulu'nun 05.10.2022 tarihinde yapmış olduğu toplantıda, başvurunuzun incelenmesi neticesinde; araştırmanızın etik açıdan uygun olduğuna karar verilmiş olup, onay belgesi ekte gönderilmiştir

Prof.Dr. Alaattin ŞEN
Komisyon Başkanı

Ek:Ahmetçoymak-Ömer TopuzEtikKurulOnayi (1 sayfa)

Dağıtım:
Doç.Dr. Ahmet ÇOYMAK
Ar.Gör. Ömer TOPUZ

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu :BSU2Y1737 Belge Takip Adresi : https://www.turkiye.gov.tr/abdullah-gul-universitesi-ebys

Adres:Abdullah Gül Üniversitesi Sümer Kampüsü 38080, Kocasinan/Kayseri
Telefon:0 352 224 88 00 - 02 - 03 Faks:0 352 338 88 28
e-Posta:info@agu.edu.tr Web:www.agu.edu.tr
Kep Adresi:agu@hs01.kep.tr
Bilgi için: İbrahim ATICI
Unvanı: Fakülte Sekreteri

Bu belge, gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Ek-2. Dış Grup Değerlendirme Görevi için Kullanılan Form

Deneyin bu aşamasında aşağıda yer alan boşlukta üyesi olmadığınız grubun üyelerini değerlendirmeniz beklenmektedir. Üyesi olmadığınız grubun üyelerinin olumlu ya da olumsuz olarak nasıl değerlendirilebileceğine ilişkin tahmininizi yüzde (%) olarak belirtmeniz gerekmektedir.

Bir örnekle açıklamak gerekirse; diyelim ki X grubunun bir üyesisiniz. Y grubunun bir üyesinin % kaç olumlu ve % kaç olumsuz özelliklerle değerlendirilebileceğine dair tahmininizi aşağıda yer alan ifade paralelinde belirteceksiniz.

"Y grubunun herhangi bir üyesinin % … olumlu % .... olumsuz özelliklerle değerlendirilebileceğini düşünüyorum."

%20 Olumlu %80 Olumsuz	%40 Olumlu %60 Olumsuz	%60 Olumlu %40 Olumsuz	%80 Olumlu %20 Olumsuz
1	2	3	4

Ek-3. Minimal Grup Stratejileri Formu

Aşağıda yer alan matriste bulunan satırlardan biri grup X'i diğeri ise grup Y'yi temsil etmektedir. Bu aşamada sizden istenen grup üyeliğiniz doğrultusunda hem iç grup (Grup X) hem de dış grup (Grup Y) üyelerine matriste yer alan puanları dağıtmanızdır. Dağıttığınız bu puanlar kişilerin alacakları para ödüllerini belirleyecektir. Bu dağıtımı gerçekleştirirken kendinize bir dağıtım yapamayacağınızı aklınızda bulundurun.

Matrisi incelediğinizde iki ayrı satırla karşılaşacaksınız. Bu satırlardan yukarıda olanı üyesi olduğunuz grubun üyesine vereceğiniz puanları temsil ederken; bir alt satırı üyesi olmadığınız grubun üyesine vereceğiniz puanları temsil etmektedir. Örneğin, üyesi olduğunuz grubun üyesine 10 puan vermeyi seçmeniz durumunda, bu üyesi olmadığınız grubun üyesine 19 puan verdiğiniz anlamına gelmektedir.

Yukarıda sunulan yönerge doğrultusunda aşağıdaki matrisleri doldurmanız gerekmektedir.

X grubunun 4 nolu üyesi	19	18	17	16	15	14	13	12	11	10	9	8	7
Y grubunun 12 nolu üyesi	1	3	5	7	9	11	13	15	17	19	21	23	25

Ek-4. Manipülasyon Kontrolü Formu

Deney esnasında deneyde yardımcı olarak yer alan kişinin verdiği geribildirimin sizin için ne derece önemli olduğunu aşağıda verilen cetveldeki en uygun rakamı işaretleyerek belirtiniz.

Kesinlikle önemsizdi	Çoğunlukla önemsizdi	Kısmen önemsizdi	Kararsızım	Kısmen önemliydi	Çoğunlukla önemliydi	Kesinlikle önemliydi
1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**

Ek-5. İç Grupla Özdeşleşme Formu

Aşağıdaki ifadeleri dikkatlice okuyup kendi duygu ve düşüncenize göre her bir ifadeye ne derece katılıp katılmadığınızı en uygun rakamı işaretleyerek belirtiniz.

Kesinlikle katılmıyorum **1**	Çoğunlukla Katılmıyorum **2**	Kısmen Katılmıyorum **3**	Kararsızım **4**	Kısmen katılıyorum **5**	Çoğunlukla Katılıyorum **6**	Kesinlikle Katılıyorum **7**

		1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**
1	Deney sırasında kendimi X grubunun üyesi gibi hissettim.							
2	Deney sırasında X grubuyla güçlü bağlar hissettim.							
3	Deney sırasında X grubunun bir parçası olmaktan memnuniyet hissettim.							
4	Deney sırasında ortalama bir X grubu üyesine benzediğimi düşündüm.							
5	X grubunun bir parçası olmak benim için önemliydi.							
6	X grubunun geneline yapılan eleştirileri kişisel olarak algılar ve rahatsız olurum.							
7	Deney sırasında X grubunun dışında başka bir grubun üyesi olmak isterdim.							

Ek-6. Demografik Bilgi Formu

1-Cinsiyetiniz: ———— 2-Yaşınız: ————

3-*Eğitim durumunuz: Ortaokul☐

Ön Lisans / Meslek Yüksekokulu ☐

Lisans ☐

Yüksek Lisans ☐

Doktora ☐

Diğer (Belirtiniz): ☐ _____

*Eğer eğitiminiz devam ediyorsa şu an devam ettiğiniz eğitim seviyesini, eğer eğitiminiz devam etmiyorsa en son tamamladığınız eğitim seviyesini işaretleyiniz.

4- Bölümünüz: ————

5-Kendinizi, hangi sosyo-ekonomik statüde görüyorsunuz? Aşağıdaki ölçekte işaretleyerek belirtiniz.

En Alt Statü						En Üst Statü
1	2	3	4	5	6	7

Ek-7. Bilgilendirilme ve Gönüllü Katılım Formu

Araştırmanın Yürütücüleri:

Ömer Topuz, Ahmet Çoymak AGÜ Psikoloji Bölümü

Fatih Özdemir Bursa Uludağ Üniversitesi Psikoloji Bölümü

Araştırmanın Amacı:

AGÜ Etik Kurul Komisyonu'ndan etik onayı alınan bu çalışmanın amacı, bireylerin diğerleri hakkındaki sahip olduğu algı oluşum süreçlerini incelemektir. Bu çalışmaya 150 katılımcının katılması beklenmektedir.

Araştırmaya İlişkin Bilgiler:

Bu çalışmaya 18 yaşından büyük ve çalışmaya katılmaya onay vermiş üniversite öğrencileri katılacaktır. Katılımcılar demografik bilgiler (yaş, cinsiyet vb.) ve aidiyet düzeyi ölçümünün yer aldığı bir anket formunu dolduracaktır. Buna ek olarak katılımcılardan tahmin görevlerini yerine getirmeleri beklenecektir. Çalışma kapsamında toplanacak veriler kişisel bilgilerden arındırılarak araştırmacılar tarafından bilimsel çalışmalarda kullanılacaktır.

Katılım Riskleri:

Çalışma sırasında doldurulması talep edilen uygulamalar ve anket genel olarak kişisel rahatsızlık verecek bir risk unsuru içermemektedir. Ancak, katılım sırasında veya sonrasında yöneltilen sorulardan ya da herhangi başka bir nedenden ötürü kendinizi rahatsız hissederseniz çalışmayı yarıda bırakıp çıkmakta serbestsiniz.

Katılımın Faydası:

Katılımcıların araştırmaya katılım sonrasında 10 TL'lik nakit teşvik edici alacaklardır. Bu teşvik edicinin alınması için çalışmaya katılmak ve çalışmanın tüm aşamalarını tamamlamak gerekmektedir. Deney sonrasında katılımcılar katılım sonrası bilgilendirme formu ile birlikte belirtilen teşvik ediciyi de alacaklardır.

Gizlilik:

Kişisel verilerinizin gizliliği araştırmacılar tarafından sağlanacaktır. Kişisel verilerin gizliliği için veriler kişisel bilgilerden arındırılarak bilgisayara işlenecektir. Alanımızda yaygın uygulama, verinin ham halinin kişisel bilgisayarda en az 5 yıl saklanması şeklindedir. Dolayısıyla verilerin ham hali 5 yıl boyunca araştırmacı tarafından saklanacaktır. Toplanan veriler ve bilgilendirişmiş onamlar araştırmacı tarafından kilitli çekmecede tutulacaktır. Ham veride kişisel bilgiler bulunmamaktadır. Buna ek olarak verinin ham hali açık bilim uygulamaları kapsamında anonimlik bozulmayacak şekilde diğer araştırmacılarla Open Science Framework (OSF) aracılığıyla paylaşılabilecektir.

Aşağıda yer alan kurum ve kişilerin araştırma verilerinize erişimi olacaktır:

- Araştırma yürütücüleri ve araştırmada görevli diğer yardımcı kişiler.

Gönüllü Katılım:

Araştırmaya katılmamak ve herhangi bir neden belirtmeksizin çalışmayı yarıda bırakıp çıkmakta serbestsiniz.

Ek Bilgiler:

Katılımcı olarak çalışmaya ilişkin herhangi bir soru veya endişeye sahip olmanız halinde Abdullah Gül Üniversitesi Etik Kurul Komisyonu veya araştırma yürütücüleri ile iletişime geçebilirsiniz. Çalışmaya katılım onamınızı herhangi bir zamanda herhangi bir neden göstermeksizin geri almakta özgürsünüz. Verdiğiniz onamın iptali için lütfen araştırma yürütücülerinden Ömer Topuz ile iletişime geçiniz. Lütfen sizinle paylaşılan bu formun bir kopyasını saklayınız.

Bilimsel bilginin geliştirilmesindeki yardım ve katkılarınız için teşekkür ederiz.

Bu araştırmanın amacı ve verdiğim cevapların nasıl kullanılacağı ve saklanacağı hakkındaki Bilgilendirme ve Gönüllü Katılım Formunu okudum. Araştırmaya katılımın zorunlu olmadığını, araştırmadan istediğim zaman hiçbir neden göstermeksizin çekilebileceğimi biliyorum. Bu doğrultuda araştırmaya katılmayı kabul ediyorum. Onay:

☐

Ek-8. Deney Sonrası Bilgilendirme Formu

Değerli katılımcı,

"Dışgrup Kayırmacılığı Fenomeninin Sosyal Kimlik, Sistemi Meşrulaştırma ve Paylaşılan Gerçeklik Kuramları Bağlamında İncelenmesi" başlıklı deneyimize katıldığınız için teşekkür ederiz. Bu deney, gerçekte dışgrup kayırmacılığı fenomeninin incelenmesi amacıyla tasarlanmıştır. Çalışmanın amacı hakkında size başlangıçta yanlış bilgi sunduğumuz için üzgünüz. Yapılan deneyin gerçek amacını size en başta söylemenin deneyin amacına yönelik sizi yönlendirebileceğinden ve sonuçlara olumsuz etki edeceğini düşündüğümüz için çalışmanın gerçek amacını sizden gizledik.

Katıldığınız deney için bir diğer açıklamamız da araştırma sırasında tanıştığınız diğer katılımcının bize yardımcı olan bir işbirlikçi ve araştırma ekibinin bir üyesi olmasıdır. Tanıştığınız üyemizin tahminleri olarak çalışma sırasında size sunduğumuz "Y" grubunun üyeleri hakkındaki bilgiler de sizi manipüle etmek için sunulmuştur.

Yukarıda açıklanan manipülasyonun ve deneyin gerçek amacını sizden gizlememizin sizi rahatsız etmediğini ve araştırmamıza sunmuş olduğunuz katkıyı sürdürmeye devam etmek istediğinizi umuyoruz. Bu katkınızı aşağıda bulunan onam yoluyla bize gösterebilirsiniz. Ancak bir şekilde bu durumdan rahatsız olmuş ve destek vermek istemiyorsanız da lütfen çekinmeden bize bildiriniz. Bu durumda size herhangi bir soru ya da neden sunmanız istenmeyecek, verileriniz imha edilecek ve kayıt altına alınmayacak, ayrıca deney için harcadığınız kıymetli zamanı karşılamak için sunduğumuz size duyurulan küçük ödül de size sunulacaktır.

Şu anda desteğinizi sunmuş olsanız bile daha sonraki zamanlarda bu durumun sizi rahatsız ettiğini düşünüyor veya bununla ilgili olumsuz duygular hissediyor olursanız size destek olmak için elimizden geleni yapacağımızı bildirmek isteriz. Gelecekte sizi bu deneyle ilgili rahatsız eden bir şey olduğunu düşündüğünüzde lütfen bizlerle iletişime geçmekten çekinmeyiniz. Bu durumda verileriniz anonim olduğu için veri setinden çıkartılması mümkün olmayacaktır. Ancak size ihtiyaç duyduğunuz desteği vermek için elimizden geleni yapacağımızı bilmenizi isteriz.

Ayrıca rahatsızlığınızı etik kurula dilediğiniz zaman iletebileceğinizi de bildirmek isteriz. Ayrıca bu durumla ilgili daha fazla destek almak için aşağıda iletişim bilgileri sunulan AGÜ Psikolojik Danışma ve Rehberlik Ofisine de dilediğiniz zaman destek alabileceğinizi de belirtmek isteriz.

Destek başvurularınız için:

AGÜ Psikolojik Danışma ve Rehberlik Ofisi

Bu bilgilendirmede bahsi geçen tüm iletim bilgilerini içeren bir doküman yanınıza almanız için size sağlanacaktır. Katılımınız ve bilimsel bilginin üretilmesindeki katkılarınız için teşekkür ederiz. Çalışmaya dair soru ve görüşleriniz için bizimle iletişime geçmekten çekinmeyiniz.

Saygılarımızla,

Araştırma ekibi

☐ Okudum anladım ve desteğimi devam ettirmek istiyorum

☐Okudum anladım ve desteğimi devam ettirmek istemiyorum

Ek-9. İletişim Bilgi Formu

Değerli Katılımcı,

Deney Sonrası Bilgilendirme Formunda yer alan iletişim bilgileri aşağıda yer almaktadır. Deneye ilişkin soru, görüş ve taleplerinizi iletebilmek için aşağıda yer alan iletişim adreslerini kullanabilirsiniz.

Araştırma Ekibi:

Ömer Topuz, Ahmet Çoymak -AGÜ Psikoloji Bölümü.

Fatih Özdemir - Bursa Uludağ Üniversitesi Psikoloji Bölümü.

AGÜ Etik Kurulu:

AGÜ Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Ofisi:

Destek başvurularınız için:

AGÜ Psikolojik Danışma ve Rehberlik Ofisi

Saygılarımızla,

Araştırma Ekibi